

धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजार विकास तथा सुधारका आयामहरू

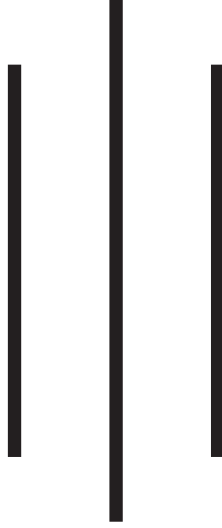

नेपाल धितोपत्र बोर्ड

जावलाखेल, ललितपुर,
नेपाल ।

जेठ २५, २०७६

धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजार विकास तथा सुधारका आयामहरू

नेपाल धितोपत्र बोर्ड

जावलाखेल, ललितपुर,
नेपाल ।

जेठ २५, २०७६

धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजार विकास तथा सुधारका आयामहरू

प्रमुख सल्लाहकार
डा. रेवत बहादुर कार्की

सल्लाहकार
श्री परीष्टनाथ पौड्याल
श्री निरज गिरी

सम्पादन मण्डल
डा. नवराज अधिकारी
श्री नारायण प्रसाद शर्मा
श्री अनुज कुमार रिमाल
श्री रेवत श्रेष्ठ
श्री अजय दुंगाना

नेपाल धितोपत्र बोर्ड

जावलाखेल, ललितपुर,
नेपाल ।

नेपाल धितोपत्र बोर्ड

(नेपाल सरकारको धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजारको नियामक निकाय)

Securities Board of Nepal

(Nepal Government's Securities and Commodities Exchange Regulator)

मन्तव्य

देशको आर्थिक विकासको लागि आवश्यक पूँजी परिचालन गर्ने उद्देश्यले नेपाल सरकारद्वारा पूँजी बजारको विकास गर्न र धितोपत्रमा लगानी गर्ने लगानीकर्ताको हित संरक्षण गर्नका लागि स्थापित नेपाल धितोपत्र बोर्ड २७ औं वर्षमा प्रवेश गरेको छ। यस सुखद अवसरमा धितोपत्र बजारका सहभागीहरू, लगानीकर्ता, नीति-निर्माता, बोर्डका सहकर्मी र शुभचिन्तक सबैमा शुभकामना व्यक्त गर्दछु।

पूँजी परिचालनको सशक्त माध्यम मानिएको धितोपत्र बजारलाई समयानुकूल विकास गरी देशको आर्थिक तथा पूर्वाधार विकासलाई गति दिन बोर्ड प्रयासरत रही हालका वर्षहरूमा निकै सक्रिय भएको छ। कुनै पनि मुलुकको विकास आफ्नो आन्तरिक स्रोत, साधन, पूँजी र जनशक्ति परिचालन गरेरमात्रै संभव हुन्छ भन्ने तथ्यलाई मनन गरी हालका वर्षहरूमा बोर्ड पूँजी बजारको विकास तथा विस्तारसम्बन्धी कार्यहरूमा निकै सक्रिय रहेको छ। यसै क्रममा बजार संयन्त्रको स्थापना, विकास र नियमनका साथै लगानीकर्ता साक्षरता अभियानलाई पनि बोर्ड उच्च प्राथमिकतामा राखेर सो अनुरूप कार्य सम्पादन गर्दै आएको छ।

स्थापनाको अर्धशताब्दीमा बोर्डले उच्च नियमन निकायको रूपमा नियमन भूमिकालाई हालसाल अझ सशक्त बनाउँदै लगेको छ भने अर्कोतर्फ पूँजी बजारको भरपर्दो र विश्वासिलो संरचनाका साथै महत्वपूर्ण कानूनी आधारशिला समेत तयार भएको छ। प्राथमिक शेर्य निष्काशनमा अपनाइएको आस्वा र सि-आस्वा पद्धतिले धितोपत्रको प्राथमिक बजारलाई देशव्यापी रूपमा विस्तार मात्र गरेको छैन, विस्तारित सुविधालाई लगानीकर्ताबाट प्रयोग समेत गरिएको छ। धितोपत्रको स्वचालित अनलाइन कारोबारको शुरुवात भएको छ। धितोपत्र राफसाफ र भुक्तानी प्रकृया सरल भएको छ। अब दोस्रो बजारको विस्तार गरी कारोबार पद्धतिलाई पनि अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको बनाउन बोर्डले उच्च प्राथमिकतामा राखेको छ।

नेपालको धितोपत्र बजारलाई अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको बनाउने क्रममा बोर्डले आफूलाई पनि सोही अनुरूप तयार गर्दै लगेको छ। यसै क्रममा बोर्ड अन्य निकायहरूका अतिरिक्त हालै धितोपत्र बजारका नियमन निकायहरूको अन्तर्राष्ट्रिय संगठन IOSCO को एगोसिस्ट सदस्य र OECD को वित्तीय साक्षरताको अन्तर्राष्ट्रिय सञ्जाल (INFE) को नेपालको पहिलो पूर्ण सदस्य बनेको छ। यसै क्रममा बोर्डले यही जुलाई २-३ मा OECD INFE को संयुक्त आयोजनामा नेपालमा नै पहिलो पटक वित्तीय साक्षरताबारे अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन समेत गर्दैछ। यसले बोर्डका साथै वित्तीय साक्षरता अभिवृद्धि र नेपालको धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजारलाई समेत अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको बनाउनमा निकै सघाउ पुग्ने विश्वास बोर्डले लिएको छ।

अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा प्रचलनमा रहेका विभिन्न उपकरणहरूको प्रयोगबाट नेपाली लगानीकर्ताहरूलाई समेत लाभान्वित बनाउने उद्देश्य अनुरूप यस्ता उपकरणहरू नेपालको पूँजी बजारमा पनि भित्र्याउने कार्यलाई उत्तिकै महत्व दिएको छ। यसै सिलसिलामा नेपाल सरकारको आ.व. २०७५/७६ को बजेट वक्तव्यमा समावेश भए अनुसारको भेञ्चर क्यापिटल, प्राइभेट इन्विटी र हेज फण्ड सञ्चालनसम्बन्धी विशिष्टीकृत लगानी कोष नियमावली नेपाल सरकारको स्वीकृतिमा बोर्डले जारी गरिसकेको छ भने खुलामुखी सामूहिक लगानी कोषको सञ्चालनका लागि स्वीकृति प्रदान गरिसकेको छ साथै धितोपत्रको मार्जिन कारोबार सेवा समेत छिट्टै शुरु हुने क्रममा रहेको छ। आ.व. २०७६/७७ को

Post Box No.: 9031, Jawalakhel, Lalitpur, Nepal

Phone: 00977-1-5550511, 5544076, 5551162, 5544077, 5550512, 5541057, 5541058 Toll Free No.: 1660-01-44433

Fax No.: 00977-1-5541058, Email: support@sebon.gov.np, Website: www.sebon.gov.np

नेपाल धितोपत्र बोर्ड

(नेपाल सरकारको धितोपत्र तथा वस्तु विनियम बजारको नियामक निकाय)

Securities Board of Nepal

(Nepal Government's Securities and Commodities Exchange Regulator)

बजेट वक्तव्यमा टुप्टी ऐन तर्जुमा गर्ने कार्यक्रम समावेश भएका कारण सो ऐन कार्यान्वयनमा आएपछि बजारको स्थायित्व र दीर्घकालीन विकासमा सघाउ पुग्नेछ । लामो समयसम्म नियमन निकायको अभावमा सञ्चालनमा आएको नेपालको वस्तु विनियम बजारको नियमनको जिम्मेवार पनि नेपाल सरकारले बोर्डलाई नै दिएर अनुरूप बोर्डले वस्तु विनियम बजार नियमावली २०७४ कार्यान्वयनमा ल्याई सो अनुसार अर्थतन्त्रलाई आवश्यकतानुसार वस्तु विनियम बजार सञ्चालन गर्न चाहने इच्छुक संगठित संस्थालाई निवदेन दिन आव्हान गरेको छ ।

बोर्डको २७ औं वार्षिकोत्सवको अवसरमा धितोपत्र तथा वस्तु विनियम बजारको सुधार तथा विकासका लागि बोर्डमार्फत् विगतका साथै हालसालका वर्षहरूमा भएका प्रयासहरूलाई समेटी **धितोपत्र तथा वस्तु विनियम बजार सुधार तथा विकासका आयामहरू** नामक पुस्तक बोर्डले प्रकाशन गरेको छ । यस पुस्तकमा उपर्युक्त विषयलाई चार अध्यायमा समेटिएको छ: (१) नेपाल धितोपत्र बोर्डको कार्यक्षेत्र, (२) धितोपत्र तथा वस्तु विनियम बजारको सुधार तथा विकासक्रम, (३) धितोपत्र तथा वस्तु विनियम बजारमा भएका हालसालका सुधार तथा विकास, (४) धितोपत्र तथा वस्तु विनियम बजारका सम्भावना, चुनौती तथा प्राथमिकताहरू । प्रस्तुत पुस्तक नीति निर्माता, बजार सहभागी, लगानीकर्ता, सञ्चार माध्यम, विद्यार्थी, प्राध्यापक, अनुसन्धानकर्ता सहित सम्बन्धित सबैलाई उपयोगी हुने विश्वास लिएका छौं ।

यस पुस्तकको अध्ययन गरी आवश्यक सुझाव/प्रतिक्रियाको अपेक्षा गरिएको छ । बजारमा भैरहने निरन्तर सुधारलाई समेटेर आउदा वर्षहरूमा यसलाई अझ परिष्कृत र परिमार्जित गरिने नै छ । अन्त्यमा, छोटो समयमा नै यो पुस्तक तयार गर्न विशेष मेहनत गर्ने सम्पादन मण्डललाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

मिति : २०७६।०२।२५

(डा. रेवत बहादुर खत्री)
अध्यक्ष

Post Box No.: 9031, Jawalakhel, Lalitpur, Nepal

Phone: 00977-1-5550511, 5544076, 5551162, 5544077, 5550512, 5541057, 5541058 Toll Free No.: 1660-01-44433

Fax No.: 00977-1-5541058, Email: support@sebon.gov.np, Website: www.sebon.gov.np

बिषय-सूची

क्र.सं.	बिषय	पेज नं.
अध्याय एक नेपाल धितोपत्र बोर्डको कार्यक्षेत्र		
१.	पृष्ठभूमि	१
२	बोर्डको स्थापना	२
३	बोर्डको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, मूल मान्यता र रणनीति	३
४	बोर्डको कार्यक्षेत्र	४
अध्याय दुई धितोपत्र तथा बस्तु विनिमय बजार सुधार तथा विकासक्रम		
१	पृष्ठभूमि	१०
२	प्रारम्भिक काल (वि.सं. २०३३ - २०४९)	१०
३	प्रथम दशक (वि.सं. २०५० - २०६०)	११
४	दोस्रो दशक (वि.स. २०६१ - २०७०)	१३
५	तेस्रो अर्थात हालको दशक (वि.सं. २०७१ देखि - हालसम्म)	१९
अध्याय तीन धितोपत्र तथा बस्तु विनिमय बजारमा भएका हालसालका सुधार तथा विकास		
१	पृष्ठभूमि	२०
२	प्राथमिक बजारमा भएका सुधार तथा विकास	२१
३	धितोपत्रको दोस्रो बजारमा भएका सुधार तथा विकास	२८
४	नयाँ धितोपत्र बजार सम्बन्धी नीतिगत निर्णय	३४
५	धितोपत्र दलाल व्यवसायीमा भएका सुधार तथा विकास	४३
६	मर्चेण्ट बैकिङ्ग व्यवसायमा भएका सुधार तथा विकास	४७
७	नयाँ वित्तीय उपकरण/सेवा	४९
	मार्जिन कारोबार सम्बन्धी व्यवस्था	४९
	खुलामुखी सामूहिक लगानी योजना	५१
	विशिष्टीकृत लगानी कोष	५२

८	कानूनी सुधार	५४
९	सशक्त सुपरिवेक्षण र कानूनी कारबाही	५९
१०	धितोपत्र बोर्डको संस्थागत सुधार	६२
११	अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धमा नयाँ आयाम	६३
१२	पूँजी बजार साक्षरता अभिवृद्धिमा बोर्डका पहलहरू	६५
१३	अध्ययन, अनुसन्धान र प्रकाशन	७१
१४	वस्तु विनिमय बजारको नियमन व्यवस्था	७६
१५	सूचीकृत संगठित संस्थाको सुशासनसम्बन्धी व्यवस्था	८१
१६	अन्य सुधार	८३
१७	प्रकृत्यामा रहेका सुधारको कार्यक्रम	८४
अध्याय चार बजार सहभागीहरू र बढ्दो दायरा		
१	पृष्ठभूमि	८७
२	बजार सहभागीहरू	८८
	नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लि.	८८
	केन्द्रीय निक्षेप कम्पनी	८८
	क्रेडिट रेटिङ्ग कम्पनी	८८
	सामूहिक लगानी कोष	८९
	मर्चेण्ट बैंकर	९०
	धितोपत्र दलाल व्यवसायी	९३
	निक्षेप सदस्य	९६
	आस्वा सदस्य	९९
	लगानीकर्ताका डिम्याट खातासम्बन्धी विवरण (प्रदेश र जिल्लागत)	१०७
अध्याय पाँच धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजारको सम्भावना तथा चुनौती र प्राथमिकताहरू		
१	धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजारका सम्भावना र चुनौतीहरू	१११
२	धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजार विकासका प्राथमिकताहरू	११३

अध्याय-एक

नेपाल धितोपत्र बोर्डको कार्य क्षेत्र

यस अध्यायमा नेपालको धितोपत्र बजार तथा वस्तु विनियम बजारको नियमन निकायको रूपमा रहेको नेपाल धितोपत्र बोर्डको स्थापना तथा यसको कार्य क्षेत्रका बारेमा चर्चा गरिएको छ । यसबाट सर्वसाधारणलाई बोर्डको कार्यक्षेत्र र यस अन्तर्गतका विषयवस्तुका साथै वस्तु विनियम बजारसम्बन्धी र सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारणसम्बन्धी विषयहरूको बारेमा जानकारी हुनेछ ।

१. पृष्ठभूमि

वि.स. १९९४ सालमा विराटनगर जुट मिल्स र नेपाल बैंक लिमिटेडले सार्वजनिक निष्काशनमार्फत प्रथम पटक धितोपत्र निष्काशन गरेपछि अनौपचारिक रूपमा नेपालको धितोपत्र बजारको शुरुवात भएको पाइन्छ । त्यसपश्चात् वि.स. २०१८ मा सरकारी ऋणपत्रको कारोबार शुरुवात भयो । सो अवधिमा स्थापित अधिकांश उद्योगहरूले सार्वजनिक रूपमा धितोपत्र जारी गरी सर्वसाधारणबाट पूँजी संकलन गरेतापनि तत्कालीन समयमा सरकारको राष्ट्रिय नीतिको रूपमा धितोपत्र बजारले स्थान नपाएको र सर्वसाधारणमा समेत बजारप्रति चेतना कम भएको पृष्ठभूमिमा यस प्रकृत्याले लामो समयसम्म निरन्तरता पाउन नसकेको कारणले लामो समयसम्म विकासको सुसुप्त गतिमा रहेको नेपालको धितोपत्र बजार वि.स. २०३३ सालमा सेक्युरिटीज खरिद बिक्री केन्द्रको स्थापना भएपछि सरकारी ऋणपत्रको दैनिक खरिद बिक्रीको व्यवस्थाबाट उक्त बजारको संस्थागत विकासको शुरुवात भएको हो । कम्पनी ऐन, २०२१ अन्तर्गत स्थापना भएको उक्त केन्द्रको चुक्ता पूँजी रु. १० लाख रहेको थियो जसमा नेपाल राष्ट्र बैंकको ५१ प्रतिशत र नेपाल औद्योगिक विकास निगमको ४९ प्रतिशत शेयर स्वामित्व रहेको थियो ।

स्पष्ट ऐन नियमको अभावले स्थापनाको उद्देश्य अनुरूप केन्द्रले आफ्नो भूमिका वहन गर्न नसकेको तत्कालीन परिस्थितिमा धितोपत्र बजारलाई नियमित र व्यवस्थित गर्न २०४० सालमा धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० जारी भयो भने वि.स. २०४१ मा (Securities Marketing Centre) लाई (Securities Exchange Centre) मा परिवर्तन गरियो । साथै उक्त ऐन लागू भएपछि धितोपत्र बजारको प्रशासनिक निकाय उद्योग मन्त्रालयलाई तोकिएकोमा २०४७ सालदेखि उक्त मन्त्रालयको जिम्मेवारी अर्थ मन्त्रालयमा रहने व्यवस्था गरिएको थियो । त्यसपश्चात केन्द्र आफैँले धितोपत्र बजारको व्यवस्थापन तथा नियमन गर्न थालेको थियो । केन्द्रले संगठित संस्थाहरूको धितोपत्र निष्काशनको स्वीकृति, धितोपत्रको सूचीकरण तथा कारोबारसम्बन्धी सम्पूर्ण कार्यहरू आफैँ गर्दथ्यो ।

वि.स. २०४६ सालदेशमाप्रजातन्त्रकोपुनस्थापनापश्चातराष्ट्रलेअवलम्बनगरेकोआर्थिक उदारीकरणको नीति पश्चात पूँजी बजारमा निजी क्षेत्रको प्रवेश शुरु भयो जसले गर्दा सेक्युरिटि खरिद बिक्री केन्द्र आफैले बजार व्यवस्थापन र नियमनको कार्य गर्दा स्वार्थ बाझिन सक्ने विषयलाई ध्यानमा राखी वि.स. २०४९ सालमा धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० लाई संशोधन गरी सरकारले धितोपत्र बजारको स्वायत्त नियमनकारी निकाय स्थापना गर्न सक्ने व्यवस्था गरियो ।

२. बोर्डको स्थापना

वि.सं. २०४९ सालमा धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० लाई प्रथम संशोधन गरी धितोपत्र बजारको नियमन तथा सुपरिवेक्षण गर्न नेपाल सरकारबाट वि.सं. २०५० जेष्ठ २५ मा धितोपत्र बजारको नियमनकारी निकायको रूपमा धितोपत्र बोर्ड (Securities Board- SEBON) को स्थापना भएको हो । पछि यसको नामाकरण नेपाल धितोपत्र बोर्ड (Securities Board of Nepal-SEBON) यसरी धितोपत्र बजारमा एक स्वायत्त नियमन निकायको रूपमा स्थापना भएको बोर्डको मुख्य उद्देश्य सर्वसाधारण जनताको आर्थिक हित कायम राख्ने, देशको आर्थिक विकासमा योगदान पुऱ्याउन, लगानीकर्ताको हकहित संरक्षण गर्ने, उद्योगधन्दाको स्वामित्वमा जनसहभागिता बढाउने, संस्थागत सुशासन कायम गर्न र धितोपत्र कारोबारलाई व्यवस्थित र नियमित गर्नु रहेको छ । बोर्डको स्थापना कालमा धितोपत्र बजारको आकार अत्यन्त सानो थियो भने धितोपत्रसम्बन्धी ऐन, नियम तथा व्यवस्थाहरूसमेत पर्याप्त थिएनन् । धितोपत्र कारोबारको लागि आवश्यक बजार मध्यस्थ संस्थाहरूको प्रवेश नभएको तथा धितोपत्र विनिमय कारोबारसमेत व्यवस्थित हुन नसकेको पृष्ठभूमिमा बजारको समयसापेक्ष विकास तथा विस्तारका लागि बोर्ड सामु मुख्यतः दुई प्रकारका चुनौतीहरू रहेका थिए :

(क) अपर्याप्त रूपमा रहेको कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्थामा संरचनात्मक परिवर्तन ल्याउने र नयाँ कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्था मार्फत् सानो आकारमा रहेको धितोपत्र बजारको अवस्थामा सुधार गरी बजारलाई उपयुक्त दिशा प्रदान गर्ने पहिलो चुनौती तथा जिम्मेवारी बोर्डलाई थियो,

(ख) सीमित स्रोत र साधनबाट पनि धितोपत्र बजार रेखदेख गर्ने सक्षम नियमन निकायको रूपमा स्थापित हुन आन्तरिक व्यवस्थापनलाई पनि प्रभावकारी बनाउनुपर्ने अर्को चुनौती थियो ।

वि.सं. २०६३ सालमा धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० खारेज गरी देशको आर्थिक विकासका लागि पूँजी बजारको विकास गरी धितोपत्रमा लगानी गर्ने लगानीकर्ताको हित संरक्षण

गर्न धितोपत्रको निष्काशन, खरिद, विक्री, वितरण तथा विनिमयलाई व्यवस्थित बनाई धितोपत्र बजार र धितोपत्र व्यवसायमा संलग्न व्यक्तिहरूको काम कारवाहीलाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्नको लागि वृहत् उद्देश्यसहित धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ जारी गरियो । तत्पश्चात धितोपत्रसम्बन्धी ऐन, २०६३ बमोजिम नेपाल धितोपत्र बजारको विकास तथा विस्तारका लागि आवश्यक कानूनी पूर्वाधारहरू तयार गरी प्रभावकारी नियमन प्रणालीको विकास गर्ने, बजारलाई स्वच्छ, प्रतिस्पर्धी र विश्वसनीय बनाउन बजारको सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने, बजारमा सहभागीहरूको जवाफदेहितालाई अभिवृद्धि गर्न आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्ने तथा बजारमा व्यापक सहभागिता जुटाउन जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने लगायतका कुराहरूमा बोर्डले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको छ । साथै २०७४ भाद्र ११ देखि वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी ऐन, २०७४ जारी भए पश्चात वस्तु विनिमय बजारको नियमन गर्ने कार्यक्षेत्र बोर्डमा आएको छ भने सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउन्डरिङ्ग) निवारण ऐन (दोस्रो संशोधनसमेत), २०६४ अनुसार समेत बोर्डको कार्यक्षेत्र थप भएको देखिन्छ ।

३. बोर्डको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, मूल मान्यता र रणनीति

बोर्डको कार्यक्षेत्र प्रस्तुत गर्ने क्रममा बोर्डको सोच, लक्ष्य, मूल मान्यता, उद्देश्य तथा रणनीतिलाई देहायको बुँदामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

- **सोच (Vision):** विकसित पूँजी बजारमार्फत दिगो आर्थिक वृद्धि गर्न सघाउ पुऱ्याउने ।
- **लक्ष्य (Goal):** राष्ट्रिय वचत तथा लगानी एवं अन्तर्राष्ट्रिय लगानीलाई आकर्षित गर्दै अर्थतन्त्रको पूँजी लागतमा कमी ल्याउने गरी पूँजी बजारलाई सक्षम, गतिशील र विकसित बनाउने कार्य गर्ने ।
- **मूल मान्यता (Core Values):** स्वच्छ, पारदर्शी, जवाफदेही, विश्वसनीय, गतिशील एवम् प्रतिस्पर्धी पूँजी बजार
- **उद्देश्य (Objectives) :** बोर्डका उद्देश्यहरू देहाय बमोजिम रहेका छन् :
 - पूँजी बजार नियमन तथा सुपरिवेक्षण गर्ने ।
 - लगानीकर्ताको हित संरक्षण गर्ने ।
 - पूँजी बजारलाई स्वच्छ, पारदर्शी, प्रभावकारी एवं प्रतिस्पर्धी बनाई पूँजी परिचालनकर्ता तथा लगानीकर्ताहरूका लागि पहुँचयोग्य र विश्वसनीय बनाउने ।

- पूँजी बजारमा संलग्न संस्था तथा निकायहरूको व्यावसायिकता तथा संस्थागत सुशासन अभिवृद्धि गर्ने ।
- पूँजी बजारको प्रणालीगत जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्ने ।
- **रणनीतिहरू (Strategies)**
 - पूँजी बजार सञ्चालन तथा नियमनसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रियस्तरको पूर्वाधार विकास गर्ने ।
 - पूँजी बजारमा वास्तविक क्षेत्रका संगठित संस्था, साना लगानीकर्ता र राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्थागत लगानीकर्ताहरूको आकर्षण बढाउने ।
 - पूँजी बजारमा संलग्न संस्था तथा निकायहरूको व्यवसायिकता तथा संस्थागत सुशासन अभिवृद्धि गर्ने ।
 - लगानीकर्ता तथा सरोकारवालाहरूलाई पूँजी बजार सम्बन्धमा प्रशिक्षित एवं व्यवसायिकता अभिवृद्धि गर्ने ।

४. बोर्डको कार्यक्षेत्र

बोर्डको कार्यक्षेत्र मुख्यतः तीन क्षेत्रमा केन्द्रित रहेको छ : पूँजी बजार, वस्तु विनिमय बजार र सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण । पूँजी बजारको विकास तथा विस्तार, लगानीकर्ताको हित र धितोपत्र बजार, धितोपत्र व्यवसाय, वस्तु बजार, वस्तु कारोबार व्यवस्था तथा कारोबारलाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्नुका साथै नियमन निकायको भूमिकालाई बोर्डले सशक्त बनाउनु परेको छ भने अर्कोतर्फ धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजारको नियमन निकायको रूपमा सम्पत्ति शुद्धीकरणलाई नियन्त्रण गर्ने महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्नुपरेको छ । यी कार्यक्षेत्रहरूलाई संक्षेपमा देहायअनुसार तल प्रस्तुत गरिएको छ :

- क) धितोपत्र बजार सम्बन्धी कार्यक्षेत्र,
- ख) वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी कार्यक्षेत्र,
- ग) सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउन्डरिङ्ग) निवारणसम्बन्धी कार्यक्षेत्र ।

क) धितोपत्र बजार सम्बन्धी कार्यक्षेत्र: यसको कार्यक्षेत्रको रूपमा बोर्डको काम, कर्तव्य र अधिकारका साथै विशेष अधिकारहरू स्पष्ट गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

अ) धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ बमोजिम बोर्डको देहाय बमोजिमका काम, कर्तव्य र अधिकारहरू रहेका छन् :

- धितोपत्र बजार संचालन अनुमति दिने, धितोपत्र बजारको काम कारवाहीको नियमन तथा अनुगमन गर्ने र नियमानुसार कार्य गरेको नपाइएमा धितोपत्र बजारको अनुमतिपत्र निलम्बन वा खारेज गर्ने ।
- धितोपत्र व्यवसाय संचालन गर्न अनुमतिपत्र दिने तथा धितोपत्र व्यवसायीको काम कारवाहीको नियमन तथा अनुगमन गर्ने र नियमानुसार कार्य गरेको नपाइएमा धितोपत्र व्यवसायीको अनुमतिपत्र निलम्बन वा खारेज गर्ने ।
- धितोपत्र व्यवसायीको कार्य तथा क्षमता अनुरूप वर्गीकरण गर्ने र स्तर कायम गर्ने ।
- धितोपत्र सार्वजनिक रूपमा निष्काशन गर्न सक्ने गरी स्थापना भएको संगठित संस्थाको धितोपत्र दर्ता गर्ने ।
- दर्ता भएको धितोपत्रको निष्काशन, हस्तान्तरण, बिक्री र विनियमलाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्ने ।
- पूँजी बजारको विकाससँग सम्बन्धित विषयका सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई आवश्यकतानुसार परामर्श दिने ।
- सामूहिक लगानी योजना तथा लगानी कोष कार्यक्रम संचालन गर्न स्वीकृति दिने तथा सोको नियमन र अनुगमन गर्ने ।
- धितोपत्र बजार तथा धितोपत्र कारोबारमा संलग्न धितोपत्र व्यवसायसँग सम्बन्धित संस्थाहरूको विनियम स्वीकृत गर्ने ।
- पूँजी बजारको विकास तथा धितोपत्रमा लगानी गर्ने लगानीकर्ताको हित संरक्षण गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गर्न धितोपत्र बजार तथा कारोबारमा संलग्न धितोपत्र व्यवसायसँग सम्बन्धित संस्थाहरूको विनियममा आवश्यकता अनुरूप संशोधन गर्न आदेश दिने ।

- धितोपत्र कारोबार सम्बन्धी हिसाव राफसाफ गर्ने कामलाई नियमिति तथा व्यवस्थित गर्ने ।
- धितोपत्र बजारको प्रवर्द्धन,सम्बर्द्धन र स्वच्छ संचालनका लागि धितोपत्रको परिमाण र कारोबारको तरिकालाई नियमित गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्ने गराउने ।
- धितोपत्र लगानीकर्ताको हितको संरक्षण गर्नका लागि धितोपत्रको भित्री कारोवार वा धितोपत्र कारोबार सम्बन्धी अन्य कसुर हुन नदिन आवश्यक व्यवस्था गर्ने ।
- धितोपत्र निष्काशन गर्ने संगठित संस्था तथा धितोपत्र व्यवसायीले पेश गरेको आर्थिक विवरण पुनरावलोकन गर्ने,गराउने र तत्सम्बन्धमा आवश्यक देखेको निर्देशन सम्बन्धित संगठित संस्थालाई दिने ।
- धितोपत्र वा कम्पनीसम्बन्धी मामिलाका सम्बन्धमा सुपरिवेक्षण तथा नियमन गर्न सम्बन्धित निकायहरूसँग समन्वय गरी सहयोग लिने दिने ।
- धितोपत्र तथा पूँजी बजार विकासका सम्बन्धमा आवश्यक अन्य कामहरू गर्ने गराउने ।
- धितोपत्रसम्बन्धी ऐन बमोजिम बोर्डले पूँजीबजारको नियमन तथा अनुगमन गर्ने पूर्ण अधिकार प्राप्त गरेको र उक्त ऐनको दफा १०१ को व्यवस्था अनुसार ऐनको बर्खिलाप हुने कार्य गरेमा उक्त कार्य गर्ने व्यक्ति, धितोपत्र व्यवसायी तथा अन्य संस्थाहरूलाई कसूर अनुसार पचास हजारदेखि तीन लाखसम्म जरिवाना तथा दुई वर्षसम्म कैद वा कारोबार, पेशा वा व्यवसाय गर्न आंशिक वा पूर्ण रूपमा रोक लगाउने र अनुमतिपत्र, इजाजतपत्र वा दर्ता निलम्बन गर्ने वा खारेज गर्ने व्यवस्था समेत रहेको छ ।

आ) धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ बमोजिम बोर्डका देहाय बमोजिमका विशेष अधिकारहरू रहेका छन् :

- धितोपत्र सार्वजनिक निष्काशन गरेका संगठित संस्थाले प्रचलित कानून बमोजिम बोलाउनु पर्ने साधारण सभा निर्धारित समयभित्र नबोलाएमा साधारण सभा बोलाउन तथा निर्धारित समयभित्र धितोपत्र बाँडफाँट नगरेमा त्यस्तो धितोपत्रको लागि जम्मा भएको रकम फिर्ता गर्न आदेश दिने,
- धितोपत्र बजारसँग परामर्श गरी बढीमा पाँच दिनसम्मका लागि धितोपत्र बजार बन्द गर्न आदेश दिने तथा धितोपत्र सूचीकरण गराउन वा धितोपत्रको कारोबार रोकन

सम्बन्धित संगठित संस्थालाई निर्देशन दिने,

- धितोपत्र बजारको सञ्चालक समिति पुनर्संरचना गर्न धितोपत्र बजारलाई निर्देशन दिने,
- धितोपत्र बजारले आफ्नो सदस्यलाई कुनै कारबाही गरेको जानकारी उक्त ऐनको दफा ५२ बमोजिम प्राप्त गरेमा त्यस्तो सदस्यलाई उपयुक्त कारबाही गर्ने वा त्यस्तो सदस्यको अनुमतिपत्र खारेज गर्ने,
- धितोपत्र दर्ता गराएका संगठित संस्थालाई सो संस्थाको व्यवस्थापन, आर्थिक प्रबन्ध तथा अन्य सम्बन्धित व्यवस्थामा सुधार गर्न निर्देशन दिने,
- धितोपत्र बजार, धितोपत्र व्यवसायी तथा धितोपत्र दर्ता गराउने संगठित संस्थाका कुनै सञ्चालक वा कर्मचारीले धितोपत्रसम्बन्धी काम कारबाही गर्दा यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम तथा विनियम र सो अन्तर्गत बोर्डले दिएको आदेश वा निर्देशन उल्लंघन गरेमा त्यस्ता सञ्चालक वा कर्मचारीलाई आवश्यक कारबाही चलाउन सम्बन्धित धितोपत्र बजार, धितोपत्र व्यवसायी वा धितोपत्र दर्ता गराउने संगठित संस्थालाई आदेश दिने लगायतका अन्य अधिकारहरू समेत बोर्डमा रहेका छन् ।

ख) वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी कार्यक्षेत्र: यससम्बन्धी कार्यक्षेत्रलाई वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी ऐन, २०७४ बमोजिम बोर्डको काम, कर्तव्य र अधिकारको रूपमा देहाय बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ :

- वस्तु विनिमय बजार तथा वस्तु कारोबारको विकाससँग सम्बन्धित विषयमा नेपाल सरकारलाई सुझाव दिने ।
- वस्तु विनिमय बजारको विकासको लागि दीर्घकालीन तथा अल्पकालीन योजना तथा नीति स्वीकृत गर्ने ।
- वस्तु विनिमय बजार सञ्चालनसम्बन्धी सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने ।
- वस्तु विनिमय बजारमा कारोबार गर्न सकिने वस्तु तथा वस्तु करारको दर्ता गर्ने ।
- कुनै वस्तु सूचीकरण गराउन वा सूचीकरणबाट हटाउन वा कुनै कारोबार रोक्का गर्न

सम्बन्धित वस्तु विनिमय बजारलाई निर्देशन दिने ।

- वस्तु विनिमय बजारको विद्युतीय कारोबार प्रणालीमा कुनै समस्या देखिएमा वा सुधार गर्नुपर्ने देखिएमा त्यस्तो सुधार नगरेसम्मका लागि कारोबार स्थगन गर्न आदेश दिने ।
- बोर्डमा दर्ता भएको वस्तु तथा वस्तु करारको खरिद, बिक्री, हस्तान्तरणलाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्ने ।
- अनुमतिपत्र प्राप्त संस्था तथा कारोबारमा संलग्न पक्षको काम कारबाहीको नियमन तथा अनुगमन गर्ने तथा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाको विनियम स्वीकृत गर्ने ।
- लगानीकर्ताको हित संरक्षण गर्न सम्बन्धित अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थालाई विनियममा आवश्यक व्यवस्था गर्न निर्देशन दिने ।
- वस्तु वा वस्तु करारसम्बन्धी विषयमा सुपरिवेक्षण तथा नियमन गर्न अन्य नियमन निकायसँग समन्वय गर्ने तथा तोकिए बमोजिमका अन्य कार्य गर्ने ।

ग) सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारणसम्बन्धी कार्यक्षेत्र: सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउन्डरिङ्ग) निवारण ऐन (दोस्रो संशोधनसमेत), २०६४ बमोजिम बोर्डको कार्यक्षेत्रको रूपमा देहाय अनुसारका काम, कर्तव्य र अधिकारहरूलाई समाविष्ट गरिएको छ :

- सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउन्डरिङ्ग) निवारण ऐन वा उक्त ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वा जारी गरिएको निर्देशिका वा दिइएको निर्देशनको पालना गर्ने वा गराउने,
- सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउन्डरिङ्ग) निवारण ऐन वा उक्त ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वा जारी गरिएको निर्देशिका वा दिइएको निर्देशन वा आदेशको व्यवस्था पालना भए नभएको सम्बन्धमा नियमनका लागि सूचक संस्थाको रूपमा बोर्डबाट अनुमतिपत्र प्राप्त व्यवसायीलाई तोकिएको र त्यस्तो सूचक संस्थाको आवश्यकता अनुसार स्थलगत निरीक्षण तथा गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण वा अनुगमन गर्ने,
- सूचक संस्थाले गर्ने कुनै व्यवसाय वा पेशा दर्ता गर्दा वा व्यवसायको लागि अनुमतिपत्र वा इजाजतपत्र दिँदा पेशा वा व्यवसाय सञ्चालन गर्ने व्यक्तिले ऐन बमोजिमको काम कारबाही तथा दायित्व पूरा गर्नुपर्ने शर्त तोकने,

- सूचक संस्थाको व्यवसायगत सुपरिवेक्षण (प्रुडेन्सियल सुपरभिजन)सम्बन्धी आधारभूत मान्यतामा अन्तरनिहित सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारणसम्बन्धी व्यवस्थाको परिपालना गराउने,
- सूचक संस्थाले सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउन्डरिङ्ग) निवारण ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वा जारी गरिएको निर्देशिका वा दिइएको निर्देशन बमोजिमको दायित्व परिपालना गराउन सूचक संस्थामा रहेको जुनसुकै प्रकारको सूचना, जानकारी तथा कागजात उपलब्ध गराउन आदेश दिने तथा कसूरको अनुसन्धानसम्बन्धी कार्यमा आवश्यक सहयोग पुऱ्याउने लगायतका अधिकार रहेका छन । साथै उक्त ऐनको दफा ७फ बमोजिम सूचक संस्थालाई लिखित रूपमा सचेत गराउन, दश लाखदेखि पाँच करोड रूपैयाँसम्म जरिवाना गर्ने, कारोबार, पेशा वा व्यवसाय गर्न आंशिक वा पूर्ण रूपमा रोक लगाउने र अनुमतिपत्र, इजाजतपत्र वा दर्ता निलम्बन गर्ने वा खारेज गर्ने अधिकार समेत बोर्डमा रहेको छ ।

अध्याय-दुई

धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजार सुधार तथा विकासक्रम

यस अध्यायमा बोर्ड स्थापना भएपश्चात् धितोपत्र बजारको सुधार तथा विकासका लागि भएका प्रयासहरूको बारेमा चर्चा गरिएको छ । धितोपत्रमा लगानी गर्ने लगानीकर्ताहरूको हक हितको संरक्षण गर्ने, धितोपत्रको निष्कासन, खरिद तथा विक्रीलाई व्यवस्थित बनाई धितोपत्र बजार र धितोपत्र व्यवसायमा संलग्न व्यक्तिहरूको काम कारवाहीलाई नियमित र व्यवस्थित गर्ने साथै वस्तु विनिमय बजारको विकास तथा विस्तारको लागि आवश्यक कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्थाहरूको तर्जुमा तथा प्रचलित व्यवस्थाहरूमा समयसापेक्ष परिवर्तन गर्ने जस्ता कार्यहरू गरिएका छन् । यस अध्यायमा बोर्ड स्थापनादेखि मुख्य रूपमा दुई दशकको सुधार तथा विकासका पहलहरू समेट्ने प्रयास गरिएको छ ।

१. पृष्ठभूमि

बोर्ड स्थापनापश्चात धितोपत्र बजारको सुधार तथा विकासका लागि भएका पहलहरूलाई प्रारम्भिक सहित चार अवधिमा देहाय बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ :

- (क) प्रारम्भिक काल (२०३३ - २०४९ सम्म)
- (ख) प्रथम दशक (२०५० - २०६० साल)
- (ग) दोस्रो दशक (२०६१ - २०७० साल)
- (घ) तेस्रो दशक (२०७१ देखि हालसम्म)

२. प्रारम्भिक काल (२०३३ - २०४९ सम्म)

नेपालको धितोपत्र बजारको विकास सम्बन्धी विषयले सरकारको नीति तथा योजनामा प्रवेश पाई बजारको औपचारिक शुरुवात भएको समय र नेपाल धितोपत्र बोर्डको स्थापना पूर्वको समयलाई नेपालको धितोपत्र बजारको प्रारम्भिक चरण मान्न सकिन्छ । वि.स. २०३० सालमा औद्योगिक नीति अनुरूप २०३३ असार २२ मा सरकारी क्षेत्रमा सेक्युरिटी खरिद विक्री केन्द्र (Securities Marketing Centre) को स्थापना गरी सरकारी ऋणपत्रको दैनिक खरिद विक्रीको व्यवस्था भएसँगै नेपालमा धितोपत्र बजारको औपचारिक शुरुवात भएको हो । कम्पनी ऐन, २०२१ अन्तर्गत स्थापना भएको उक्त केन्द्रको चुक्ता पूँजी रु. १० लाख रहेको थियो जसमा नेपाल राष्ट्र बैंकको ५१ प्रतिशत र नेपाल औद्योगिक विकास निगमको ४९ प्रतिशत शेयर

स्वामित्व रहेको थियो । स्पष्ट ऐन नियमको अभावले स्थापनाको उद्देश्य अनुरूप केन्द्रले आफ्नो भूमिका वहन गर्न नसकेको तत्कालिन परिस्थितिमा धितोपत्र बजारलाई नियमित र व्यवस्थित गर्न २०४० सालमा धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० जारी भयो भने वि.स. २०४१ मा (Securities Marketing Centre) लाई (Securities Exchange Centre) मा परिवर्तन गरियो । साथै उक्त ऐन लागू भएपछि धितोपत्र बजारको प्रशासनिक निकायको रूपमा उद्योग मन्त्रालयलाई तोकिएकोमा २०४७ सालदेखि उक्त मन्त्रालयको उक्त जिम्मेवारी अर्थ मन्त्रालयमा रहने व्यवस्था गरिएको थियो । त्यसपश्चात केन्द्र आफैले धितोपत्र बजारको व्यवस्थापन तथा नियमन गर्न थालेको थियो । केन्द्रले संगठित संस्थाहरूको धितोपत्र निष्काशनको स्वीकृति, धितोपत्रको सूचिकरण तथा कारोबार सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्यहरू आफै गर्दथ्यो ।

३. प्रथम दशक (वि.सं. २०५० - २०६०)

यस चरणमा सरकारले आठौं र नवौं गरी दुई पञ्चवर्षीय योजना सार्वजनिक गरेको थियो । आठौं पञ्चवर्षीय योजना (२०४९ - २०५४) मा उल्लेख भए अनुसार धितोपत्र बजारको विकास तथा विस्तारको लागि आवश्यक संस्थागत तथा कानूनी पूर्वाधारहरूको विकास भई यस अवधिमा धितोपत्र बजार सञ्चालनको लागि महत्वपूर्ण आधारहरू तयार भएको थियो । यसकारण नेपालको धितोपत्र बजार विकासक्रमको यस चरणलाई उल्लेखनीय मानिन्छ । यस चरणमा धितोपत्र बजारको नियमन तथा सुपरिवेक्षण गर्न नेपाल सरकारबाट वि.सं. २०५० जेष्ठ २५ मा धितोपत्र बजारको नियमन निकायको रूपमा धितोपत्र बोर्डको स्थापना, धितोपत्रसम्बन्धी सम्पूर्ण कार्य गर्दै आएको सेक्युरिटी खरिद विक्री केन्द्रलाई स्थापना भएको करिब १७ वर्षपछि नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लिमिटेड (नेप्से) मा परिणत भयो । तत्पश्चात धितोपत्रको दोस्रो बजारको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने व्यवस्था भएको थियो । बोर्डबाट धितोपत्र बजारको सञ्चालन अनुमति पाएको नेप्सेले धितोपत्र दलाल र अन्य धितोपत्र व्यवसायीको कार्य गर्न चाहने संगठित संस्थाहरूलाई सदस्यता दिनुका साथै ती सदस्यहरूलाई अनुशासित गराउन आवश्यक विनियमहरूको समेत तर्जुमा गरी यसको वि.सं. २०५० माघ २९ देखि खुला बोलकबोल प्रणाली (Open Out Cry System) मार्फत् धितोपत्र बजार सञ्चालन शुरुवात/स्थापना गरेको थियो ।

बोर्डले धितोपत्र बजार सेवाको विकास तथा विस्तार गर्नको लागि धितोपत्र दलाल, निष्काशन तथा विक्री प्रबन्धक, धितोपत्र व्यापारी, बजार निर्माता जस्ता संस्थाहरूको स्थापनाका

लागि अनुमति यही चरणमा दिएको थियो । सामूहिक लगानी योजनामार्फत् बजारमा संस्थागत लगानीकर्ताहरूको समेत प्रवेश गराउने लक्ष्य अनुरूप नागरिक लगानी कोषको नागरिक एकांक योजना र एनआइडीसी क्यापिटल मार्केट्सको एनसीएम म्युचुअल फण्ड जस्ता योजनाहरूलाई पनि यही समयमा संचालन अनुमति दिएको थियो ।

उक्त चरणमा धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० मा दोस्रो संशोधन, धितोपत्र कारोबार नियमावली, २०५०, शेयर बाँडफाँट निर्देशिका, २०५१, धितोपत्र लगानी कोष (ट्रष्ट) ऐन, २०५३, धितोपत्र निष्काशन तथा विक्री प्रबन्ध निर्देशिका, २०५४, धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन अनुमति निर्देशिका, २०५८, धितोपत्र दलाल व्यवसायीहरूले पालना गर्नुपर्ने व्यवसायिक मर्यादासम्बन्धी निर्देशिका, २०५८, बोनस शेयरसम्बन्धी निर्देशिका, २०५८ जारी हुनुका साथै धितोपत्र बजारको सदस्यता तथा कारोबार विनियमहरू, २०५० स्वीकृत भएको थियो ।

प्रथम दशकमा धितोपत्रको प्राथमिक तथा दोस्रो बजारको स्थिति तलको तालिकामा दिइएको छ :

पहिलो दशकमा प्राथमिक बजार																
एक भ्रलक																
पूँजी परिचालन रु. करोडमा																
आ.व.	बैंक		वित्त कम्पनी		बीमा		उत्पादन तथा प्रशोधन		होटल		व्यापार		अन्य		कुल	
	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम
२०५०/५१	१	३.६०	४	११.५८	२	३.६०	७	१०.४२	०	०.००	०	०.००	३	५.२४	१७	३४.४४
२०५१/५२	२	७.२०	४	१०.४२	२	२.४०	४	५.४०	०	०.००	०	०.००	०	०.००	१२	२५.४२
२०५२/५३	०	०.००	८	९.५१	०	०.००	४	१९.८६	०	०.००	०	०.००	०	०.००	१२	२९.३७
२०५३/५४	१	४.४०	२	३.२०	१	३.००	१	२२.५२	०	०.००	०	०.००	०	०.००	५	३३.२२
२०५४/५५	१	२४.१९	६	५.०६	१	२.००	३	१४.६९	०	०.००	१	०.३०	०	०.००	१२	४६.२४
२०५५/५६	०	०.००	२	३.८०	१	२.००	०	०.००	२	२०.००	०	०.००	०	०.००	५	२५.८०
२०५६/५७	१	१७.५०	५	११.२३	१	१.०२	०	०.००	१	१५.००	०	०.००	१	८.९६	९	५३.७१
२०५७/५८	४	५५.१२	५	८.३१	०	०.००	०	०.००	०	०.००	०	०.००	०	०.००	९	६३.४३
२०५८/५९	६	९८.९२	८	२०.४०	१	५.००	१	१७.३५	०	०.००	०	०.००	०	०.००	१६	१४१.६७
२०५९/६०	३	४१.४७	१२	३२.९०	२	७.००	०	०.००	०	०.००	०	०.००	०	०	१७	८१.३७
कुल	१९	२५३	५६	११६	११	२६	२०	९०	३	३५	१	०	४	१४	११४	५३५

प्रथम दशकमा धितोपत्रको दोस्रो बजारको स्थितिलाई निम्न अनुसार तालिकामा देखाईएको छ :

पहिलो दशकमा धितोपत्रको दोस्रो बजार										
एक भलक										
आर्थिक वर्ष	२०५०/५१	२०५१/५२	२०५२/५३	२०५३/५४	२०५४/५५	२०५५/५६	२०५६/५७	२०५७/५८	२०५८/५९	२०५९/६०
सूचिकृत संगठित संस्थाको कुल संख्या	६६	७९	८९	९५	१०१	१०७	११०	११५	९६	१०८
सूचिकृत धितोपत्रको चुक्ता मूल्य (रु. करोडमा)	२१८.२२	२९६.१८	३३५.८५	४४७.६५	४९५.९८	६४८.७४	७३४.७४	८१६.५२	९६८.५०	१०७९.८०
धितोपत्रको वार्षिक कारोबार रकम (रु. करोडमा)	४४.१६	१०५.४३	२१.५६	४१.६२	२०.२६	१५०.००	११५.७०	२३४.४२	१५४.०६	५७.६०
औषत दैनिक कारोबार रकम (रु. करोडमा)	०.३६	०.४४	०.०९	०.१७	०.०९	०.६५	०.४८	१.०१	०.६३	०.२४
कुल कारोबार भएको दिन	१२१	२४२	२४०	२३९	२३७	२३१	२४०	२३१	२४६	२३८
कारोबार भएको स्क्वीट संख्या	३८	५३	५९	६७	६८	६९	६९	६७	६९	८०
कारोबार भएको कुल शेयर संख्या (हजारमा)	९९३.११	३९००.७०	२९५३.५३	९४४३.३०	११९५.१०	४८५७.००	७६७३.७०	४९८९.१५	६००४.६८	२४२७.८९
कारोबार संख्या	९३५७.००	२१४७२.००	१७९४३.००	१२४२८.००	१५४८३.००	१५८१४.००	२९१३६.००	४६०९५.००	४२०२८.००	६९१६३.००
सूचिकृत धितोपत्रको बजार पुँजीकरण (रु.करोडमा)	१३८७.२०	१२९६.३०	१२२९.५०	१२६९.८०	१४२८.१०	२३५०.८०	४३१२.३३	४६३४.९४	३४७०.४०	३५२४.०४
बजार पुँजीकरणमा कारोबारको प्रतिशत	३.१८	८.१३	१.७५	३.२८	१.४२	६.३८	२.६८	५.०६	४.४४	१.६३
नेप्से सूचकांक	२२६.०३	१९५.४८	१८५.६१	१७६.३१	१६३.३५	२१६.९२	३६०.७०	३४८.४०	२२७.५४	२०४.८६

स्रोत: नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लि.

४ दोस्रो दशक (वि.स. २०६१-२०७०)

धितोपत्र कारोवार ऐन, २०४० लाई प्रतिस्थापन गरी धितोपत्रसम्बन्धी अध्यादेश, २०६२ जारी भई धितोपत्र बोर्डको नामाकरण नेपाल धितोपत्र बोर्ड गरिएको थियो । पछि वि.स. २०६३ मा सो अध्यादेशलाई प्रतिस्थापन गरी धितोपत्रसम्बन्धी ऐन, २०६३ जारी भई धितोपत्र बजारमा नयाँ आयाम थपिएकोले यस अवधिलाई नेपालको धितोपत्र बजारको दोस्रो दशकको रूपमा लिइएको छ । धितोपत्रसम्बन्धी ऐन, २०६३ बमोजिम बोर्डलाई एक स्वाशासित र

संगठित नियमन निकायको रूपमा स्थापना गरेको तथा सो ऐन अर्न्तगत आवश्यक नियमावली, विनियमावली तथा निर्देशिकाहरू तर्जुमा भई धितोपत्र बजारसम्बन्धी विभिन्न विषयवस्तुमा स्पष्टता आएकोले धितोपत्रसम्बन्धी कानूनी व्यवस्थामा भएको सुधार तथा विकासको दृष्टिकोणले यस अवधिलाई उल्लेखनीय मानिन्छ। नेपालको धितोपत्र बजारको यस चरणमा भएका महत्वपूर्ण सुधार, विकास तथा परिवर्तनहरू देहायबमोजिम रहेका छन् :

४.१ **दोस्रो बजारमा सुधार:** यस अवधिमा धितोपत्रको दोस्रो बजारमा महत्वपूर्ण सुधारहरू भएका थिए। दोस्रो बजार सञ्चालकको रूपमा रहेको नेप्सेको संगठनात्मक सुधारसँगै वि.स. २०५० सालदेखि कायम रहेको बोलकबोल प्रथालाई स्वचालित कम्प्युटरकृत प्रणालीले प्रतिस्थापन गरेको, ठूलो संख्यामा धितोपत्र दलाल व्यवसायीहरू थपिएको, सर्किट ब्रेकर प्रणाली तथा दोस्रो बजारको गति मापन गर्न विभिन्न सूचकांकहरूको विकास गरिएको साथै ओटीसी बजारको समेत विकास यस चरणमा भएकोले दोस्रो बजार सुधार र विकासका लागि उल्लेखनीय रहेको थियो।

- **नेप्सेको संरचनात्मक सुधार:** गैर मुनाफाकारी संस्थाको रूपमा रहेको नेप्से मुनाफाकारी संस्थाको रूपमा वि.स. २०६५ बैशाख २१ मा बसेको २६ औं वार्षिक साधारण सभाको निर्णय बमोजिम कम्पनी रजिष्ट्रार कार्यालयमा दर्ता भएपछि परिवर्तन भयो। तत्पश्चात नेपाल धितोपत्र विनिमय बजार लिमिटेड नाम रहेकोमा यसलाई परिवर्तन गरी नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लि. (Nepal Stock Exchange Ltd.) नामाकरण र छोटकरीमा यसको नाम नेप्से (NEPSE) राखियो। सोही वर्ष नेप्सेको सञ्चालक समितिको संरचनामा समेत परिवर्तन भयो भने सोही समयमा नेप्सेको चुक्ता पूँजी रु. ३.४९ करोडबाट रु. ५ करोड पुऱ्याई पूँजी संरचनामा समेत सुधार ल्याइएको थियो।
- **वास्तविक समय सुपरिवेक्षण गर्ने प्रणाली (Real Time Surveillance System) को विकास:** धितोपत्र बजारमा हुने धितोपत्रको दैनिक कारोबारको अनुगमनका लागि बोर्डले नेप्सेसँग सिधा सम्पर्क स्थापना गरी विद्युतीय माध्यमबाट वास्तविक समय सुपरिवेक्षण गर्ने प्रणाली (Real Time Surveillance System) को विकास गर्‍यो। उक्त प्रणालीमार्फत् बोर्डले प्रत्येक दिन धितोपत्र कारोबार गर्ने ब्यक्ति तथा संस्था लगायत कारोबार भएको संगठित संस्था, कारोबार मूल्य र शेयर संख्या सम्बन्धमा निरन्तर अनुगमन गर्ने कार्य प्रारम्भ भएको थियो।

- **कारोबारको राफसाफ अवधिमा परिवर्तन:** “धितोपत्र बजारको सदस्यता तथा कारोबार विनियमावली, २०५५” मा भएको संशोधनबाट धितोपत्रको कारोबारको राफसाफ अवधिलाई ५ दिनबाट ३ दिनभित्र गर्नुपर्ने तथा सूचीकरण पश्चात्को शुरु कारोवार मूल्य निर्धारण प्रकृया व्यवस्थित गर्ने जस्ता व्यवस्था लागू गरियो ।
 - **सर्किट ब्रेकर प्रणालीको शुरुवात:** धितोपत्रको मूल्यमा हुने अस्वभाविक उतार चढावलाई नियन्त्रण गरी बजारमा हुने अस्वभाविक जोखिमलाई कम गर्न वि.सं. २०६३ देखि सर्किट ब्रेकर (Circuit Breaker) पद्धतिको शुरुवात भयो । यस प्रणाली अर्न्तगत धितोपत्रहरूको बजार मूल्यमा अप्रत्यासित परिवर्तन आएमा लगानीकर्तालाई सचेत हुन सम्बन्धित धितोपत्रको कारोबार निश्चित समयको लागि रोक लगाइन्छ ।
 - **ओटीसी बजारको शुरुवात:** सूचीकरणबाट हटेका, खारेज गरिएका तथा सूचीकृत नभएका वा सूचीकरणका लागि योग्यता नपुगेका धितोपत्रको खरिद विक्री कार्यलाई व्यवस्थित गर्नको लागि आवश्यक ओटीसी बजार सञ्चालनको लागि बोर्डले ओटीसी बजार सञ्चालन विनियमावली, २०६५ स्वीकृत गरेसँगै नेप्सेले २०६५ जेष्ठ २२ मा एक ओटीसी इकाईको स्थापना गरेको थियो ।
 - **विभिन्न नेप्से सूचकांकहरूको विकास:** दोस्रो बजारमा कारोवार भएका धितोपत्रहरूको औसत मूल्यको मापन गर्नका लागि यस अवधिमा नेप्सेमा नेप्से फ्लोट सूचकांक, नेप्से सेन्सिटिभ सूचकांक र सेन्सेटिभ फ्लोट सूचकांकको विकास गरिएको थियो ।
- ४.२ **सार्वजनिक निष्काशन व्यवस्थामा सुधार :** धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन कार्यलाई स्वच्छ बनाउन बोर्डले लगानीकर्ताहरूको धितोपत्र खरिद आवेदन तथा आवेदनसाथ प्राप्त रकमको अनुगमनका साथै लगानीकर्ताहरूको सही पहिचान गर्नुपर्ने तथा ब्याज प्राप्त हुने गरी संकलित रकम राखिएको अवस्थामा उक्त ब्याजको ८० प्रतिशत रकम समानुपातिक रूपमा आवेदनकर्ताहरूलाई वितरण गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको थियो ।
- ४.३ **सहायक कम्पनी मार्फत मर्चेण्ट बैंकिङ्ग व्यवसायको संचालन :** मर्चेण्ट बैंकिङ्ग सेवालालाई व्यवस्थित, पारदर्शी बनाउनुपर्ने आवश्यकता अनुरूप बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट गरिने मर्चेण्ट बैंकिङ्ग व्यवसायलाई बोर्डको नियमन परिधिभित्र ल्याउने उद्देश्यले धितोपत्रसम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा ६२ ले गरेको व्यवस्था अनुसार बैंक तथा वित्तीय संस्थाले आफ्नो पूँजी लगानीमा छुट्टै सहायक कम्पनी स्थापना गरी मर्चेण्ट बैंकिङ्ग व्यवसाय सञ्चालन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको थियो ।

- ४.४ **केन्द्रीय निक्षेप कम्पनीको स्थापना:** भौतिक रूपमा रहेको धितोपत्रहरूलाई अभौतिककृत गरी धितोपत्रको विद्युतीय अभिलेख राख्न धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप सेवा नियमावली, २०६४ को व्यवस्था बमोजिम २०६८ भाद्र ८ मा सिडिएस एण्ड क्लियरीङ लि.(सिडिएससी) को स्थापना भयो । नेप्सेको पूर्ण स्वामित्वमा स्थापित सिडिएससीले केन्द्रीय निक्षेपका साथै अभौतिक धितोपत्र कारोबारको राफसाफ तथा फछ्युर्गेट सेवा समेत प्रदान गर्दै आएको छ ।
- ४.५ **क्रेडिट रेटिङ्ग कम्पनीको स्थापना :** सूचीकृत कम्पनी तथा यस्ता कम्पनीले निष्काशन गर्ने धितोपत्रहरूको रेटिङ्ग गरी लगानीकर्तालाई जोखिमको स्तरसम्बन्धी जानकारी दिने उद्देश्यले क्रेडिट रेटिङ्ग नियमावली, २०६८ मा भएको व्यवस्था अनुरूप बोर्डले २०६९ असोज १७ गते इक्रा नेपाल लि.लाई क्रेडिट रेटिङ्ग व्यवसाय संचालनका लागि अनुमति प्रदान गरेको थियो ।
- ४.६ **कानूनी संरचनामा सुधार :** धितोपत्र बजारको नियमन प्रणालीलाई स्तरीय बनाई विश्वसनीय, प्रतिस्पर्धी तथा पारदर्शी बजारको विकास गर्नका लागि मिति २०६३।०६।०६ देखि धितोपत्रसम्बन्धी ऐन, २०६३ प्रारम्भ भएको थियो । साथै धितोपत्रसम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा ११६ ले नेपाल धितोपत्र बोर्डलाई विभिन्न विषयमा नियमहरू बनाउन सक्ने अधिकार प्रदान गरे अनुरूप बोर्डले यस अवधिमा देहाय अनुसारको कानूनी व्यवस्था गरेको छ :

क) नियमावलीहरू

- नेपाल धितोपत्र बोर्ड नियमावली, २०६४
- धितोपत्र बजार सञ्चालन नियमावली, २०६४
- धितोपत्र ब्यवसायी (धितोपत्र दलाल, धितोपत्र ब्यापारी तथा बजार निर्माता) नियमावली, २०६४
- धितोपत्र ब्यवसायी (मर्चेन्ट बैंकर) नियमावली, २०६४
- धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०६५
- सामूहिक लगानी कोष नियमावली, २०६७
- धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप सेवा नियमावली, २०६७
- क्रेडिट रेटिङ्ग नियमावली, २०६८

ख) निर्देशिकाहरू

- धितोपत्र निष्काशन निर्देशिका, २०६५
- लगानी व्यवस्थापन निर्देशिका, २०६७
- बोनश शेयर निष्काशन निर्देशिका, २०६७
- धितोपत्र बाँडफाँटसम्बन्धी निर्देशिका, २०६८
- सामूहिक लगानी कोष निर्देशिका, २०६९
- सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतंककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण निर्देशिका, २०६९

ग) विनियमावलीहरू

- सरकारी ऋणपत्रको दोस्रो बजार व्यवस्थापन विनियमावली, २०६२
- सरकारी ऋणपत्र दोस्रो बजार कारोबार संचालन विनियमावली, २०६२
- ओटीसी (ओभर द काउण्टर) बजार सञ्चालन विनियमावली, २०६५

दोस्रो दशकमा धितोपत्रको प्राथमिक बजारको अवस्था निम्न अनुसार तालिकामा दिइएको छ ।

दोस्रो दशकमा प्राथमिक बजार																
एक भलक																
पूँजी परिचालन रु. करोडमा																
आर्थिक वर्ष	बैंक		विकास बैंक		वित्त कम्पनी		बीमा		जलविद्युत		होटल		अन्य		कुल	
	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम
२०६०/६१	५	११७.००	२	०.९०	७	१४.५९	१	२.००	१	१४.००	०	०.००	०	०	१६	१४८.४९
२०६१/६२	३	८१.१२	३	९.८५	५	१२.३२	०	०.००	१	२३.७४	०	०.००	०	०	१२	१२७.०३
२०६२/६३	८	१३९.००	५	३१.००	१९	३७.६४	१	२.५०	०	०.००	१	४४.६५	०	०	३४	२५४.७९
२०६३/६४	६	१७२.२०	१२	४०.९४	१३	६२.६२	०	०.००	०	०.००	०	०.००	०	०	३१	२७५.७६
२०६४/६५	१३	३४७.८८	१९	२०६.८४	३२	३६२.०९	६	२०.५४	१	६९.४९	०	०.००	१	१५०	७२	११५६.८४
२०६५/६६	११	५१२.८७	१६	२८२.२४	३२	५९२.२७	२	१६.०७	२	८४.०६	०	०.००	०	०	६३	१४८७.५१
२०६६/६७	९	४२८.७८	३३	४७६.६४	२५	४५९.४४	५	४५.८९	०	०.००	०	०.००	०	०	७२	१४१०.७५
२०६७/६८	७	२४०.०६	२१	२६०.३२	१३	१०९.६६	२	१५.८०	१	८१.९३	०	०.००	०	०	४४	७०७.७७
२०६८/६९	४	१८०.००	१५	८३.४९	६	३१.५२	०	०.००	०	०.००	०	०.००	०	०	२५	२९५.०१
२०६९/७०	१२	९२६.६७	१६	८३.५५	४	२२.४०	२	१६.८८	१	१०.५५	०	०.००	२	१२५	३७	११८५.०५
कुल	७८	३१४६	१४२	१४७६	१५६	१७०५	१९	१२०	७	२८४	१	४५	३	२७५	४०६	७०४९

दोस्रो दशकमा धितोपत्रको दोस्रो बजारको अवस्था निम्न अनुसार तालिकामा दिइएको छ ।

दोस्रो दशकमा धितोपत्रको दोस्रो बजार										
एक भलक										
आर्थिक वर्ष	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०
सूचिकृत संगठित संस्थाको कुल संख्या	११४	१२५	१३५	१३५	१४२	१५९	१७६	२०७	२१६	२३०
कुल सूचिकृत धितोपत्रको संख्या (करोडमा)	१६.११	१९.४७	२२.६५	२४.३५	३२.११	६३.७९	८२.१७	१०३.३७	११४.०१	१२९.७८
सूचिकृत धितोपत्रको वृत्ता मूल्य (रु. करोडमा)	१३४०.४९	१६७७.१८	१९९५.८०	२१७९.८८	२९४६.५०	६११४.००	७९३५.६०	१००२३.८	११०६१.०९	१२६०६.४०
धितोपत्रको वार्षिक कारोबार रकम (रु. करोडमा)	२१४.४३	४५०.७७	३४५.१४	८३६.०१	२२८२.०८	२१६८.११	११८५.११	६६६.५३	१०२७.२८	२२०४.८९
औषत दैनिक कारोबार रकम (रु. करोडमा)	०.८८	१.९१	१.५१	३.६०	९.७१	९.२७	५.२७	२.८९	४.४३	९.५०
कुल कारोबार भएको दिन	२४३	२३६	२२८	२३२	२३५	२३४	२२५	२३१	२३२	२३२
कारोबार भएको स्क्वीट संख्या	९२	१०२	११०	११६	१३६	१७०	१९८	२२२	२३०	२३०
कारोबार भएको कुल शेयर संख्या (हजारमा)	६४६८.१८	१८४३३.६	१२२२१.९३	१८१४७.२५	२८५९९	३०५४७.२	२६२३१.४	२६२४०.४	४१८८५.४	८१५७१.८
कारोबार संख्या	८५५३३	१०६२४६	९६३७४	१२०५१०	१५०८००	२०९०९१	२१३७३३	३०२३६४	२९३४८९	२९२३६६
सूचिकृत धितोपत्रको बजार पुँजीकरण (रु.करोडमा)	४१४२.५०	६१३६.५९	९६७६.३७	१८६३०.१३	३६६२४.७६	५१२९.४	३७६८७.१४	३२३४८.४३	३६८२६.२१	५१४४९.२१

सूचिकृत धितोपत्रको फ्लोट बजार पुँजीकरण (रु. करोडमा)	-	-	-	-	-	१३३०.९६	९५८७.३५	७१४९.९३	७१२४.१९	८९५५.८८
बजार पुँजीकरणमा कारोबारको प्रतिशत	५.१८	७.३५	३.५७	४.४९	६.२३	४.२३	३.१४	२.०६	२.७९	४.२९
नेप्से सूचकांक	२२२.०४	२८६.७०	३८६.८३	६८३.९५	९६३.४०	७४९.१०	४७७.७३	३६२.८५	३८९.७४	५१८.३०
नेप्से सेन्सिटीभ सूचकांक	-	-	-	१७५.१०	२५३.४२	१९८.७७	११६.१४	८९.४४	९८.७७	१३०.३०
नेप्से फ्लोट सूचकांक	-	-	-	-	-	७१.२२	४४.३०	३०.६७	३०.५६	३५.८०
नेप्से सेन्सिटीभ फ्लोट सूचकांक	-	-	-	-	-	७०.८५	४१.३४	२७.२८	२७.६१	३०.९७
स्रोत: नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लि.										

५. तेस्रो अर्थात हालको दशक (वि.सं. २०७० देखि हालसम्म)

धितोपत्र बजार सुधार तथा विकासको दृष्टिकोणले नेपालको धितोपत्र बजार विकासको यो चरणलाई आधुनिकीकरणको चरणको रूपमा लिन सकिन्छ । वि.सं. २०६४ मा धितोपत्र कारोबार मात्र स्वचालित गरिएकोमा वि.सं. २०७२ माघबाट दोस्रो बजारको कारोबारलाई पूर्णरूपमा अभौतिकृत गर्ने, IOSCO र ANNA को सदस्यता प्राप्तीसँगै धितोपत्र बजारको अन्तर्राष्ट्रियकरण भएको, लगानीकर्ताहरूले बजारको गहिराई हेर्न पाउने, धितोपत्रको प्राथमिक निष्काशनमा आस्बा (Application Supported by Blocked Amount, ASBA) प्रणालीको सफल प्रयोगका साथै सूचीकृत कम्पनीहरूले प्रदान गर्ने नगद लाभांश शेयरधनीको आफ्नै बैंक खातामा र बोनस तथा हकप्रद शेयर आफ्नै डिम्याट खातामा जम्मा हुने व्यवस्था बोर्डले गरेका कारण दोस्रो बजार आधुनिकीकरणको चरणमा प्रवेश गरेको हो ।

यस अवधिमा वित्तीय बजारमा उच्च तरलता भई बैंक व्याजदर न्यून रहेको र बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको पूँजी वृद्धि योजना सार्वजनिक भएको जस्ता कारणहरूले प्राथमिक तथा दोस्रो बजारमा सर्वसाधारणको सहभागितामा उत्साहजनक रूपमा वृद्धि भई समग्र धितोपत्र बजारको आकारमा समेत विस्तार भएको देखिन्छ । यस अवधिमा भएका बजार सुधार तथा विकासका विभिन्न आयामहरूको बारेमा यस पछिको अध्यायमा विस्तृत रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

अध्याय-तीन

धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजारमा भएका हालसालका सुधार तथा विकास

यस अध्यायमा धितोपत्र बजारको सुधार तथा विकास गर्ने क्रममा बोर्डले पछिल्लो समय गरेका पहलहरूलाई समावेश गरिएको छ । यस अवधिमा भएका सुधार र विकासलाई प्राथमिक बजार, दोस्रो बजारका साथै अन्य बिषयमा गरिएका विभिन्न किसिमका सुधारका आयामहरू विश्लेषण गरिएको छ । यस अवधिमा बोर्डले गरेका सुधारका पहलहरूले धितोपत्र बजार सहभागीहरूको संख्यामा वृद्धि हुनुका साथै धितोपत्र बजार आधुनिक र पारदर्शी हुनुका साथै यसका सेवाहरू पनि मितव्ययी, देशव्यापी एवं प्रतिस्पर्धात्मक हुँदै गएको देखिन्छ ।

१. पृष्ठभूमि

नेपाल धितोपत्र बोर्डले मुख्यतः हालका वर्षहरूमा विभिन्न कोणहरूबाट सुधारका प्रयासहरू अगाडि बढाएको छ । यस अनुसार प्राथमिक, दोस्रो बजारसहित बजारका विभिन्न आयामहरूमा संरचनात्मक सुधार भएको छ । धितोपत्रको प्राथमिक निष्काशन देखि दोस्रो बजारमा सूचीकरण तथा कारोबारसम्म छ महिना लाग्ने व्यवस्थालाई ३० दिनभित्र सम्पन्न हुने व्यवस्था गर्नुका साथै दोस्रो बजार कारोबारको लागत घटाइएको छ । वि.स. २०६४ मा धितोपत्र कारोबारमात्र स्वचालित गरिएकोमा वि.स. २०७२ माघबाट दोस्रो बजारको कारोबारलाई पूर्णरूपमा अभौतिकृत गर्ने, IOSCO र ANNA को सदस्यता प्राप्तिसँगै धितोपत्र बजारको अन्तर्राष्ट्रियकरण भएको, लगानीकर्ताहरूले बजारको गहिराई हेर्न पाउने, धितोपत्रको प्राथमिक निष्काशनमा आस्वा तथा सि-आस्वा प्रणालीको सफल प्रयोगमार्फत् प्राथमिक बजारको पहुँच देशको ७७ जिल्लामा नै पुग्नुका साथै सूचीकृत कम्पनीहरूले प्रदान गर्ने नगद लाभांश तथा बोनस शेयर र हकप्रद शेयर शेयरधनीको आफ्नै बैंक खाता र डिम्याट खातामा जम्मा हुने, नियमन तथा सुपरिवेक्षणलाई सशक्त बनाउने साथै धितोपत्रको दोस्रो बजार सुधारसँगै धितोपत्र नियमन निकायहरूको अन्तर्राष्ट्रिय संगठन (IOSCO) को सदस्यता प्राप्त, वित्तीय साक्षरतालाई सघन र व्यापक बनाउदै लगेको र धितोपत्र बजारमा हुन सक्ने सम्पत्ति शुद्धीकरणसम्बन्धी कार्य रोक्नलाई निर्देशिका जारी गर्ने जस्ता महत्वपूर्ण सुधारहरू भई धितोपत्र बजार आधुनिकीकरणको चरणमा प्रवेश गरेको छ । नेपालको धितोपत्र बजारको विकास तथा सुधार गरी धितोपत्र बजारलाई अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा

पुन्याउनका लागि बोर्डबाट हालसालै गरिएका सुधारात्मक/विकासात्मक कार्यहरू देहाय बमोजिम रहेका छन् :

२. प्राथमिक बजारमा भएका सुधार तथा विकास

नेपालको धितोपत्र बजार पूर्व उदीयमान अवस्थामा नै रहेको सन्दर्भमा बोर्डले धितोपत्र बजारको विकास गरी देशको आर्थिक विकासको लागि आवश्यक पूँजी परिचालनमा सहयोग पुन्याउन र लगानीकर्तालाई सुविधा दिलाउन प्राथमिक बजारमा संरचनात्मक सुधार, धितोपत्रको निष्काशन कार्यलाई चुस्त र आधुनिक बनाई धितोपत्र बजार र धितोपत्र व्यवसायीको सेवालार्ई पारदर्शी, मितव्ययी र देशव्यापी बनाइएको छ । यस अवधिमा बोर्डले गरेका मुख्य सुधारका कार्यहरू देहाय अनुसार रहेका छन्:

२.१ प्राथमिक निष्काशनमा डिम्याट खाता अनिवार्य र खाता संख्या निर्धारण : प्राथमिक बजारको आधुनिकीकरण गर्ने क्रममा २०७३ श्रावण १ गतेदेखि काठमाडौं उपत्यका र २०७३ माघ १ गतेदेखि काठमाडौं उपत्यकाबाहिर समेत अर्थात नेपाल राज्यभरि सार्वजनिक निष्काशनमा दरखास्त दिने दरखास्तवालाहरूले आफ्नो डिम्याट खाता दरखास्त फाराममा अनिवार्य रूपमा उल्लेख गर्नुपर्ने तथा सोही खातामा बाँडफाँट भएको शेयर जम्मा हुनुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ । साथै लगानीकर्ताहरूले बहुखाता खोल्ने व्यवस्था रहेकोमा लगानीकर्ता एवं बजारको दीर्घकालीन हितलाई समेत दृष्टिगत गरी हाललाई लगानी व्यवस्थापनमा सहभागी भएका लगानीकर्ताको हकमा लगानी व्यवस्थापनमा सहभागी हुनका लागि लगानी व्यवस्थापन अनुसार डिम्याट खाता खोल्न सक्ने र अन्यको हकमा बढीमा दुई डिम्याट खाता खोल्न सक्ने व्यवस्था गरिएको छ । प्रदेशगत रूपमा हितग्राही लगानीकर्ता खाता सम्बन्धी विवरण अध्याय चारमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.२ आस्वा (ASBA) प्रणाली लागू :

सार्वजनिक निष्काशनमा धितोपत्र खरिद गर्न आवेदन दिंदा लगानीकर्ताहरूको बैंक तथा वित्तीय संस्थामा रहेको खातामा आवेदन बराबरको रकम रोक्का राखी धितोपत्र बाँडफाँट पछि आवेदकको बाँडफाँटमा परेको धितोपत्र बराबरको रकम मात्र खातावाट खिच्ने प्रणालीलाई आस्वा प्रणाली (Application Supported by Blocked Amount - ASBA) भनिन्छ । सार्वजनिक निष्काशन कार्यलाई थप सरल, व्यवस्थित, पारदर्शी बनाई निष्काशन लागतमा कमी ल्याउने उद्देश्यले धितोपत्र खरिद (सार्वजनिक निष्काशन)मा आस्वा प्रणाली

२०७३ माघदेखि स्वैच्छिक रूपमा लागू गरिएकोमा सो को सफल कार्यान्वयन भएकोले २०७४ श्रावणदेखि अनिवार्य गरिएको छ । यो प्रणाली लागू भएसँगै विद्यमान धितोपत्र बाँडफाँडको समयमा उल्लेख्य सुधार हुने, निष्काशित धितोपत्रको सूचीकरण छिटो गर्न सकिने हुँदा लगानीकर्ताले बजारबाट छिटो निकास पाई लाभ प्राप्त गर्न सक्ने, KYC मा सहयोग पुग्ने, वित्तीय क्षेत्रमा पारदर्शीता अभिवृद्धि हुने जस्ता कार्यले धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन प्रकृत्यामा ठूलो फड्को मारी धितोपत्रको प्राथमिक बजारमा संरचनागत परिवर्तन भएको छ । हाल ६३ बैंक तथा वित्तीय संस्थाले देशको ७७ वटै जिल्लाका ७०० भन्दा बढी स्थानीय तहबाट लगानीकर्तालाई आस्वा सेवा प्रदान गर्दै आइरहेका छन् ।

आस्वा प्रणालीलाई थप व्यवस्थित र सुदृढ गर्ने कार्यको लागि देहायका कार्यहरू गरिएका छन् ।

क) धितोपत्र सार्वजनिक निष्काशनको केन्द्रीकृत विद्युतीय सेवा कार्य (C-ASBA) प्रणालीको शुरुवात : आस्वा प्रणाली मार्फत केन्द्रीकृत सेवा प्रदान गर्न सिडीएससी लि. ले सि-आस्वा सफ्टवेयर संचालनमा ल्याएको छ । यस सन्दर्भमा सार्वजनिक निष्काशन कार्यलाई थप सरल र व्यवस्थित बनाउने उद्देश्य बमोजिम सिडिएसले प्रस्तुत गरेको धितोपत्र सार्वजनिक निष्काशनको केन्द्रीकृत विद्युतीय सेवा कार्य सञ्चालन निर्देशिका, २०७४ बोर्डबाट स्वीकृत भए पश्चात धितोपत्र निष्काशन तथा विक्री प्रबन्धक र अनुमति प्राप्त बैंक तथा वित्तीय संस्थाका लागि धितोपत्र खरिदसम्बन्धी दरखास्तको आवश्यक जाँभबुभ तथा हितग्राही खाता रुजु गर्नुका साथै सम्पूर्ण निष्काशन प्रक्रियामा संलग्न निकायहरूले प्रदान गर्ने सेवामा एकरूपता कायम गरी धितोपत्रको प्राथमिक बजारलाई स्वचालित बनाउन धितोपत्र सार्वजनिक निष्काशनको केन्द्रीकृत विद्युतीय सेवा कार्य सञ्चालन (C-ASBA) प्रणालीको शुरुवात भएको छ ।

ख) सी-आस्वा सेवालार्इ प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न बोर्डको निर्देशन: यस सम्बन्धी बोर्डले विशेष व्यवस्था गरेको छ । बोर्डबाट अनुमति प्राप्त गरेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाका कतिपय शाखा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवा प्रभावकारी नरहेको, लगानीकर्ताहरूको खातामा धितोपत्र खरिद आवेदनमा उल्लेख भए बमोजिम यथेष्ट रकम उपलब्ध भए नभएको एकिन नगरिकनै आवेदन बुझिलिने गरेको, चेक समेत बुझिलिने गरेको जस्ता गुनासाहरू बोर्डमा प्राप्त भएको सन्दर्भमा उक्त सेवालार्इ प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न गराउन

बोर्डबाट सम्पूर्ण आस्वा सदस्यहरूलाई देहाय अनुसारको निर्देशन दिइएको थियो :

- सार्वजनिक निष्काशनमा शेयर खरिदका लागि प्राप्त आवेदन C-ASBA Software मा रजु गरी ग्राहकको पहिचान एकिन गरेपश्चात् मात्र बुझिलिने ।
- आवेदनकर्ताको खातामा आवेदन गर्दाको बखत आवश्यक रकम उपलब्ध भएमा माग आवेदन स्वीकार गरी आवेदन रकम रोक्का गर्ने ।
- सेवाग्राहीलाई C-ASBA सेवा सम्बन्धमा जानकारी प्रदान गर्न पर्याप्त प्रचार प्रसार गर्ने ।
- C-ASBA सेवा अभू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न सम्बन्धित कर्मचारीहरूलाई तालिम प्रदान गर्ने ।

ग) धितोपत्रको हकप्रद निष्काशनमा समेत आस्वा प्रणालीबाट आवेदन दिन सक्ने व्यवस्था: हकप्रद निष्काशनलाई पारदर्शी र प्रविधिमैत्री बनाउन बोर्डले धितोपत्रको हकप्रद निष्काशनमा समेत आस्वा प्रणाली मार्फत आवेदन गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको छ ।

घ) उद्योग वा आयोजना प्रभावित क्षेत्रका स्थानीय बासिन्दाले आस्वा प्रणालीमार्फत आवेदन दिन सक्ने व्यवस्था : बोर्डले उद्योग वा आयोजना प्रभावित क्षेत्रका स्थानीय बासिन्दालाई समेत मिति २०७५ फाल्गुन १ गतेदेखि ऐच्छिक रूपमा आस्वा प्रणालीमार्फत आवेदन दिने व्यवस्था गरेको छ । धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशनमा उद्योग वा आयोजना प्रभावित क्षेत्रका स्थानीय बासिन्दाले आस्वा प्रणालीमार्फत आवेदन दिने व्यवस्था नभएको र यसबाट स्थानीय बासिन्दाहरूले दरखास्त दिन भन्भट व्यहोर्नु परिरहेको, धितोपत्र बाँडफाँट पश्चात शेयर नपरेको रकम फिर्ता लिन तथा धितोपत्र प्रमाणपत्र लिनका लागि पटक पटक निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्धकले तोकेको संकलन केन्द्रमा जानुपर्ने अवस्था रहेको साथै उक्त धितोपत्र विक्री गर्नका लागि हितग्राही खाता खोली अभौतिकीकरण समेत गर्नु पर्ने व्यवस्थाको साथै हाल आस्वा प्रणालीको सुविधा ७७ जिल्ला र करिब ७०० स्थानीय निकायमा समेत पुगिसकेको स्थितिलाई दृष्टिगत गर्दै उक्त व्यवस्था गरेको हो ।

२.३ हकप्रद तथा बोनस शेयर डिम्याट खाता र नगद लाभांश लगानीकर्ताको बैंक खातामा जाने व्यवस्था: २०७२ माघदेखि धितोपत्रको अभौतिक रूपमा मात्र कारोवार भैरहेको अवस्थामा लगानीकर्ताको थप सहजताको लागि सूचिकृत कम्पनीहरूले प्रदान गर्ने हकप्रद तथा बोनस शेयर अभौतिक रूपमा लगानीकर्ताको डिम्याट खातामा प्रदान गर्ने व्यवस्था

भएको छ । सूचीकृत संगठित संस्थाहरूले शेयरधनीहरूलाई दिने नगद लाभांश तथा सार्वजनिक निष्काशनमा नपरेको वा बढी भएको रकम सम्बन्धित शेयरधनीहरूको नेपाल क्लियरिङ हाउसको सदस्य भएको बैंक तथा वित्तीय संस्थामा रहेको खातामा समेत राख्न सकिने व्यवस्था भएको छ ।

२.४ आवेदकले न्यूनतम १० कित्ता पाउने व्यवस्थाका लागि नयाँ बाँडफाँड प्रणाली: धितोपत्र बाँडफाँड प्रणालीमा ४० प्रतिशत धितोपत्र साना लगानीकर्ता र ६० प्रतिशत धितोपत्र अन्य लगानीकर्ताको लागि वितरण गर्ने व्यवस्था रहेको जसले धितोपत्रको बाँडफाँट व्यवहारिक र समावेशी हुन नसकेको पृष्ठभूमिमा धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशनमा नयाँ बाँडफाँट वितरण प्रणाली लागू गरी सबै आवेदकलाई कमिमा दश कित्ता वा दशको गुणामा धितोपत्र बाँडफाँट गर्ने व्यवस्था गर्नुका साथै लगानीकर्ताको सहभागिता बढाउने नीति बोर्डले लिएको छ ।

२.५ सार्वजनिक निष्काशनमा न्यूनतम १० कित्ता आवेदन दिन पाउने सहभागितामूलक व्यवस्था : बोर्डबाट सार्वजनिक निष्काशनमा न्यूनतम १० कित्ता पनि आवेदन गर्न पाउने व्यवस्था गरेको छ । सबै वर्गका लगानीकर्ताहरूको सहभागिता बढाउन उपलब्ध भएसम्म सबै आवेदकहरूले १० कित्ता शेयर पाउने समावेशी वितरण प्रणाली र आस्वा प्रणाली कार्यान्वयनमा आएसँगै काठमाडौं उपत्यका बाहिर सहित देशैभर साना तथा आम लगानीकर्ताको सहभागिता बढ्दै गएको परिप्रेक्ष्यमा यसलाई थप व्यवस्थित बनाउनका लागि उक्त व्यवस्था लागू भएको हो । यसअघि सार्वजनिक निष्काशनमा न्यूनतम ५० कित्ता आवेदन गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको थियो । नयाँ व्यवस्थाबाट पूँजी बजारमा विद्यार्थीसहित स-साना पूँजी भएको वर्ग समेतको सहभागिता बढ्ने र चालु आर्थिक वर्षको एक नेपाली एक डिम्याट खाता अभियानमा समेत व्यापक सहभागिता बढ्ने देखिएको छ ।

२.६ धितोपत्र सार्वजनिक निष्काशनमा प्राकृतिक व्यक्तिले मात्र आवेदन दिन पाउने व्यवस्था : सङ्गठित संस्थाले प्रारम्भिक सार्वजनिक निष्काशनमार्फत जारी गरेको शेयर खरिदका लागि प्राकृतिक व्यक्तिले मात्र दरखास्त दिन सक्ने तर पूरा बिक्री नभएमा मात्र अन्यले पनि दरखास्त दिन सक्ने व्यवस्था गरिएको जसले गर्दा प्राथमिक निष्काशनमा लगानीकर्ताहरूको सहभागिता बढ्न गई धितोपत्रको दोस्रो बजार समेत व्यापक हुने देखिएको छ ।

२.७ सार्वजनिक निष्काशन प्रक्रियाको समयावधि छोट्टाइएको : बोर्डबाट विवरणपत्र, हकप्रद शेयर निष्काशनसम्बन्धी व्यवस्था तथा विवरण, विवरण पुस्तिका, बिक्री प्रस्ताव वा अन्य विवरण स्वीकृत भएको बढीमा सात कार्य दिनभित्र धितोपत्र सूचीकरणका लागि धितोपत्र बजारमा र धितोपत्रको अभौतिकीकरणका लागि केन्द्रीय निक्षेप कम्पनीमा निवेदन दिनु पर्ने व्यवस्था गरिएको छ, जव कि पहिले कम्तिमा ५० प्रतिशत धितोपत्रको बाँडफाँट भए पश्चात मात्र सूचीकरणको लागि निवेदन दिन पाउने व्यवस्था थियो । त्यसै गरी हाल बाँडफाँट अवधि २० दिन छोट्ट्याई अब आस्वा अनिवार्य रूपमा लागू भएपश्चात IPO निष्काशनदेखि कारोवारसम्म लाग्ने ६ महिनाको समयावधि निकै कम भएको छ ।

२.८ धितोपत्रको प्रिमियम गणना विधि र प्रकृया निर्धारण : प्रारम्भिक सार्वजनिक निष्काशन गर्न चाहने सङ्गठित संस्थाको धितोपत्रको प्रिमियम गणना गर्दा पछिल्लो तीन वर्षको पूँजीकृत भएको आमदानी (Capitalised Earning), भविष्यमा प्राप्त हुने नगद प्रवाहको वर्तमान मूल्य (Discounted Cash flow) र अन्तर्राष्ट्रिय प्रचलनको आधारमा मूल्याङ्कनकर्ताले अपनाएको अन्य कुनै एक विधि अवलम्बन गरी प्राप्त हुने कूल मूल्यको औसत मूल्य र सङ्गठित संस्थाको पछिल्लो लेखापरीक्षण भएको वित्तीय विवरण अनुसारको प्रति शेयर नेटवर्थको चार गुणाले हुन आउने मूल्यमा जुन कम हुन्छ सो रकमलाई प्रिमियम कायम गर्नु पर्ने व्यवस्था गरिएको छ । तत्पश्चात उक्त व्यवस्थामा पुनरावलोकन गरी संस्थाको पछिल्लो लेखापरीक्षण भएको वित्तीय विवरण अनुसारको प्रति शेयर नेटवर्थको चार गुणाले हुन आउने मूल्यलाई दुई गुणामा परिमार्जन गरी प्रिमियमसम्बन्धी मूल्यको व्यवस्था गरीएको छ ।

२.९ थप निष्काशन (FPO) को मूल्य निर्धारणका मापदण्ड बनाई लागू गरिएको: थप निष्काशन (Further Public Offerings, FPO) को मूल्य निर्धारण कार्यमा एकरूपता कायम गर्न तथा यसलाई थप व्यवस्थित, स्वच्छ र पारदर्शी बनाउनको लागि थप निष्काशनको मूल्य निर्धारणका लागि देहायअनुसारको आधार र विधिहरू तोकिएको छ:

- पूँजीकृत भएको आमदानी
- भविष्यमा प्राप्त हुने नगद प्रवाहको वर्तमान मूल्य
- बोर्डमा निवेदन दिनुभन्दा सात कार्य दिनअघिको १८० दिनको औसत बजार मूल्य गणना गरी प्राप्त हुने कुल मूल्यको औसत मूल्य गणना गर्नुपर्ने र सो मूल्य

संगठित संस्थाको पछिल्लो लेखापरीक्षण भएको वित्तीय विवरण अनुसारको प्रति शेयर नेटवर्थको चार गुणाले हुन आउने मूल्यमा जुन कम हुन आउछ सो मूल्यलाई प्रिमियम कायम गर्नुपर्ने,

सूचीकृत संगठित संस्थाले थप निष्काशनको मूल्य निर्धारण गर्दा उर्पयुक्तानुसारका विधिहरू अवलम्बन गरी मूल्य गणना गर्ने र सबै विधिहरूबाट उपलब्ध भएको कूल मूल्यको सामान्य औसत गणना गरी मूल्य निर्धारण गर्नुपर्ने छ । साथै, सूचीकृत संगठित संस्थाले थप निष्काशन सम्बन्धमा साधारण सभाबाट निर्णय भएको चार महिनाभित्र बोर्डमा आवेदन दिई सक्नुपर्ने र थप निष्काशनमा धितोपत्रको मूल्य निर्धारण गर्दा/ गराउँदा देहाय अनुसारका पक्षहरूको औचित्य पुष्टि गर्ने आधारहरू समेत उल्लेख गर्नुपर्ने छ । सम्बन्धित व्यवसायको औसत प्रतिफल तथा विटा गणना भएको हकमा सोका आधारहरू,

१. प्रति शेयर खुद सम्पतिको मूल्य गणना गर्ने प्रयोजनका लागि समावेश भएका विभिन्न रकमहरूको विस्तृत विवरण तथा आधारहरू,
 २. औसत बजार मूल्य गणना गर्दा बोर्डमा आवेदन दिनुभन्दा १८० दिन अगाडिको मूल्य,
 ३. वित्तीय प्रक्षेपणका आधारहरूको औचित्य
 ४. Discount Rate तथा Terminal Growth Rate गणना गर्दाका आधारहरू साथै, एक पटक थप निष्काशन गरिसके पश्चात् ५ वर्षसम्म थप निष्काशन गर्न नपाउने व्यवस्था गरिएको छ ।
- २.१० उपत्यका बाहिरको लगानीकर्ताले पनि हकप्रद शेयर लिलाममा भाग लिने व्यवस्था : साथै कम्पनीले हकप्रद निष्काशन गर्दा बिक्री हुन नसकेको हकप्रद शेयरको लिलाम प्रक्रियामा उपत्यका बाहिरका इच्छुक लगानीकर्ताहरूले आवेदन दिन वञ्चित भएकाले सो प्रक्रियामा सबै लगानीकर्ताले समेत समान अवसर प्राप्त गर्न माग भई आएको कारण बिक्री नभएको हकप्रद शेयरको लिलाम प्रक्रियामा उपत्यका बाहिरका लगानीकर्ताले समेत आवेदन दिन सक्ने व्यवस्था गर्न बोर्डले सम्पूर्ण मर्चेन्ट बैंकरहरू र आस्वा सदस्यहरूलाई २०७४ कार्तिक १२ मा निर्देशन दिएको छ ।
- २.११ वास्तविक क्षेत्रका कम्पनीलाई धितोपत्र बजारमा मार्फत पूँजी परिचालनमा प्रोत्साहन : धितोपत्र बजारमा वास्तविक क्षेत्रका कम्पनीहरूलाई प्रवेश गराउने क्रममा पब्लिक

कम्पनीको रूपमा स्थापना हुने उद्योग व्यवसायलाई आयकरमा १५ प्रतिशत छुट दिने व्यवस्था सरकारको आर्थिक वर्ष २०७३।७४ को बजेट वक्तव्यमार्फत गरिएकोमा सो कार्यलाई थप प्रोत्साहनमूलक बनाई वास्तविक क्षेत्रका कम्पनीहरूलाई पूँजी बजारमा भित्र्याउने पहल अनुरूप बोर्डले धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ लागू गरेको छ। यसबाट वास्तविक क्षेत्रका संगठित संस्थाले न्यूनतम दश प्रतिशत र अधिकतम ४९ प्रतिशतसम्म सार्वजनिक निष्काशन गर्न पाउने, धितोपत्रको निष्काशन कार्य थप व्यवस्थित तथा पारदर्शी भई विगत २५ वर्षदेखि (स्थिर मूल्य) मा सार्वजनिक निष्काशन हुने गरेकोमा निश्चित मापदण्ड पूरा गरी प्रिमियम मूल्यमा शेयर जारी गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको र यसले स्वतन्त्र मूल्य निर्धारणमा जानको लागि पूर्वाधार तयार भएको छ। तत्पश्चात एक सिमेन्ट कम्पनीले प्राथमिक बजारबाट पूँजी परिचालन गरी दोस्रो बजारमा सूचीकृत समेत भैसकेको छ।

२.१२ अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय संस्थाले स्थानीय मुद्रामा ऋणपत्र जारी गर्न सक्ने व्यवस्था : International Finance Corporation (IFC), Asian Development Bank (ADB) जस्ता अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय संस्थाले स्थानीय मुद्रामा ऋणपत्र जारी गर्न पाउने धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ मार्फत व्यवस्था गरिएको छ। यसबाट धितोपत्र बजारको माध्यमबाट पूर्वाधार तथा अन्य विकास आयोजनामा आवश्यक दीर्घकालीन पूँजीको पूर्ति भई नेपालको अर्थतन्त्रको विकास तथा विस्तारमा ठूलो टेवा पुग्ने वातावरणको सिर्जना भएको छ। साथै स्थानीय मुद्रामा ऋणपत्र जारी गर्दा विदेशी मुद्रा विनिमय दरको जोखिम न्यूनीकरण हुने तथा मुद्रास्फीतिको चापमा समेत कमी हुने सम्भावना बढेको छ। यस सन्दर्भमा नेपाल सरकारले एशियाली विकास बैंक र अन्तर्राष्ट्रिय वित्त आयोगलाई रु ५०/५० अर्ब बराबरको स्थानीय ऋणपत्र निष्काशनका लागि स्वीकृति दिएको छ।

२.१३ प्रत्यक्ष नियमनकारी निकाय नभएका कम्पनीहरूको हकप्रद तथा थप निष्काशन सम्बन्धमा नयाँ व्यवस्था: प्रत्यक्ष नियमनकारी निकाय नभएका कम्पनीहरूको हकप्रद तथा एफपीओ निष्काशनको सम्बन्धमा नयाँ व्यवस्था गरिएको छ, जसमा वित्तीय योजना तथा रणनीतिहरू साधारण सभाबाट पारित गराएको हुनुपर्ने, हकप्रद निष्काशनको औचित्य पुष्टि गर्ने आधारहरू प्रष्ट हुनुपर्ने, प्राथमिक निष्काशन गरेको कम्तिमा २ वर्ष पूरा भएको हुनुपर्ने, नियमानुसार क्रेडिट रेटिङ गरेको हुनुपर्ने, जारी पूँजी शत प्रतिशत चुक्ता भैसकेको हुनुपर्ने, प्रचलित कानून

बमोजिम परियोजना निर्माणको लागि कुनै निकायबाट इजाजत, अनुमति वा स्वीकृति लिनुपर्ने भएमा त्यस्तो इजाजत, अनुमतिपत्र वा स्वीकृति लिइसकेको हुनुपर्ने, परियोजना निर्माणको लागि वित्तीय व्यवस्थापन तथा फाइनान्सियल क्लोजरको सैद्धान्तिक सहमतिपत्र (Letter of Intent-LOI) प्राप्त गरिसकेको हुनुपर्ने, हकप्रद निष्काशन वा फर्दर पब्लिक इश्यूको सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गर्नु भन्दा कम्तीमा ५ कार्य दिन अगाडि परियोजना निर्माणको लागि वित्तीय व्यवस्थापन तथा फाइनान्सियल क्लोजर भएको जानकारी गराई बोर्डको स्वीकृति लिएर मात्रै दरखास्त खुल्ला गरिएको सूचना प्रकाशित गर्नुपर्ने नीतिगत व्यवस्था छ ।

२.१४ धितोपत्र प्रत्याभूत गराउनुपर्ने व्यवस्था : सङ्गठित संस्थाको पछिल्लो लेखापरिक्षण भएको वित्तीय विवरण बमोजिम प्रति शेयर खुद सम्पत्ति प्रति शेयर अङ्कित मूल्य भन्दा कम भएमा, सबै भन्दा न्यून रेटिङ प्राप्त गरेमा वा अङ्कित मूल्य भन्दा बढी मूल्यमा वा प्रिमियम थप गरी निष्काशन गर्ने भएमा सम्पूर्ण धितोपत्रको प्रत्याभूत गराउनु पर्ने व्यवस्था गरिएको छ । तेस्रो दशकमा धितोपत्रको प्राथमिक बजारको अवस्था तालिकामा दिइएको छ ।

तेस्रो दशकमा प्राथमिक बजार																
एक भलक																
पूँजी परिचालन रु. करोडमा																
आर्थिक वर्ष	बैंक		विकास बैंक		वित्त कम्पनी		बीमा		जलविद्युत		उत्पादन तथा प्रशोधन		अन्य		कुल	
	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम
२०७०/७१	४	२३७.००	२४	१०५.०८	२	६.४४	१०	२३७.२०	५	१४०.९६	०	०.००	१	१००	४६	८२६.६८
२०७१/७२	९	६३५.९५	२७	११५.६८	२	१६.५०	४	४५.४९	५	४०४.९२	०	०.००	३	२२५	५०	१४४३.५४
२०७२/७३	९	१२४९.६५	२७	१६०.५५	५	६३.१९	३	५७.७१	१०	२६८.७३	०	०.००	१	१००	५५	१८९९.८३
२०७३/७४	२२	३४२९.००	४३	९८२.००	११	२२७.००	७	६३१.००	१४	२४५.००	०	०.००	४	४२५	१०१	५९३९.००
२०७४/७५	१०	११९६.६२	३९	१५१४.०६	१२	२७५.३८	१२	५२८.११	२३	८१६.२८	१	२०२.००	४	४८०	१०१	५०१२.४५
कुल	५४	६७४८	१६०	२८७७	३२	५८९	३६	१५००	५७	१८७६	१	२०२	१३	१३३०	३५३	१५१२२

३. धितोपत्रको दोस्रो बजारमा भएका सुधार तथा विकास

धितोपत्र दोस्रो बजारलाई पारदर्शी, आधुनिक र सुदृढ बनाई विश्वसनीय धितोपत्र बजारको विकासको लागि यस अवधिमा गरिएका सुधार कार्यहरू देहाय बमोजिम रहेका छन् :

३.१ धितोपत्रको दोस्रो बजार पूर्ण स्वचालित (Full Automation): नेपालमा धितोपत्रको कारोवार प्रणाली वि.सं. २०६४ मा नै स्वचालित भइसकेकोमा विद्युतीय नामसारी र राफसाफ सेवाको पूर्ण स्वचालित संचालनको लागि २०७२ माघदेखि सम्पूर्ण सूचिकृत

कम्पनीहरूको अभौतिकृत धितोपत्रको मात्र कारोवार हुने गरी पूर्ण स्वचालित सेवा (Full Automation) अर्थात् कारोबार, नामसारी र राफसाफको स्वचालित संचालन व्यवस्था भएको छ । यो व्यवस्था कार्यान्वयन भएसँगै धितोपत्रको दैनिक औसत कारोबारमा वृद्धि हुनुका साथै नेपालको धितोपत्र बजार दक्षिण एशियाका अन्य देशको धितोपत्र बजार सरह नै आधुनिकीकरणको चरणमा प्रवेश गरेको छ ।

३.२ धितोपत्र कारोवारको राफसाफ तथा फछ्यौट व्यवस्थामा सुधार : धितोपत्र कारोवारको राफसाफ तथा फछ्यौट कार्यलाई व्यवस्थित गर्न तथा लगानीकर्ताहरूको धितोपत्र कारोवारमा विश्वसनीयता अभिवृद्धि गर्न धितोपत्र कारोवार राफसाफ तथा फछ्यौट विनियमावली, २०६९ को विनियम ४६ बमोजिम कारोवार भुक्तानी सुनिश्चित कोष (Settlement Guarantee Fund) संचालन गर्नका लागि आवश्यक कार्यविधि तयार गरी बोर्डमा पेश गर्न, धितोपत्र राफसाफ तथा फछ्यौट विनियमावली, २०६९ को व्यवस्था बमोजिम धितोपत्र तथा रकमको राफसाफ सम्बन्धमा T+2 मा नै पे-इन गर्न लगाउने, T+3 मा खरिदकर्ताको खातामा धितोपत्र तथा बिक्रीकर्ता खातामा रकम जम्मा हुने र लगानीकर्ताले ढिलोमा कारोबार भएको चौथो दिनभित्र धितोपत्र तथा रकम पाउने व्यवस्था भएको छ ।

३.३ बजारको गहिराई हेर्ने व्यवस्था : बजारको गहिराई हालसम्म हेर्न नपाउने व्यवस्थाले लगानीकर्तालाई लगानी गर्न असहज भैरहेको स्थितिलाई दृष्टिगत गरी बोर्डले दिएको निर्देशन अनुरूप नेप्सेले सम्पूर्ण लगानीकर्ताहरूलाई धितोपत्रको माग तथा आपूर्तिको जानकारी लिन सक्ने गरी २०७३ पौष १२ बाट बजारको गहिराई (Market Depth) हेर्ने व्यवस्था गरेको छ । यसले लगानीकर्ताहरूलाई आफ्नो खरिद बिक्री आदेश के कुन मूल्यमा दिन उपयुक्त हुन्छ भन्ने निर्णय गरी लगानी गर्न सहज भएको छ ।

३.४ दोस्रो बजारको कारोबार समय परिवर्तन तथा अड लटको कारोबार शुरु: धितोपत्र बजार पूर्ण स्वचालित प्रणालीमा प्रवेश गरेसँगै धितोपत्रको कारोबारमा वृद्धि भएका कारण २०७३ श्रावण २ देखि कारोबार समय साविकको ३ घण्टाबाट वृद्धि गरी ४ घण्टा कायम गरेको छ । यस अनुसार हाल कारोबार समय बिहान ११:०० बजेदेखि अपरान्ह ३:०० बजेसम्म कायम भएको छ । साथै दोस्रो बजार कारोबारलाई थप सहज बनाउन नियमित कारोबार समयमा नै १० कित्ता भन्दा कम (Odd Lot) को शेयर किनवेच हुने व्यवस्था गर्न बोर्डले दिएको निर्देशन अनुसार नेप्सेले वि.स. २०७३ माघ २३ बाटसो व्यवस्था गरेको छ । यस

अधि नियमित कारोबार समय (आइतबार देखि बिहीबारसम्म विहान ११:०० देखि ३:०० बजेसम्म) All or Non (AON) बाहेकका अन्य आदेशमा १० र १० ले गुणा जाने संख्या (Board Lot) को मात्र शेयर कारोबार हुँदै आएको थियो। नेप्सेले गरेको नयाँ व्यवस्थाबाट लगानीकर्ताको आदेशमा १० ले गुणा जाने कित्ता नभएको अवस्थामा Order Cancel हुने समस्या हल हुने भएको छ।

३.५ सर्किट ब्रेकरमा नयाँ व्यवस्था : बोर्डको निर्देशन बमोजिम नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लि. ले धितोपत्रको दोस्रो बजारमा लगाउँदै आएको सर्किट ब्रेकरको व्यवस्थालाई परिमार्जन गरेको छ। बोर्डले सर्किट ब्रेकरसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासको समेत मध्यनजर गरी बजार प्रभावित गर्ने प्रवृत्तिलाई निरुत्साहित गर्न नेप्से सूचकांक बढ्दा र घट्दा सर्किट ब्रेक लाग्ने व्यवस्थालाई समसामयिक बनाउन अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास समेतको अध्ययन गरी कार्यान्वयनका लागि बोर्डमा पेश गर्न मिति २०७५ पुष १८ मा नेप्सेलाई निर्देशित गरे अनुरूप नेप्से इण्डेक्समा नयाँ सर्किट ब्रेकरको व्यवस्था लागू भएको छ।

सर्किट ब्रेकरसम्बन्धी नयाँ व्यवस्था

- कारोबार शुरू भएको पहिलो एक घण्टामा चार प्रतिशतले घटे वा बढेमा २० मिनेट,
- दोस्रो घण्टामा पाँच प्रतिशतले घटे वा बढेमा ४० मिनेट,
- तेस्रो घण्टा वा त्यसपछिको समयमा छ प्रतिशतले घटे वा बढेमा बाँकी पूरै दिनको कारोबार स्थगित हुने।

३.६ धितोपत्रको दोस्रो बजारमा स्वचालित अनलाइन कारोबार प्रणालीको शुरूवात : धितोपत्रको दोस्रो बजारमा खरिद/बिक्री कार्यको लागि लगानीकर्ताले धितोपत्र दलाल व्यवसायी मार्फत मात्रै खरिद/बिक्री गर्न सक्ने सेमी अटोमेटेड प्रणाली रहेकोमा उक्त प्रणालीलाई विस्थापन गर्दै लगानीकर्ता आफैँले खरिद/बिक्री गर्न सक्ने स्वचालित अनलाइन कारोबार प्रणाली २०७५ कात्तिक २० देखि नेप्सेले संचालनमा ल्याएको छ।

३.७ क्लियरिङ्ग बैंक थप गर्ने व्यवस्था: दोस्रो बजारमा धितोपत्रको कारोबार वृद्धि हुँदै गएको सन्दर्भमा एउटा मात्र क्लियरिङ्ग बैंक भएका कारण लगानीकर्ता तथा धितोपत्र दलाल व्यवसायीलाई असुविधा भएकोले यस अवस्थामा सुधार ल्याउन २०७२ माघमा क्लियरिङ्ग बैंक थप्ने नेप्से र सिडिएससीलाई निर्देशन दिइएकोमा क्लियरिङ्गको कार्य गर्न तीन बैंक थप्ने

व्यवस्था भई हाल क्लियरीङ्ग बैंकको संख्या चार पुगेको छ । हाल कायाम रहेका क्लियरिङ्ग बैंकको सूची तल वक्समा प्रस्तुत गरिएको छ ।

हाल कायम रहेका क्लियरिङ्ग बैंकहरु	
१	ग्लोबल आईएमइ बैंक लि.
२	सिद्धार्थ बैंक लि.
३	नेपाल इनभेष्टमेन्ट बैंक लि.
४	प्रभु बैंक लि.

- ३.८ बडापत्र र ट्रेडिङ्ग विण्डोको व्यवस्था : बोर्डको निर्देशन बमोजिम सम्पूर्ण धितोपत्र व्यवसायीहरुले प्रदान गर्ने सेवाको पूर्ण जानकारी दिन आफ्नो कार्यालयमा बडापत्रको व्यवस्था गर्नुका साथै महिला, अपांग तथा केटाकेटीलाई समेत समेट्ने गरी दलाल व्यवसायीको ट्रेडिङ्ग फ्लोरमा थप ट्रेडिङ्ग विण्डो उपलब्ध गराउने व्यवस्था भएको छ ।
- ३.९ ग्राहक विवरण फाराम (KYC) फाराम समयसापेक्ष बनाएको: धितोपत्र बजारको कारोबारलाई थप व्यवस्थित र पारदर्शी बनाई धितोपत्र बजारमा हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्ने उद्देश्य बमोजिम बोर्डले प्रचलित ग्राहक विवरण फाराम (KYC) लाई मिति २०७४ माघ ८ मा परिमार्जित र विस्तृत बनाएको छ । नयाँ KYC फारममा ग्राहकको परिवारका सदस्यहरुको विवरण, पेशागत विवरण, ग्राहकको वसोवास गर्ने स्थानको नक्शा, इन्भेष्टमेन्ट कम्पनीमा संलग्न भए नभएको विवरण, धितोपत्र खरिदका लागि प्रयोग गर्ने रकम सम्पत्ति शुद्धीकरणसम्बन्धी प्रचलित कानून विपरीत आर्जन नगरेको उद्घोषण, कम्पनी र संस्थाको हकमा दर्ता सम्बन्धी विस्तृत विवरण तथा कम्पनी र संस्थाको पहिलो तथा दोस्रो सम्पर्क व्यक्तिको तीन पुस्ते विवरण जस्ता थप विवरणहरु समावेश गरिएको छ ।
- ३.१० इक्विटी डेरिभेटिभ औजार विकास सम्बन्धमा निर्देशन: बोर्डको आ.व. २०७५।७६ को धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रममा लगानीकर्ताहरुलाई बजारसम्बन्धी तथ्यपूर्ण एवं विश्वसनीय सूचना एवं जानकारी उपलब्ध गराउन सूचना प्रवाह सुदृढ गर्दै जाने र इक्विटी डेरिभेटिभ मार्केटको विकास गर्ने कार्यक्रम अनुसार नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लि. (नेप्से) लाई मिति २०७५ श्रावण २७ मा यससम्बन्धी कार्य अगाडि बढाउन बोर्डले निर्देशन दिएको छ ।

३.११ नियम परिपालना प्रतिवेदन बोर्डमा पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था: धितोपत्र व्यवसायीको नियम परिपालनाको स्थितिलाई सुदृढ बनाउन नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लि., सिडिएस एण्ड क्लियरीङ लि., धितोपत्र दलाल व्यवसायी र मर्चेन्ट बैंकरले अर्धवार्षिक रूपमा लेखा परीक्षकबाट प्रमाणित नियम परिपालना प्रतिवेदन (Compliance Report) बोर्डमा पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था भएको छ ।

३.१२ धितोपत्र बजारमा सेक्युरिटिज डिलरलाई प्रवेश गराउने सम्बन्धमा : नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लि. (नेप्से) बाट मिति २०७५ कात्तिक २० देखि अनलाईन कारोबार प्रणाली शुरु गरिसकेको परिप्रेक्ष्यमा धितोपत्र बजारमा बजार निर्माता/डिलरलाई प्रवेश गराउन भैरहेको तयारीको सम्बन्धमा बोर्डले मिति २०७५ मंसिर २० मा नेप्सेसँग जानकारी माग गरेको छ । बोर्डको आ.ब.२०७५।७६ को नीति तथा कार्यक्रममा पूँजी बजारको गतिशील विकासमा सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले बजार निर्माता/डिलर लाई पूँजीबजारमा सक्रिय बनाउन आवश्यक सहजीकरण गर्ने कार्यक्रम रहेको सन्दर्भमा बोर्डले नेप्सेलाई यससम्बन्धी कार्य अगाडि बढाउन बोर्डले निर्देशन दिएको छ ।

तेस्रो दशकमा धितोपत्रको दोस्रो बजारको भ्रलक निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तेस्रो दशकमा धितोपत्रको दोस्रो बजार						
एक भ्रलक						
आर्थिक वर्ष	इकाई	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	२०७३/७४	२०७४/७५
सूचिकृत संगठित संस्थाको कुल संख्या	संख्या	२३३	२३२	२२९	२०८	१९६
कुल सूचिकृत धितोपत्रको संख्या	करोडमा	१६०.७७	२२१.३३	३६४.२९	२९६.५९	३५९.८७
सूचिकृत धितोपत्रको चुक्ता मूल्य	रु. करोडमा	१४७९३.३४	१७९१.९०	२०४०१.९६	२८९५९.००	३५२०९.४६
धितोपत्रको वार्षिक कारोबार रकम	रु. करोडमा	७७२९.८६	६५३३.१६	१६३९५.७७	२०५०२.००	१२१३९.१०
औषत दैनिक कारोबार रकम	रु. करोडमा	३३.६१	३०.२५	७०.३७	८९.१४	५२.१०
कुल कारोबार भएको दिन	दिन	२३०	२१६	२३३	२३०	२३३
कारोबार भएको स्क्रीट संख्या	संख्या	२६९	२७१	२७४	२७०	२५९
कारोबार भएको कुल शेयर संख्या	हजारमा	२१४१४३.५६	१५९७१७.४७	३०२०२१.००	३९२८८१.००	२९३८१७.५३

कारोबार संख्या	संख्या	५६६३८९.००	४७७२७८.००	८३६९०२.००	१३५६५१५.००	१३१०९८६.००
सूचिकृत धितोपत्रको बजार पुँजीकरण	रु.करोडमा	१०५७९६.५८	९८९४०.०४	१८९०१३.००	१८५६८३.००	१४३५१३.७७
सूचिकृत धितोपत्रको फ्लोट बजार पुँजीकरण	रु.करोडमा		२८१७८.३८	७९८९६.००	६४१६९.००	४८३९३.९७
बजार पुँजीकरणमा कारोबारको प्रतिशत	प्रतिशत	७.३१	६.६०	८.६७	११.०४	८.५०
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा बजार पुँजीकरणको प्रतिशत	प्रतिशत				७१.४४	४७.७०
नेप्से सुचकांक	सुचकांक	१०३६.१०	९६१.२३	१७१८.१५	१५८२.६७	१२१२.३६
नेप्से सेन्सिटीभ सुचकांक	सुचकांक	२२२.५०	२०४.६७	२९४.४१	३३६.०४	२५५.२०
नेप्से फ्लोट सुचकांक	सुचकांक	६४.१०	६८.४७	९९.९५	११६.१४	८७.१५
नेप्से सेन्सिटीभ फ्लोट सुचकांक	सुचकांक	६०.९४	५७.११		११४.४०	७७.९२

३.१३ ओटीसी बजारको विकास र कारोबार शुल्कमा कटौती : बोर्डले नेप्सेमा सूचीकृत नभएका पब्लिक कम्पनीहरूको धितोपत्रको खरिद विक्री ओटीसी बजारमा गर्न सकिने जानकारी कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयमा दिनुको साथै बोर्डले नेप्सेलाई ओटीसी बजार व्यवस्थित गर्न निर्देशित गरे पश्चात् आ.व. २०७२।७३ मा नेप्सेमा ओटीसी बजार मार्फत शेयर कारोबार सकृय हुनाको साथै ओटीसी बजारको कारोबार शुल्क समेत ९० प्रतिशतसम्म कटौती गरिएको छ ।

ओटिसी बजारको नयाँ कारोबार शुल्क			
कारोबार रकम	धितोपत्र बजारलाई बुभाउनुपर्ने शुल्क (नयाँ प्रतिशतमा)	धितोपत्र बजारलाई बुभाउनुपर्ने शुल्क (पुरानो प्रतिशतमा)	घटाइएको प्रतिशत
रु २५,०००।- सम्म	०.२०	२	९०
रु २५,००१ देखि रु ५०,००० सम्म	०.१८	१.५	८८
रु ५०,००१ देखि माथी	०.१५	१	८५

ओटिसी बजारम हालसाल भएको कारोबारको स्थिति तल तालिकामा दिइएको छ ।

ओटिसी बजार कारोबार एक भलक			
क्र.सं.	आ.व.	कारोबार कित्ता	कारोबार रकम रु
१	२०७३/७४	२१ लाख ९० हजार	२३ करोड ६२ लाख
२	२०७४/७५	१ करोड ३० लाख	१ अर्ब ३० करोड
३	२०७५/७६ (प्रथम नौ महिना)	९४ लाख ५९ हजार	१ अर्ब ५ करोड ७७ लाख
स्रोत: नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लि.			

४. नयाँ धितोपत्र बजार सम्बन्धी नीतिगत निर्णय

बोर्डले धितोपत्र बजारलाई थप व्यवस्थित, प्रतिस्पर्धी, पारदर्शी, आधुनिक तथा अन्तर राष्ट्रियस्तरको बनाउने साथै बढ्दो अर्थतन्त्र र पूँजी बजार विकासको आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्न थप एक स्टक एक्सचेञ्ज प्रवेश गराउने सम्बन्धमा बोर्ड संचालक समितिको मिति २०७४।०१।२६ को बोर्ड बैठकले नीतिगत निर्णय गरेको छ । यसरी निर्णय गर्ने क्रममा हालको स्टक एक्सचेञ्जको संरचनात्मक अवस्था, नयाँ स्टक एक्सचेञ्जको आवश्यकता, सकारात्मक पक्ष र यसबाट बजारमा पर्ने प्रभावलाई दृष्टिगत गरी सो सम्बन्धमा देहाय अनुसार विश्लेषण गरिएको छ :

४.१ हाल संचालनमा रहेको स्टक एक्सचेञ्जको संरचनात्मक अवस्था: नेपालमा संगठित रूपमा धितोपत्रको कारोवार हुन थालेको २६ वर्ष पूरा भई २७ वर्ष प्रवेश गर्दैछ । धितोपत्रको प्राथमिक बजार देशव्यापी रूपमा विस्तार भई ७७ जिल्लामा विस्तार भएतापनि दोस्रो बजार कारोवार सुविधा यद्यपि मुख्यतः काठमाडौंमा केन्द्रित हुनुका साथै संरचनात्मक एवं प्राविधिक कमजोरी/समस्याले गर्दा देशव्यापी रूपमा विस्तार हुन नसक्दा धितोपत्र बजारले अपेक्षित गति लिन नसकिरहेको अवस्था छ । यसै सन्दर्भमा हालको स्टक एक्सचेञ्जको संरचनात्मक स्थिति बारे तल विश्लेषण गरिएको छ :

- हालको नेपाल सरकारको ५८.७ प्रतिशत, नेपाल राष्ट्र बैंकको ३४.६ प्रतिशत, एनआईडिसी डेभलपमेन्ट बैंक लि.को ६.१ प्रतिशत र धितोपत्र दलाल व्यवसायीहरूको ०.६ प्रतिशत शेयर स्वामित्व रहेको नेपालको एक मात्र स्टक एक्सचेञ्ज नेपाल स्टक

एक्सचेन्ज लि. (नेप्से) २०५० पौषमा स्थापना भै हालसम्म पनि पूर्ण सरकारी स्वामित्वमा रहेको ।

- संरचनात्मक सुधार गर्ने उद्देश्यले गैर मुनाफाकारी संस्थाको रूपमा रहेको नेप्सेलाई वि.सं २०६५ सालमा मुनाफाकारी संस्थाको रूपमा परिणत गर्नुका साथै यसको संचालक समितिमा धितोपत्र दलाल व्यवसायी (ब्रोकर) रहने प्रावधान हटाई त्यसको ठाउँमा विज्ञ सदस्य राख्ने व्यवस्था भएको ।
- विगत २४ वर्षमा र मुनाफाकारी संस्थाको रूपमा परिणत भएको १० वर्षसम्म पनि खास विकास र पूँजीसहित संरचनात्मक सुधार हुन नसकिरहेको ।
- ऋणपत्र कारोबार प्रणाली विकास गर्न नसकेको साथै डेरिभेटिभ बजारको विकास तथा कारोबार हुन नसकेको साथै धितोपत्रको औजारहरूको विविधिकरण हुन नसकी धितोपत्रको औजारको रूपमा साधारण शेयर मात्रै बाहुल्यता रहेको ।
- धितोपत्रको प्राथमिक बजार देशव्यापी भैसकेको अवस्थामा दोस्रो बजार पनि देशव्यापी रूपमा विस्तार हुन नसकेकोले लगानीकर्ताहरूको पहुँच विस्तार हुन नसकेको ।
- धितोपत्र बजारमा उपयुक्त प्रतिस्पर्धाको अभाव देखिएकाले धितोपत्र कारोबार शुल्क समेत प्रतिस्पर्धी नभै दक्षिण एसियाली मुलुक मै उच्च रहेको ।
- नेप्से नेपाल सरकारको स्वामित्वमा रहेको हुँदा नेपाल सरकार र बोर्डको दोहोरो नियमन व्यवस्थाहरू पालना गर्नुपर्ने अवस्था रहेको ।
- स्टक एक्सचेन्जको संस्थागत संरचना तथा कार्य प्रणाली धितोपत्र ऐन तथा धितोपत्र बजार संचालन नियमावलीको व्यवस्था बमोजिम हुन नसकेको ।
- धितोपत्र बजारमा थप धितोपत्र दलाल व्यवसायीले अनुमति माग गरिरहेको अवस्थामा नयाँ व्यवसायीको प्रवेश हुन नसकेको र धितोपत्र व्यवसायी सेवा देशव्यापी र प्रतिस्पर्धी हुन नसकेको ।
- नेप्सेलाई निजीकरण गरे पनि यसमा रहेको संरचनात्मक एवं प्राविधिक कमजोरीले गर्दा यसबाट बजारमा उल्लेख्य परिवर्तन गर्न र अर्थतन्त्र एवं पूँजी बजारको बिकासले धान्न सक्ने स्थिति नरहेको ।

- नेप्सेको संरचनात्मक एवं प्राविधिक कमजोरीका कारणले बजारमा स्थिरता आउन नसकेको ।

४.२ नयाँ स्टक एक्सचेन्जको आवश्यकता: बि.सं. २०६४ सालमा लागू भएको धितोपत्र बजार संचालन नियमावलीले धितोपत्र बजारमा अन्तर्राष्ट्रियस्तरको आधुनिक, व्यावसायिक तथा पूर्ण स्वचालित स्टक एक्सचेन्जको परिकल्पना गरी सोही अनुसारको स्टक एक्सचेन्ज संचालनका लागि आवश्यक व्यवस्थाहरू समेत तोकेकोमा हाल संचालित नेपाल स्टक एक्सचेन्जलाई नयाँ स्थापना हुने स्टक एक्सचेन्जको जस्तो स्वामित्व संरचना, संचालक समितिको संरचना, कार्य प्रणाली आदि कायम गर्नु नपर्ने गरी नियमावलीले छुट दिएको छ । यस प्रकार नयाँ स्टक एक्सचेन्ज संचालन नभएसम्म धितोपत्र बजार संचालन नियमावलीले परिकल्पना गरे बमोजिम अन्तर्राष्ट्रियस्तरको धितोपत्र कारोबार सेवा उपलब्ध हुने देखिदैन । त्यस्तै धितोपत्र व्यवसायीहरूको संख्यामा आएको बृद्धि, लगानीकर्ताको बढ्दो आकर्षण, प्राथमिक बजारमा लगानीकर्ताको पहुँचमा आएको सुधार तथा सरकारले धितोपत्र बजारलाई राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय बचतलाई आकर्षण गरी आर्थिक विकासमा महत्वपूर्ण योगदान दिने माध्यमको रूपमा विकास गर्ने नीति अबलम्वन गरेसँगै धितोपत्रको दोस्रो बजारमा समेत संरचनात्मक तथा संख्यात्मक परिवर्तन गर्न आवश्यक देखिएको छ । यसै परिप्रेक्ष्यमा नेपालको धितोपत्र बजारको विकास विस्तार तथा लगानीकर्ताको हितका लागि नियमावलीको मर्म अनुरूपको एक आधुनिक तथा व्यावसायिक स्टक एक्सचेन्जको प्रवेश गराउन आवश्यक देखिएको छ । नयाँ स्टक एक्सचेन्जको आवश्यकताको तथ्यगत आधारलाई देहायको शीर्षकमा प्रस्तुत गरिएको छ :

- **वित्तीय क्षेत्र विकास रणनीति (२०७३।७४-२०७७।७८) मा दोस्रो बजारको पहुँच बृद्धि गर्ने रणनीति समावेश भएको :** नेपाल सरकारबाट स्वीकृत पाँच वर्षीय वित्तीय क्षेत्र विकास रणनीति (२०७३।७४-२०७७।७८) मा धितोपत्र बजारमा काठमाडौँ बाहिरका जनताको पहुँच कमी भएकोले धितोपत्र बजारमा पहुँच बृद्धि गर्ने, पूर्ण रूपमा स्वचालित कारोवार प्रणाली विकास गर्ने, इन्टरनेटको माध्यमबाट अनलाइन कारोवार गर्न सक्ने व्यवस्था मिलाउने लगायतका कार्यक्रमहरू निर्धारण गरिएको परिप्रेक्ष्यमा उक्त कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनका लागि समेत नयाँ स्टक एक्सचेन्जको प्रवेशले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्न सक्ने देखिन्छ ।

- **वि.स. २०६७ मा गरिएको अध्ययनको निष्कर्ष:** तत्कालीन नेपाल सरकार अर्थ मन्त्रालयबाट बोर्डमा प्रतिनिधित्व गर्नुहुने सह सचिव श्री लालमणि जोशीको संयोजकत्वमा कानून, न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालयबाट बोर्डमा प्रतिनिधित्व गर्नुहुने सह सचिव श्री बाबुराम रेग्मी तथा बोर्डका कार्यकारी निर्देशकद्वय श्री परिष्टनाथ पौडेल र श्री निरज गिरी सदस्य रहेको एक समितिबाट अध्ययन हुँदा नयाँ स्टक एक्सचेन्जको आवश्यकता रहेको निष्कर्ष निकालिएको थियो ।
- **लगानीकर्ता प्रशिक्षणको क्रममा देशव्यापी रूपमा दोस्रो बजारमा पहुँच नपुगेको गुनासो प्राप्त भएको:** बोर्डबाट समय समयमा काठमाडौँ बाहिर देशका विभिन्न स्थानहरूमा लगानीकर्ता प्रशिक्षण कार्यक्रम संचालन गर्दा उक्त स्थानका लगानीकर्ताहरूले धितोपत्र बजारमा करोडौँ रुपैयाँ लगानी गर्न सक्ने सम्भावना हुँदा हुँदै पनि दोश्रो बजारको पहुँच नपुगेको कारण लगानी गर्नबाट बञ्चित भैरहनु परेको गुनासो गर्दै आइरहेका छन् । यस अवस्थामा देशका विभिन्न स्थानहरूमा दोश्रो बजारको पहुँच पुऱ्याउन सकेमा धितोपत्र बजारमार्फत व्यापक रूपमा पूँजी परिचालन हुन सक्ने देखिन्छ ।
- **छिमेकी देश भारतमा निजी लगानीको छुट्टै स्टक एक्सचेन्ज प्रवेश भएपश्चात धितोपत्र बजारमा उल्लेख्य प्रगति भएको:** धितोपत्र बजारमा आधुनिक तथा व्यावसायिक स्टक एक्सचेन्ज प्रवेश गराउने सम्बन्धमा छिमेकी मुलुक भारतको सन्दर्भलाई हेर्दा त्यहाँ भारत सरकार तथा SEBI को सक्रियतामा सन् १९९६ मा National Stock Exchange (NSE) नामक वित्तीय संस्थाहरूको स्वामित्व रहेको आधुनिक स्टक एक्सचेन्जको प्रवेश गराइएको थियो । उक्त स्टक एक्सचेन्जको प्रवेश भएपछि छिमेकी मुलुक भारतको धितोपत्र बजारमा उल्लेख्य प्रगति भएको देखिएको छ । उक्त स्टक एक्सचेन्ज हाल डेरिभेटिभ कारोवारमा विश्वमै प्रथम स्थानमा आउनुका साथै भारतको धितोपत्र बजारको समेत टूलो हिस्सा ओगटिसकेको देखिन्छ । अर्कोतर्फ परम्परागत रूपमा संचालनमा रहेको Bombay Stock Exchange (BSE) ले समेत प्रतिस्पर्धामा टिकन बाध्य भई विगतको तुलनामा आफ्नो कारोवार प्रणालीमा धेरै सुधारहरू ल्याइसकेको अवस्था रहेको छ ।
- **नयाँ धितोपत्र औजारहरूको विकास तथा प्रवेश हुने:** नयाँ स्टक एक्सचेन्जको प्रवेश पछि बजारमा नयाँ नयाँ धितोपत्र औजारहरूको प्रवेश हुने अपेक्षा पनि गर्न सकिन्छ । भारतकै

सन्दर्भलाई हेर्ने हो भने त्यहाँ पनि नयाँ National Stock Exchange (NSE) संचालन भएपछि व्यवसायको विकास विस्तार गर्न तथा प्रतिस्पर्धी हुनका लागि उक्त स्टक एक्सचेन्जले १५ वटा भन्दा बढी धितोपत्र औजारहरू विकास गरिसकेको छ भने BSE ले समेत यस्ता विभिन्न धितोपत्र औजारहरू विकास गरीसकेको छ ।

- **IOSCO को सिद्धान्त पालना गर्न सक्ने प्रतिस्पर्धी, व्यवसायिक तथा आधुनिक स्टक एक्सचेन्जको आवश्यकता:** हाल नेपाल धितोपत्र बोर्ड International Organisation of Securities Commission (IOSCO) को सदस्य भैसकेको र उक्त संस्थाले धितोपत्र कारोवार, कारोवार राफसाफ र फछ्यौट सम्बन्धि व्यवस्था स्वच्छ, प्रभावकारी, पारदर्शी हुनुपर्ने, manipulation and unfair trading practices समयमै पत्ता लगाउन सक्ने तथा जोखिमको उपयुक्त व्यवस्थापन हुनुपर्ने जस्ता सिद्धान्तहरू प्रतिपादन गरेको पृष्ठभूमिलाई समेत दृष्टिगत गर्दा धितोपत्र बजारमा उक्त व्यवस्थाहरू गर्न सक्ने स्टक एक्सचेन्जको उपस्थिति गराउनु आवश्यक भैसकेको छ ।
- **अन्तर्राष्ट्रियस्तरको कारोवार प्रणाली र पद्धति भित्र्याउन विदेशी साभेदारीमा स्टक एक्सचेन्ज खोल्न सकिने:** नेपालको धितोपत्र बजारमा अन्तर्राष्ट्रियस्तरको कारोवार प्रणाली भित्र्याउन नयाँ स्थापना हुने स्टक एक्सचेन्जमा विदेशी रणनीतिक साभेदारको समेत सहभागिता गराउनु उपयुक्त हुन्छ । मलेशियाको स्टक एक्सचेन्जमा सिकागो मर्केन्टाइल एक्सचेन्जको २५ प्रतिशत स्वामित्व रहेको छ भने क्याम्बोडिया तथा लाओस स्टक एक्सचेन्जमा कोरीयन स्टक एक्सचेन्जको क्रमशः ४९ प्रतिशत तथा ४५ प्रतिशत स्वामित्व रहेको छ । उक्त मुलुकहरूमा यसप्रकारको विदेशी रणनीतिक साभेदारबाट अत्याधुनिक धितोपत्र प्रणाली तथा प्रविधि भित्र्याउन सहयोग पुगेको देखिएको छ । नेपालमा पनि स्टक एक्सचेन्जको केही स्वामित्व ग्रहण गर्न कोरियन स्टक एक्सचेन्ज, सिगांपुर स्टक एक्सचेन्ज, नेशलन स्टक एक्सचेन्ज अफ इण्डिया आदिले समय समयमा इच्छा देखाउँदै आएकोमा उक्त स्टक एक्सचेन्जहरूमध्येबाट रणनीतिक साभेदार भित्र्याउन सकिने अवस्था विद्यमान रहेको देखिएको छ ।
- **बैंकिङ्ग क्षेत्रको सफल अनुभव:** विगतमा नेपालको बैंकिङ्ग क्षेत्रमा बाणिज्य बैंकको रुपमा नेपाल बैंक र राष्ट्रिय बाणिज्य बैंक मात्र रहेकोमा २०४० को दशकमा मुलुकको उदार

आर्थिक नीति अनुरूप नयाँ बैंक वित्तीय संस्थाहरू संचालन गर्न अनुमति दिइएपछि बैकिङ्ग क्षेत्र प्रतिस्पर्धी भई उक्त क्षेत्रले प्रदान गर्ने सेवा सुविधामा आधुनिकता तथा विविधता आई सर्वसाधारण तथा उद्योग क्षेत्र लाभान्वित हुनुका साथै नेपाल बैंक र राष्ट्रिय बाणिज्य बैंक स्वयं समेत आधुनिक बैकिङ्ग प्रणालीबाट संचालन हुन थालेको तथ्य स्मरणीय छ । बैकिङ्ग क्षेत्रमा नयाँ बैंकहरूको प्रवेश पछि नयाँ नयाँ औजार तथा प्रविधिहरू भित्रिए जस्तै धितोपत्र बजारमा पनि नयाँ स्टक एक्स्चेन्जको प्रवेश पछि सोही अनुसारको प्रभाव पर्ने अपेक्षा एवं विश्वास गर्न सकिन्छ ।

- **दुरसंचार क्षेत्रको सफल अनुभव:** यस्तै दुरसंचार क्षेत्रमा पनि नयाँ कम्पनीको प्रवेश भए पछि साविकको नेपाल दुरसंचार संस्थानले पनि आधुनिक तथा प्रतिस्पर्धी सेवा उपलब्ध गराउन बाध्य भएको र दुरसंचार क्षेत्रमा प्रतिस्पर्धी रूपमा उल्लेखनीय प्रगति भई सर्वसाधारण लाभान्वित भएको तथ्य पनि स्मरणीय छ ।

४.३ नयाँ स्टक एक्स्चेन्ज प्रवेशका सकारात्मक पक्षहरू:

धितोपत्र बजारमा नयाँ स्टक एक्स्चेन्जको प्रवेशबाट देहाय अनुसारका उपलब्धिहरू हासिल हुने अपेक्षा गर्न सकिन्छ :

- **अन्तर्राष्ट्रियस्तरको पूर्ण स्वचालित स्टक एक्स्चेन्जको रूपमा संचालन हुने:** धितोपत्र बजार संचालन नियमावली, २०६४ ले स्टक एक्स्चेन्जले स्वचालित कारोवार प्रणालीको स्थापना गर्नुपर्ने र बोर्डले उक्त कारोवार प्रणाली तथा कारोवार प्रणालीको सुरक्षा व्यवस्थाको समेत अनुगमन गरी उपयुक्त देखिएमा मात्र स्टक एक्स्चेन्ज संचालन गर्ने अनुमति दिने व्यवस्था गरेकोले नयाँ स्टक एक्स्चेन्ज संचालनको पहिलो दिनदेखि नै अन्तर्राष्ट्रियस्तरको पूर्ण स्वचालित स्टक एक्स्चेन्जको रूपमा संचालनमा आउनेछ ।
- **काठमाडौं केन्द्रीत धितोपत्रको दोस्रो बजार देशव्यापी रूपमा विस्तार हुने:** धितोपत्रको प्राथमिक बजारमा ASBA प्रणाली लागू भई देशको ७७ जिल्लाबाट सार्वजनिक निष्काशनमा धितोपत्र खरिद गर्न सक्ने व्यवस्था भई प्राथमिक बजार देशव्यापी रूपमा विस्तार भएकोमा उक्त सवै जिल्लाका लगानीकर्ताहरूलाई प्राथमिक बजारमा खरिद गरेको धितोपत्र बिक्री गर्न दोस्रो बजारमा पहुँच दिनुपर्ने आवश्यकता भैसकेको छ । तर नेपालको धितोपत्र बजार विशेष गरी काठमाडौं केन्द्रीत रहेको छ र प्राथमिक बजारमा खरिद गरेको धितोपत्र बिक्री गर्न काठमाडौं आउनुपर्ने बाध्यता रहेको छ । केही धितोपत्र

दलालहरूले काठमाडौं बाहिर धितोपत्र खरिद बिक्री सुविधा दिइएता पनि त्यो खासै प्रभावकारी हुन सकेको छैन। यस अवस्थामा नयाँ स्टक एक्सचेन्जको प्रवेशले धितोपत्रको दोश्रो बजारलाई समेत देशव्यापि बनाउन सहयोग पुग्ने देखिन्छ। धितोपत्र बजारमा सूचिकृत धितोपत्रहरूको कूल बजार पूँजीकरणको हाल करीव ६ प्रतिशतमात्र धितोपत्र कारोवार भैरहेकोमा आधुनिक स्टक एक्सचेन्जको प्रवेश भएपछि धितोपत्र कारोवार पर्याप्त मात्रामा बढाउन सकिने ठूलो सम्भावना रहेको छ।

- **धितोपत्र बजार संचालन नियमावलीले परिकल्पना गरे अनुरूप आधुनिक स्टक एक्सचेन्ज स्थापना तथा संचालन हुने :** धितोपत्र बजार संचालन नियमावली, २०६४ ले स्टक एक्सचेन्जको आधुनिक कारोबार प्रणाली हुनुपर्ने, धितोपत्र बजारको व्यावसायिकताका लागि धितोपत्र बजारमा स्वतन्त्र संचालक हुनुपर्ने, धितोपत्र बजारको संचालक समितिको अध्यक्ष संचालकहरूबाट छानिनुपर्ने, संचालकहरूको न्यूनतम योग्यता पूरा हुनुपर्ने, संस्थापकहरूको तोकिएको योग्यता पूरा हुनुपर्ने लगायत धितोपत्र बजारको सुशासन (Good Governance) का लागि विभिन्न व्यवस्थाहरू गरेको छ। तर हाल संचालित स्टक एक्सचेन्जमा उक्त व्यवस्थाहरू लागू गराउन सम्भव हुने देखिदैन। यसले गर्दा नेपालको पूँजी बजारमा धितोपत्र बजार संचालन नियमावली, २०६४ ले परिकल्पना गरे अनुसारको आधुनिक तथा व्यावसायिक स्टक एक्सचेन्जको उपस्थिति गराउन सकिएको छैन। यस अवस्थामा नयाँ स्टक एक्सचेन्जको प्रवेश सम्बन्धमा नियमावलीले गरेका व्यवस्थाहरू पुरा भएपछि मात्र अनुमति दिइने व्यवस्था रहेको हुँदा नयाँ स्टक एक्सचेन्जको प्रवेश हुँदाकै दिनदेखि नै एक आधुनिक तथा व्यावसायिक स्टक एक्सचेन्जको रूपमा प्रवेश हुनेछ। नेप्सेले शेयरको मात्र अटोमेटेड कारोबार प्रणाली संचालन गर्नसकेकाले पनि बन्ड, इक्विटी, डेरिभेटिभ बजारको बिकासको लागि नयाँ स्टक एक्सचेन्जको आवश्यकता रहेको छ।
- **आधुनिक प्रविधिसहितको स्टक एक्सचेन्ज संचालन हुने:** नयाँ स्टक एक्सचेन्जको प्रवेशसँगै नेपालको धितोपत्र बजारमा अन्य विकशित धितोपत्र बजारमा प्रयोग भएको आधुनिक प्रविधि भित्रिने सम्भावना रहेको देखिन्छ। यसले धितोपत्र बजारको विकास तथा विस्तारमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नेछ।
- **दोस्रो बजारको पहुँच बृद्धि :** नयाँ स्टक एक्सचेन्जको प्रवेशसँगै धितोपत्र दलाल र

सूचिकृत संगठित संस्थाले दुवै एक्सचेन्जमा side by side कारोवार गर्ने गराउने हुदाँ दोस्रो बजारको पहुँच बृद्धि हुन जाने ।

- लगानीकर्तालाई प्रदान गरिने सेवा स्तरीय हुने, ब्रोकरको सिन्डिकेट तोडिने तथा धितोपत्र कारोवार शुल्क प्रतिस्पर्धी हुने : नयाँ स्टक एक्सचेन्जको प्रवेशसँगै प्रतिस्पर्धाको वातावरण तयार भई लगानीकर्ताले पाउने सेवा स्तरीय हुने सम्भावना रहेको देखिन्छ । नेपालमा बैकिङ्ग क्षेत्रको अनुभव र छिमेकी देश भारतमा नयाँ स्टक एक्सचेन्ज सन् १९९६ मा National Stock Exchange (NSE) को प्रवेशसँगै परम्परागत रूपमा संचालनमा रहेको Bombay Stock Exchange (BSE) को समेत सेवाको गुणस्तरमा बृद्धि भएको देखिन्छ । धितोपत्र कारोवार लागत न्यून भएमा बढी भन्दा बढी लगानीकर्ताहरूलाई धितोपत्र बजारमा आकर्षित गराउन सकिने हुन्छ । तर दक्षिण एशियामै नेपालको धितोपत्र कारोवार लागत उच्च रहेको देखिएको छ । नयाँ स्टक एक्सचेन्जको प्रवेश भएपछि धितोपत्र कारोवार बढन जाने र सोही अनुसार धितोपत्र कारोवारमा प्रतिस्पर्धी शुल्क कायम भई कारोवार लागत न्यून गराउन समेत मद्दत पुग्ने देखिन्छ ।
- हाल धितोपत्र दलाल व्यवसायमा अन्य मुलुकमा जस्तो खुला प्रवेश तथा बहिर्गमनको अवस्था रहेको छैन । धितोपत्र दलाल व्यवसायीको रूपमा कार्य गर्न आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा ३३४ वटा कम्पनीहरू स्थापना भई उक्त कम्पनीहरूले धितोपत्र दलालको अनुमतिपत्रका लागि सिफारिश गर्न स्टक एक्सचेन्जमा निवेदन दिएकोमा स्टक एक्सचेन्जको कारोवार प्रणालीको क्षमता अनुसार इच्छुक ३३४ कम्पनीमध्ये २७ कम्पनीहरूले मात्र धितोपत्र दलाल व्यवसाय गर्न अनुमति पाई बाँकी कम्पनीहरूले धितोपत्र दलाल व्यवसाय गर्न नपाएको अवस्था रहेको छ ।
- धितोपत्र दलाल व्यवसाय बाहेक मर्चेन्ट बैकिङ्ग व्यवसायलगायत अन्य सवै धितोपत्र व्यवसायहरूमा खुला प्रवेश तथा बहिर्गमनको व्यवस्था रहेको छ । नयाँ स्टक एक्सचेन्जको प्रवेश भएमा धितोपत्र दलाल व्यवसायको अनुमति तथा बहिर्गमन अन्य मुलुकमा जस्तै सधैँ खुला भई नयाँ धितोपत्र दलाल कम्पनीहरूले समेत प्रवेश पाउने र उदारवादी अर्थतन्त्रमा Survival of the fittest को सिद्धान्त अनुरूप प्रतिस्पर्धी रूपमा धितोपत्र दलाल व्यवसाय संचालन हुन सघाउ पुग्नेछ ।

- **स्टक एक्सचेन्जको स्वामित्व Broadbased हुने** : धितोपत्र बजार संचालन नियमावली, २०६४ ले बैंक, वित्तीय संस्था, धितोपत्र व्यवसायी तथा सूचिकृत संगठित संस्थाले मात्र धितोपत्र बजारको शेयर ग्रहण गर्न सक्ने र कुनै एक कम्पनी वा संगठित संस्थाले स्टक एक्सचेन्जको कूल शेयर पूँजीको दश प्रतिशत भन्दा बढी शेयर ग्रहण गर्न नपाउने व्यवस्था गरेकोले नयाँ स्टक एक्सचेन्जमा कम्तिमा १० वटा संगठित संस्थाहरूको स्वामित्व रही स्वामित्व संरचना Broadbased हुने सम्भावना रहेको छ ।
- **विदेशमा बस्ने नेपाली तथा NRN को लगानी धितोपत्र बजारमा भित्र्याउन पूर्वाधार तयार हुने** : नयाँ प्रवेश हुने स्टक एक्सचेन्ज संचालनको शुरूवात देखि नै पूर्ण रुपमा स्वचालित तथा इन्टरनेटको माध्यमबाट अनलाइन कारोवार गराउन सक्ने देखिन्छ ।
- **अर्थतन्त्रको आकारमा आएको परिवर्तन अनुरूपको आवश्यकता**: आर्थिक वर्ष २०५०।५१ मा देशको कुल ग्राहस्थ उत्पादनको आकार करिब २ खर्व रहेकोमा हाल सो मा १४ गुणाले बृद्धि भई कुल ग्राहस्थ उत्पादनको आकार ३४ खर्व ६४ अर्व पुगेकोले अर्थतन्त्रको बृद्धिसँगै पूँजी परिचालनलाई सहज बनाउन तथा थप पूँजी आकर्षित गर्ने वातावरण नयाँ स्टक एक्सचेन्जको प्रवेशसँगै तयार हुने देखिन्छ ।
- **अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय संस्थालाई ऋणपत्र जारी गर्न सजिलो हुने**: धितोपत्र दर्ता तथा निष्काश नियमावली, २०७३ मा रहेको व्यवस्था बमोजिम अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय संस्था (International Financial Institutions, IFIs) ले स्वदेशी मुद्रामा ऋणपत्र जारी गर्न सक्ने हुनाले उक्त ऋणपत्रको कारोवारलाई व्यवस्थित तथा सहज बनाई IFIs लाई ऋणपत्र जारी गर्ने वातावरण नयाँ स्टक एक्सचेन्जको प्रवेश सँगै हुने देखिन्छ ।
- **देशको अर्थतन्त्रमा सकारात्मक प्रभाव पर्ने** : धितोपत्र बजार क्षेत्रमा प्रतिस्पर्धा भएपछि त्यसको प्रत्यक्ष फाइदा सर्वसाधारण लगानीकर्ता र निष्काशनकर्ता कम्पनीलाई पुग्ने हुन्छ । यस्तै नयाँ स्टक एक्सचेन्जको प्रवेश पछि बजारमा संगठित संस्थाहरूको प्रवेश बढ्ने, धितोपत्र दलालहरूको संख्या बढ्ने, मर्चेन्ट बैंकरहरूको संख्या बढ्ने लगायत समग्र रुपमा धितोपत्र बजारकै गहिराई तथा चौडाई बढ्न मद्दत पुग्ने भएकोले यसबाट देशमा व्यापक रुपमा रोजगारी श्रृजना गर्न समेत मद्दत पुग्दछ । साथै यसबाट धितोपत्र बजार क्षेत्रमा दक्ष जनशक्ति उत्पादन हुन समेत सहयोग पुग्नेछ । नयाँ स्टक एक्सचेन्जको प्रवेश पछि संगठित संस्था, धितोपत्र दलाल लगायतका अन्य धितोपत्र व्यवसायीहरू तथा लगानीकर्ताको

संख्या बढनुका साथै धितोपत्र कारोवारमा कैयौं गुणा बृद्धि हुने सम्भावना भएकोले यसबाट नेपाल सरकारलाई ठूलो मात्रामा राजस्व प्राप्त हुने देखिन्छ ।

५. धितोपत्र दलाल व्यवसायीमा भएका सुधार तथा विकास

धितोपत्र दलाल व्यवसायमा समय सापेक्ष सुधार गरी धितोपत्र दलाल व्यवसायलाई सवल, पारदर्शी एवं उत्तरदायी बनाई यसको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अभिवृद्धि र कार्यक्षेत्र बढाएको छ भने यस व्यवसायको विकासमार्फत् धितोपत्र बजारको विकास र विस्तारको लागि निम्न बमोजिमका सुधार र विकास भएका छन् ।

५.१ धितोपत्र दलाल व्यवसायीको शाखा विस्तार र पूर्वाधार सम्बन्धमा व्यवस्था: धितोपत्र दलाल व्यवसायीको मुख्यतः शाखा विस्तारलाई सुदृढ र व्यवस्थित गर्न र शाखा विस्तार सँगसँगै बढने जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्ने उद्देश्यले धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र दलाल, धितोपत्र व्यापारी तथा बजार निर्माता) नियमावली, २०६४ मा नेपाल सरकारको स्वीकृतिमा आवश्यक संशोधन गरी देहाय बमोजिमको व्यवस्था गरिएको छ :

- (क) मुख्य कार्यालय तथा शाखा कार्यालयको क्षेत्रफल कम्तीमा एक हजार वर्गफिट हुनुपर्ने,
- (ख) मुख्य कार्यालय तथा शाखा कार्यालयमा कम्तीमा वाणिज्यशास्त्र, अर्थशास्त्र, व्यवस्थापन, कानूनविषयमा स्नातक वा चार्टर्ड एकाउन्टेन्सी गरेको व्यक्ति प्रमुख र परिपालन (कम्प्लायन्स) अधिकृत तथा सूचना प्रविधि सहित कम्तीमा पाँच जना कर्मचारी हुनुपर्ने,
- (ग) शाखा कार्यालयबाट हुने कारोबार यथासम्भव चाँडो मुख्य कार्यालय मार्फत हुने व्यवस्था (Integrate) गर्नुपर्ने,
- (घ) धितोपत्र दलाल कम्पनीको शाखा कार्यालयमा देहायको व्यवस्था हुनुपर्ने,
 - कम्तीमा तीन थान कम्प्यूटर र त्यसका लागि Power Backup भएको हुनुपर्ने,
 - कारोबार कक्ष तथा डिस्प्ले कक्ष छुट्टाछुट्टै हुनुपर्ने,
 - टेलिफोन, फ्याक्स, इमेल, इन्टरनेट, इन्ट्रानेट तथा सिसीटिभि जस्ता पूर्वाधाहरूको व्यवस्था भएको हुनुपर्ने,

- कार्यालयको लागि आवश्यक पर्ने फर्निचर, फिक्सचर्स तथा कार्यालय सामग्रीहरूको यथोचित व्यवस्था भएको हुनुपर्ने,
- कारोबार गर्ने कम्प्यूटरमा कम्तीमा पाँच Mega Bits (Fast Ethernet) Network को प्रयोग भएको र Operating System Windows 7 वा त्यस भन्दा आधुनिक हुनुपर्ने । Network का लागि Manageable Network Switch प्रयोग गर्नुपर्ने र HUB प्रयोग गर्न नपाउने,
- प्रत्येक शाखा कार्यालयले काठमाडौंमा उपलब्ध मुख्य कार्यालयले व्यवस्था गरेको Deposit का आधारमा कारोबारको Limit प्राप्त गर्नुपर्ने,
- धितोपत्र दलाल व्यवसायीको कारोबारका लागि व्यवस्था भएका सबै नीति नियम शाखा कार्यालयमा समेत लागू हुने,
- मुख्य कार्यालयले शाखा कार्यालय संचालन र व्यवस्थापन सम्बन्धमा एक कार्यविधि बनाई लागू गर्नुपर्ने र सो कार्यविधि अनिवार्य रूपमा बोर्ड र नेप्सेलाई उपलब्ध गराउनुपर्ने,
- आफ्नो वेबसाइट मार्फत संस्थाको जानकारी गराउने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।

५.२ दलाल व्यवसायी कम्पनीको शाखा विस्तार गर्न स्वीकृति : बोर्डले केही धितोपत्र दलाल व्यवसायीलाई शाखा कार्यालय स्थापना गर्न आवश्यक पूर्वाधार तयार गर्न सूचना जारी गरेको छ । हाल काठमाडौं उपत्यका बाहिर देशका १३ जिल्लाको ४१ स्थानवाट धितोपत्र दलाल व्यवसायीको शाखा कार्यालयमार्फत सेवा प्रदान भइरहेको सन्दर्भमा देशको संघीय संरचना अनुसार वजार विस्तार गर्दै जानु पर्ने अवस्था रहेको एवं हाल धितोपत्र दलाल व्यवसायीले शाखावाट हुने कारोवार सम्बन्धित धितोपत्र दलाल व्यवसायीको केन्द्रीय कार्यालयमा आवद्ध (Integrate) भई नेप्सेको प्रणालीमार्फत हुने व्यवस्था हुन लागेको सन्दर्भमा र आ.व. २०७४/०७५ भित्र बोर्डमा शाखा कार्यालय खोल्ने निवेदन प्राप्त भएका, काठमाडौं उपत्यका बाहिरका हाल धितोपत्र दलाल व्यवसायीको शाखा नपुगेका आर्थिक रूपमा सक्रियताको आधारमा सम्भाव्य जिल्ला/स्थानहरू महेन्द्रनगर (कञ्चनपुर), बिरेन्द्रनगर (सुर्खेत), घोराही, तुलसीपुर (दाङ), भैरहवा (रूपन्देही) र जनकपुर (धनुषा) मा, शाखावाट हुने कारोवार सम्बन्धित धितोपत्र दलाल व्यवसायीको केन्द्रीय कार्यालयमा

आवद्ध (Integrate) भई नेप्सेको प्रणालीमार्फत हुने व्यवस्था गर्ने गरी आठ धितोपत्र दलाल व्यवसायीलाई शाखा कार्यालय स्थापना गर्न आवश्यक पूर्वाधार तयार गर्न सूचित गरेको थियो । त्यसअनुसार शाखा पूर्वाधार तयार भई बोर्डको स्वीकृतिमा सञ्चालनमा समेत आइसकेका छन् । यसरी यी समेत गरी काठमाडौं उपत्यका बाहिरका थप आठ स्थान समेत गरी ४९ स्थानमा धितोपत्र व्यवसायीको शाखा कार्यालय संचालनमा आइसकेको छ ।

५.३ धितोपत्र दलाल व्यवसायीको पूँजी वृद्धि : धितोपत्र दलाल व्यवसायीको चुक्ता पूँजी रु २० लाख रहेकोमा धितोपत्र दलाल कम्पनीको पूँजीगत स्थिरता, क्षमता अभिवृद्धि, जोखिम बहन क्षमता वृद्धि लगायत मार्जिन कारोबार शुरुवात गर्नको लागि आधार स्तम्भको रूपमा उक्त कम्पनीहरूको चुक्ता पूँजी २०७४ पुस मसान्तभित्र रु २ करोड हुनुपर्ने गरी वृद्धि गरिएकोमा हाल सम्पूर्ण धितोपत्र दलाल व्यवसायीको चुक्ता पूँजी रु २ करोड पुगिसकेको छ । यसका साथै मार्जिन कारोबारका लागि धितोपत्र दलाल व्यवसायीको नेटवर्थ कम्तीमा रु ५ करोड हुनुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

५.४ दलाल व्यवसायी सेवा शुल्कमा कटौती: दक्षिण एशियामा नै उच्च रहेको नेपालको धितोपत्र कारोवारमा लाग्ने दलाल व्यवसायी शुल्कलाई समसामयिक बनाउन धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र दलाल, व्यापारी तथा बजार निर्माता) नियमावली, २०६४ को २०७३ श्रावणमा संशोधन गरी दलाल व्यवसायी शुल्कमा ४० प्रतिशतसम्म कटौती गरी धितोपत्र व्यवसायी सेवालाई थप प्रतिस्पर्धी बनाइएको छ ।

धितोपत्र व्यवसायीले धितोपत्र दलाली वापत लिन सक्ने सेवा शुल्क निम्न अनुसार रहेको छ :

धितोपत्र दलाली वापत लिन सक्ने सेवा शुल्क

१. संगठित संस्थाको शेयरको प्रत्येक खरिद तथा बिक्री कारोबारमा धितोपत्र दलाली वापत लिन पाउने सेवा शुल्क :

(क) रु. ५०,०००/- सम्मको कारोवारमा	- ०.६० प्रतिशत
(ख) रु. ५०,०००/- भन्दा माथि रु. ५,००,०००/- सम्मको कारोवारमा	- ०.५५ प्रतिशत
(ग) रु. ५,००,०००/- भन्दा माथि रु. २०,००,०००/- सम्मको कारोवारमा	- ०.५० प्रतिशत
(घ) रु. २०,००,०००/- भन्दा माथि रु. १,००,००,०००/- सम्मको कारोवारमा	- ०.४५ प्रतिशत
(ङ) रु. १,००,००,०००/- भन्दा माथि जतिसुकैको कारोवारमा	- ०.४० प्रतिशत
२. नेपाल सरकार वा नेपाल सरकारको जमानत वा पूर्ण सुरक्षित हुने गरी सरकारी संस्था वा नेपाल राष्ट्र बैंकले जारी गरेको ऋणपत्रको खरिद बिक्री कारोबारमा धितोपत्र दलाली वापत लिन पाउने सेवा शुल्क :

(क) रु. ५,००,०००/- सम्मको कारोवारमा	- ०.२० प्रतिशत
(ख) रु. ५,००,०००/- भन्दा माथि ५०,००,०००/- सम्मको को कारोवारमा	- ०.१० प्रतिशत
(ग) रु. ५०,००,०००/- भन्दा माथि जतिसुकैको कारोवारमा	- ०.०५ प्रतिशत
३. माथि क्र.स. १ र २ मा उल्लेखित धितोपत्र बाहेक अन्य धितोपत्रको हकमा धितोपत्र दलाली वापत लिन पाउने सेवा शुल्क :

(क) रु. ५,००,०००/- सम्मको कारोवारमा	- ०.३० प्रतिशत
(ख) रु. ५,००,०००/- भन्दा माथि ५०,००,०००/- सम्मको को कारोवारमा	- ०.२५ प्रतिशत
(ग) रु. ५०,००,०००/- भन्दा माथि जतिसुकैको कारोवारमा	- ०.२० प्रतिशत
४. माथि क्रम संख्या १, २ र ३ मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि धितोपत्र दलालले ग्राहकबाट पाउने सेवा शुल्क रु. २५/- भन्दा घटी हुने छैन ।
५. प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको एक महिनाभित्र उक्त आर्थिक वर्षमा धितोपत्र दलालले क्रम संख्या १, २, ३ र ४ बमोजिम प्राप्त गरेको कूल सेवा शुल्कका शून्य दशमलव छ प्रतिशत रकम नियमन शुल्कको रुपमा बोर्डलाई बुझाउनु पर्नेछ ।
६. धितोपत्र दलालले कारोबार सेवा प्रदान गरे वापत यस अनुसूचीमा उल्लेखित सेवा शुल्क बाहेक अतिरिक्त रकम ग्राहकबाट लिन सक्ने छैन ।

५.५ संघीय संरचना अनुसार धितोपत्र दलाल व्यवसायी थप गर्ने : बोर्डले संघीय संरचना अनुसार धितोपत्र दलाल व्यवसायीको अनुमतिपत्र प्रदान गर्ने कार्य अगाडि बढाउने सम्बन्धमा मिति २०७५ मंसिर १७ मा नेप्सेलाई निर्देशन दिएको छ । बोर्डले आर्थिक वर्ष २०७५।०७६ को धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रमा धितोपत्रको दोस्रो बजारको पहुँच विस्तार गरी धितोपत्र बजारमार्फत् स्थानीयस्तरमा रहेको बचत तथा लगानीलाई दीर्घकालीन पूँजी परिचालनको मूल प्रवाहमा ल्याउन संघीय संरचना अनुसार विभिन्न प्रदेशहरूमा आर्थिक रूपमा सम्भाव्य जिल्ला/स्थानहरूमा धितोपत्र दलाल सेवा संचालन अनुमति दिने स्वीकृत कार्यक्रम अनुसार बोर्डले उक्त निर्देशन दिएको हो ।

६. मर्चेण्ट बैकिङ्ग व्यवसायमा भएका सुधार तथा विकास :

मर्चेण्ट बैकिङ्ग व्यवसायमा समय सापेक्ष सुधार गरी मर्चेण्ट बैकिङ्ग व्यवसायलाई सवल, पारदर्शी एवं उत्तरदायी बनाई यसको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अभिवृद्धि र कार्य क्षेत्र बढाई मर्चेण्ट बैकिङ्ग व्यवसायलाई समग्र धितोपत्र बजारको विकास र विस्तारको लागि उत्प्रेरित गर्न निम्न बमोजिकका सुधार र विकाससम्बन्धी कार्य भएका छन् :

६.१ मर्चेण्ट बैकरको कार्यक्षेत्र थप तथा चुक्ता पूँजी वृद्धि : मर्चेण्ट बैकरको वित्तीय अवस्था सुदृढ गराई मर्चेण्ट बैकरको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमतामा वृद्धि गराउने उद्देश्यसहित धितोपत्र व्यवसायी (मर्चेण्ट बैकर)को कार्य क्षेत्रमा संस्थागत परामर्शदाताको कार्य थप गरी चुक्ता पूँजी वढीमा चार गुणसम्मले बढीले वृद्धि गरिएको छ । यसका साथै प्रत्याभूति (अण्डरराइटिङ्ग) वा लगानी व्यवस्थापन गरिने रकमको सीमा, मुख्य कम्पनी मर्जर तथा एक्विजिसन भएमा एक मात्र सहायक कम्पनी कायम गरी मर्चेण्ट बैकिङ्ग व्यवसाय, मर्चेण्ट बैकरको शेयर बिक्री वा हस्तान्तरण प्रक्रियालाई व्यवस्थित, मर्चेण्ट बैकरमा स्वामित्व वा कुनै लाभको पद ग्रहण गरेको व्यक्तिले अन्य धितोपत्र व्यवसायी संस्थामा स्वामित्व वा कुनै लाभको पद ग्रहण गर्न नपाईने लगायतका व्यवस्था गर्ने गरेको छ । हाल मर्चेण्ट बैकरको संख्या ३० रहेको छ । यसको विवरण अध्याय चारमा दिइएको छ । यसमध्ये संस्थागत परामर्शदाताको भूमिका निर्वाह गर्ने मर्चेण्ट बैकर १३ पुगेका छन् ।

मर्चेण्ट बैकिङ्ग व्यवसायको न्यूनतम चुक्ता पूँजी निम्न अनुसार रहेको छ :

मर्चेण्ट बैकिङ्ग व्यवसायको न्यूनतम चुक्ता पूँजी		
क्र.सं.	विवरण	चुक्ता पूँजी
१	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्धक	रु. ५,००,००,०००।-
२	धितोपत्र प्रत्याभूतिकर्ता (अण्डरराईटर)	रु. ७,००,००,०००।-
३	शेयर रजिष्ट्रार	रु. ३,००,००,०००।-
४	लगानी व्यवस्थापक	रु. ५,००,००,०००।-
५	संस्थागत परामर्शदाता	रु. ३,००,००,०००।-
खण्ड (क) को बुँदा १ देखि ५ सम्मका मर्चेण्ट बैकिङ्ग व्यवसाय गर्न निवेदन दिने निवेदकको न्यूनतम चुक्ता पूँजी बीस करोड रुपैयाँ हुनेछ।		
धितोपत्र प्रत्याभूतिकर्ता (अण्डरराईटर) ले अन्तिम लेखा परीक्षण भएको नेटवर्थको पाँच गुणा र लगानी व्यवस्थापकले अन्तिम लेखा परीक्षण भएको नेटवर्थको दश गुणासम्म प्रत्याभूति (अण्डरराईटर) वा लगानी व्यवस्थापन गर्न सक्नेछ।		

६.२ मर्चेण्ट बैकिङ्ग व्यवसायमा भएका अन्य सुधार तथा विकास : यस सम्बन्धमा देहायका कार्यहरू भएका छन्:

- बोर्डको निर्देशन अनुसार प्राथमिक निष्काशनमा आवेदन दिँदा डिम्याट खाता अनिवार्य गरिएको सन्दर्भमा हितग्राही खाता खोल्दा अनिवार्य रुपमा बैंक खाता नम्बर राख्ने व्यवस्था,
- बोनस र हकप्रद शेयर बापत प्राप्त हुने खण्डित शेयरलाई पूर्ण मानी अर्थात एक कित्ता पाउने व्यवस्था,
- हकप्रद शेयर भर्दा भौतिक तथा अभौतिक जुन रुपमा कायम भएतापनि एउटै मात्र आवेदनमार्फत् दरखास्त दिने व्यवस्था गरिएको,
- सार्वजनिक निष्काशनमा चेक लिदा नेपाल राष्ट्र बैंकको निर्देशन अनुरूप मात्र क्लियरीङ्ग शुल्क लिने व्यवस्था गरिएको,
- निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्धकले आफूले निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्धको कार्य गरेको धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशनमा उक्त धितोपत्रको प्रत्याभूति समेत गर्न नपाउने,
- मर्चेण्ट बैंकले प्रदान गर्ने सेवा तथा अन्य कार्यहरूसमेत उल्लेख गरी वडापत्र राख्नुपर्ने र

- नाफाको निश्चित प्रतिशत कर्मचारीको तालिम तथा विकासमा खर्च गर्नुपर्ने व्यवस्था भएको छ ।

साथै, धितोपत्र निष्काशन कार्यलाई थप व्यवस्थित र पारदर्शी बनाउन मर्चेन्ट बैङ्करले आफू आधारभूत शेयरधनी रहेको तथा आफ्नो मुख्य कम्पनीको धितोपत्रको निष्काशन तथा विक्री प्रबन्धसम्बन्धी कार्य गर्दा र उक्त धितोपत्रको प्रत्याभूति गर्दा स्वार्थ बाधिन सक्ने अवस्थालाई दृष्टिगत गरी आफ्नो मुख्य कम्पनीको र आफू आधारभूत शेयरधनी रहेको कम्पनीको धितोपत्रको निष्काशन तथा विक्री प्रबन्धसम्बन्धी कार्य गर्न नपाउने व्यवस्था मिति २०७४।०८।०३ मा गरिएको छ ।

७. नयाँ वित्तीय उपकरण/सेवा

नेपालको धितोपत्र बजारमा अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा प्रचलनमा रहेका वित्तीय उपकरण/सेवाको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्ने बोर्डको उद्देश्य तथा कार्यक्रम अनुसार हालसालै देहाय बमोजिमको तीन नयाँ वित्तीय उपकरण/सेवा प्रयोगमा ल्याउने व्यवस्था गरेको छ :

७.१ मार्जिन कारोबारसम्बन्धी व्यवस्था

७.२ खुलामुखी सामूहिक लगानी योजना

७.३ विशिष्टीकृत लगानी कोष

७.१ **मार्जिन कारोबारसम्बन्धी व्यवस्था** : अन्तर्राष्ट्रिय धितोपत्र बजारमा उपलब्ध भैरहेका सेवाहरूलाई नेपालको धितोपत्र बजारमा समेत उपलब्ध गराई यस बजारलाई अन्तर्राष्ट्रियस्तरको बनाउने तथा आ.व. २०७४।७५ को धितोपत्रसम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रममा समेत उल्लेख भए अनुसार धितोपत्र दलाल व्यवसायीको कार्यक्षेत्र विस्तार गर्न बोर्डले मार्जिन कारोबारसम्बन्धी नेप्से र धितोपत्र दलाल व्यवसायीलाई निर्देशन दिदै सो सम्बन्धी केही नीतिगत व्यवस्थाहरू गरेको छ । यसको कार्यान्वयन गर्न कार्यविधि बनाई पेश गर्न धितोपत्र बजार तथा धितोपत्र दलाल व्यवसायीहरूलाई मार्जिन कारोबार सुविधासम्बन्धी निर्देशन, २०७४ बोर्डले २०७४ कार्तिक २० मा जारी गरेको छ । यस सम्बन्धी मुख्य व्यवस्थाहरू देहायको बक्समा दिइएको छ ।

यस सम्बन्धी कार्यविधि बनाउन तथा सोको कार्यान्वयनका लागि नेप्सेलाई निर्देशन दिइएकोमा बोर्डले मिति २०७५ माघ १८ मा मार्जिन कारोबार सुविधामा ऋणको ब्याजदर

धितोपत्र दलाल र ग्राहकबीच हुने सम्झौता अनुसार हुने, सम्झौतित ब्याजदर बारे धितोपत्र दलालले बोर्ड र नेप्सेलाई पूर्व जानकारी दिनुपर्ने, नेप्सेले यस कारोबारको नियमित एवं सघन सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन गर्नुपर्ने साथै ब्याजदरमा अस्वाभाविक स्थिति आएमा बोर्डले हस्तक्षेप गर्ने तथा नियमन र सुपरिवेक्षण गर्ने व्यवस्था गरी मार्जिन कारोबारलाई कार्यान्वयनमा ल्याउन बोर्डले नेप्सेलाई निर्देशन दिएको छ ।

७.१.१ मार्जिन कारोबारसम्बन्धी ऋणको ब्याजदर सम्बन्धी व्यवस्था : माथि उल्लेख गरिए अनुसार मार्जिन कारोबार व्यवस्था लागू हुन नसकेको स्थितिलाई दृष्टिगत गरी मार्जिन कारोबारसम्बन्धी ऋणको ब्याजदरसम्बन्धी व्यवस्था मिति २०७५ माघ १८ मा गरी देहाय अनुसारको निर्देशन दिएको छ :

- धितोपत्र दलालले ग्राहकलाई उपलब्ध गराउने मार्जिन कारोवार सुविधासम्बन्धी व्यवस्था धितोपत्र नियमन निकायको दायराभित्र पर्ने परिप्रेक्ष्यमा धितोपत्र दलालले मार्जिन कारोवार सुविधा अन्तर्गत ग्राहकलाई उपलब्ध गराउने ऋणको ब्याजदर सम्बन्धमा धितोपत्र दलाल र ग्राहकबीच हुन सम्झौतामा उल्लेख भए बमोजिम हुने व्यवस्था गर्ने ।
- धितोपत्र दलालले मार्जिन कारोवार सुविधा उपलब्ध गराए वापत ग्राहकसँग लिने ब्याजको दरबारे बोर्ड र नेप्सेलाई पूर्व जानकारी गराउने व्यवस्था गर्ने ।
- धितोपत्रको मार्जिन कारोवार सुविधाका विविध पक्षहरू बारे सुसूचित नभई लगानी गरेमा मार्जिन कारोवार जोखिमपूर्ण हुने हुँदा यो सुविधा लागू गर्नुअघि यस सम्बन्धमा लगानीकर्ताहरूलाई पर्याप्त जानकारी दिन नेप्सेले सचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने साथै धितोपत्र दलाल व्यवसायीमार्फत समेत सचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने गराउने व्यवस्था मिलाउने ।
- मार्जिन कारोवार सुविधाको कार्यान्वयनलाई स्वच्छ, पारदर्शी तथा प्रतिस्पर्धी बनाउन मार्जिन कारोवारको सुपरिवेक्षण व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाउन अति आवश्यक रहेकोले धितोपत्र बजारको अग्रपंक्तिको नियमन निकायको रूपमा रहेको नेप्सेले मार्जिन कारोवारको नियमित र सघन रूपमा सुपरिवेक्षण/अनुगमन गर्ने ।
- यस सन्दर्भमा मार्जिन कारोवार सुविधा अभ्यासमा आएपश्चात मार्जिन कारोवारको लागि

धितोपत्र दलालले ग्राहकलाई उपलब्ध गराउने ऋणको व्याजदर सम्बन्धमा कुनै अस्वाभाविक स्थिति आएमा बोर्डले आवश्यक हस्तक्षेप (इन्टभेन्सन) तथा नियमन/सुपरिवेक्षण गर्ने समेत व्यवस्था गरिएको छ ।

- साथै, यससम्बन्धी व्यवस्थाको जानकारी केन्द्रीय बैंकलाई गर्ने ।

मार्जिन कारोबारसम्बन्धी व्यवस्था छिट्टै कार्यान्वयन हुने स्थितिमा रहेको छ ।

७.२ खुलामुखी सामूहिक लगानी योजना : बोर्डले धितोपत्र बजारमा नयाँ वित्तीय औजार भित्र्याउने क्रममा खुलामुखी सामूहिक लगानी कोष योजना संचालन गर्न एक योजना व्यवस्थापकलाई मिति २०७६ वैशाख १५ मा अनुमति प्रदान गरेको छ । बोर्डको आ.ब. २०७५।७६ को नीति तथा कार्यक्रममा धितोपत्र बजारमा सामूहिक लगानी कोष अन्तर्गत खुलामुखी योजना (Open end Mutual Fund Scheme) लाई समेत प्रवेश गराउने कार्यक्रम रहे अनुरूप बोर्डले प्रयोगात्मक रूपमा प्रारम्भिक आकार रु. ५० करोड रहने गरी पहिलो खुलामुखी सामूहिक लगानी योजना संचालन गर्न अनुमति प्रदान गरेको हो । उक्त योजना अन्तर्गत पहिलो चरणमा १२ करोड ५० लाख बराबरको एकाइहरू सार्वजनिक निष्काशनको माध्यमबाट बिक्री खुल्ला हुनेछ । यसको मुख्य व्यवस्थाहरू तलको वक्समा प्रस्तुत गरिएको छ ।

खुलामुखी योजनाको विशेषताहरू :

- बन्दमुखी योजना जस्तो खुलामुखी योजना स्टक एक्सचेञ्जमा सूचीकरण नहुने र धितोपत्र दलालमार्फत कारोवार नहुने ।
- योजनाको खुद सम्पत्ति मूल्य (Net Asset Value) को आधारमा योजना व्यवस्थापकले नै योजनाको एकाईको खरिद बिक्री सुविधा उपलब्ध गराउने हुँदा लगानीकर्ताहरूले चाहेको बखत सहजै एकाई खरिद बिक्री गर्न सक्ने ।
- खुलामुखी योजना निश्चित अवधिमा परिपक्व हुने नभई निरन्तर संचालनमा रहने ।
- लगानीकर्ताहरूले ईकाई खरिद गर्दा कुनै शुल्क (Entry Load) नलाग्ने ।
- बन्दमुखी योजना जस्तै खुला मुखी योजनाको प्रति एकाई मूल्य १० रुपैयाँ हुने र न्यूनतम १००० रुपैयाँ सम्ममा एकाई खरिद गर्न सकिने ।
- लगानीकर्ताहरूको माग अनुसार योजनाको आकार बृद्धि गर्न सकिने र नयाँ योजना समेत ल्याउन सकिने ।

यस नयाँ उपकरणको व्यवस्थाले लगानीकर्तालाई लगानीको नयाँ अवसर उपलब्ध भई बजारमा नयाँ आयाम थपिने साथै गतिशिलता आउने देखिन्छ ।

७.३ प्राइभेट इक्विटी फण्ड, भेन्चर क्यापिटल फण्ड, हेज फण्ड जस्ता बैकल्पिक लगानी कोष प्रोत्साहन गर्न विशिष्टीकृत लगानी कोषको व्यवस्था : बोर्डले प्राइभेट इक्विटी फण्ड, भेन्चर क्यापिटल फण्ड, हेज फण्ड जस्ता बैकल्पिक लगानी कोष प्रोत्साहन गर्न विशिष्टीकृत लगानी कोषको व्यवस्था गरेको छ । यसका लागि विशिष्टीकृत लगानी कोष नियमावली, २०७५ मिति २०७५ फागुन २७ मा ल्याई बनाई नेपाल सरकारको स्वीकृतिमा लागू समेत गरिसकेको छ । यस नियमावलीले परम्परागत लगानीको सट्टा नवीनतम ज्ञान, सीप/क्षमता भएका वा नयाँ वस्तु, सेवा, प्रविधि वा बौद्धिक सम्पत्तिसँग सम्बन्धित व्यवसाय वा नवीनतम उद्यम व्यवसायलाई सञ्चालन गर्न र यस्ता नयाँ व्यवसायहरू शुरुवात गर्न स्वदेशी तथा बैदेशिक लगानीलाई आकर्षण गर्न विशेष व्यवस्था गरी लगानीको नयाँ अवसरहरू प्रदान गर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

नियमावलीले कोषको उद्देश्य प्राप्तिका लागि सर्वप्रथम स्वःपूँजी वा स्वःपूँजीसँग सम्बन्धित अन्य उपकरण वा लगानी गर्ने कम्पनीका साभेदारहरूको इच्छा बमोजिम लगानी गर्ने कोष प्राइभेट इक्विटी फण्ड, धितोपत्र सूचीकरण नभएका संचालनको शुरुवातीक्रममा रहेका वा संचालनको प्रकृया अगाडि बढिसकेका नवीनतम ज्ञान, सीप र क्षमता भएका वा नयाँ वस्तु, सेवा, प्रविधि वा बैद्धिक सम्पत्तिसँग सम्बन्धित व्यवसाय वा नवीनतम उद्यम व्यवसायलाई संचालन गर्न शेयर स्वामित्व पूँजीमा लगानी गर्ने कोष भेन्चर क्यापिटल फण्ड र लगानीको उच्च जोखिम रहेको जुनसुकै क्षेत्रमा लगानी गर्न सक्ने गरी स्थापना भएको कोष हेज फण्ड गरी मुख्यतया तीन वटा कोषहरूको व्यवस्था गरेको छ । यससम्बन्धी मुख्य व्यवस्थाहरू तल वक्समा प्रस्तुत गरिएको छ ।

विशिष्टीकृत लगानी कोष नियमावलीमा भएका मुख्य मुख्य व्यवस्थाहरू:

१. यस नियमावलीले कोषको उद्देश्य प्राप्तिका लागि सर्वप्रथम स्वःपूँजी वा स्वःपूँजीसँग सम्बन्धित अन्य उपकरण वा लगानी गर्ने कम्पनीका साभेदारहरूको इच्छा बमोजिम लगानी गर्ने कोष प्राइभेट इक्विटी फण्ड, धितोपत्र सूचीकरण नभएका संचालनको शुरुवातीक्रममा रहेका वा संचालनको प्रकृया अगाडि बढिसकेका नवीनतम ज्ञान, सीप र क्षमता भएका वा नयाँ वस्तु, सेवा, प्रविधि वा बैद्धिक सम्पत्तिसँग सम्बन्धित व्यवसाय वा नवीनतम उद्यम व्यवसायलाई संचालन गर्न शेयर स्वामित्व पूँजीमा लगानी गर्ने कोष भेन्चर क्यापिटल फण्ड र लगानीको उच्च जोखिम रहेको जुनसुकै क्षेत्रमा लगानी गर्न सक्ने गरी स्थापना भएको कोष हेज फण्ड गरी मुख्यतया तीन वटा कोषहरूको व्यवस्था गरेको छ ।

२. कोष व्यवस्थापकको कार्य गर्ने उद्देश्य भई चुक्ता पूँजी कम्तीमा दुई करोड रुपैया भएका लगायतका योग्यता पुगेका प्रचलित कानून बमोजिम स्थापित संगठीत संस्थाले उक्त कोषको स्थापना तथा संचालन गर्न बोर्डबाट अनुमति पत्र प्राप्त गर्न सकिने व्यवस्था गरिएको छ । साथै, यो नियमावली प्रारम्भ हुनु अघि नेपाल सरकारको स्वीकृति लिई वा कम्पनी रजिष्ट्रार कार्यालयमा दर्ता भई संचालनमा रहेको कोष व्यवस्थापकको हकमा यो नियमावली प्रारम्भ भएको मितिले छ महिनाभित्र कोष व्यवस्थापकको अनुमति लिन निवेदन दिई सक्नु पर्ने व्यवस्था समेत गरिएको छ ।
३. प्राइभेट इक्वीटी फण्ड, भेन्चर क्यापिटल फण्ड, हेज फण्ड संचालन गर्नका लागि कोषको रकम कम्तीमा पन्ध्र करोड रुपैयाँ भएको, कोष व्यवस्थापकले कोषमा न्यूनतम दुई प्रतिशत हिस्सा लिएको र सो न्यूनतम हिस्सा निरन्तर कायम राख्ने व्यवस्था भएको (द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाले लगानी गरेको कोषको हकमा उक्त व्यवस्था लागु नहुने), इकाईधनीको संख्या दुईसय भन्दा बढी नहुने, कोष बन्दमुखि प्रकृतिको भएको, इकाईधनीलाई प्रतिफल स्वरुप नगद लाभांश मात्र दिने व्यवस्था भएको र इकाईधनीले कम्तीमा पचास लाख रुपैयाँको इकाई खरिद गर्ने व्यवस्था सहित कोष दर्ताको न्यूनतम मापदण्डहरू तोकिएको छ ।
४. लगानीको जोखिम तथा प्रतिफलको विश्लेषण गरी कोषको स्वपूँजीमा लगानी गर्न सक्ने बैंक तथा वित्तीय संस्था, बीमा कम्पनी, अवकाश कोष, कल्याणकारी कोष, संचय कोष, नागरिक लगानी कोष जस्ता प्रचलित कानून बमोजिम मान्यता प्राप्त कोष, द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय अन्तर्राष्ट्रिय संस्थागत लगानीकर्ता, लगानी गर्न सक्ने उद्देश्य भएका प्रचलित कानून बमोजिम नेपालमा स्थापना भएका संस्था, नेपाली नागरिक तथा गैर आवासीय नेपालीलाई योग्य लगानीकर्ताको रुपमा रहने व्यवस्था गरिएको छ ।
५. कोष व्यवस्थापकद्वारा कोषको स्थापना र संचालन गर्नको निमित्त कोषको विधानमा उल्लेख हुनुपर्ने न्यूनतम व्यवस्थाहरू कोषको नाम, कोषको प्रकार, कोषको आकार र समयावधि, कोषको प्रवर्द्धन गर्न कम्तीमा दश प्रतिशत रकम लगानी गर्न प्रतिवद्धता गरेका लगानीकर्ताको विवरण, कोष संचालन तथा लेखा परीक्षण सम्बन्धी व्यवस्था, कोषको लगानीको लक्षित क्षेत्र तथा लगानी प्रकृया सम्बन्धी विवरण, लगानीमा प्राप्त हुने प्रक्षेपित प्रतिफल सम्बन्धी व्यवस्था, लगानी फिर्ता हुने प्रकृया सम्बन्धी सम्बन्धी व्यवस्था, हर्डल रेट, कोष व्यवस्थापन शुल्क तथा कोष खारेजी आदि व्यवस्थाहरू गरेको छ ।
६. कोष व्यवस्थापकले योग्य लगानीकर्तासँग लगानी गर्ने सम्बन्धमा लगानी सम्भौता गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । लगानी सम्भौतामा कोष व्यवस्थापकले कोषको रकम नेपाल सरकारको प्रचलित कानून बमोजिम लगानी गर्न निषेध गरिएको क्षेत्रहरूमा बाहेक लगानी सम्भौतामा उल्लेख भए बमोजिमको कम्पनी वा व्यवसायमा लगानी गर्न सक्ने, लगानी गरिने रकम र समयावधि, लगानीमा प्राप्त हुने प्रक्षेपित प्रतिफल, लगानी फिर्ता हुने प्रकृया, विवाद समाधान प्रकृया, हर्डल रेटको व्यवस्था, कोषको शुल्क, कोषको समाप्ति पछि सबै प्रकारको सम्पत्तिलाई नगदमा परिणत गरी कोषको दायित्व फरफारक गरी बाँकी रकम इकाईधनीलाई फिर्ता गर्नुपर्ने आदि खुलाउनुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

७. कोषले अन्तर्राष्ट्रिय संघ, संस्था वा बहुपक्षीय संस्थागत लगानीकर्तालाई इकाई निष्काशन गर्दा ऋणको रूपमा समेत इकाई निष्काशन गर्न सक्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
८. कोष व्यवस्थापकले गर्ने कोष व्यवस्थापनलाई व्यवस्थित गर्न कोष व्यवस्थापक, संचालक समिति तथा कार्यकारी प्रमुखका योग्यता सम्बन्धी व्यवस्था गरिएको र कोष व्यवस्थापक र कोषको कारोबार पारदर्शी पार्न निमित्त छुट्टाछुट्टै वित्तीय विवरण तयार गर्ने, लेखापरीक्षण गर्दा लेखापरीक्षण सम्बन्धी प्रचलित सिद्धान्त, कानून र मापदण्ड अनुसार छुट्टाछुट्टै गर्ने जस्ता व्यवस्था गरी स्वनियमनमा समेत जोड दिइएको छ ।
९. कोषको स्वामित्वमा रहेको धितोपत्रको लकइन अवधि सावर्जनिक निष्काशन गरी बाँडफाँट भएको मितिले एक बर्षको हुने व्यवस्था गरिएको छ ।
१०. लगानीको उच्च जोखिम रहेको जुनसुकै क्षेत्रमा लगानी गर्न सक्ने गरी स्थापना भएको हेज फण्ड संचालन सम्बन्धमा यसको संवेदशीलतालाई मध्यनजर गरी बोर्डले विशेष निर्देशिका बनाई थप व्यवस्था गरे पश्चात मात्र लागू गरिने व्यवस्था गरिएको छ ।

विकासोन्मुख पूँजी बजारमा हाल साल शुरु गरिएको बैकल्पिक लगानी कोष जस्तो आधुनिक नयाँ वित्तीय उपकरणको प्रयोगले परम्परागत लगानीको सट्टा नयाँ व्यवसायहरू सञ्चालन गर्न मद्दत भई पूँजी बजारको दायरा फराकिलो हुने, नविनतम उद्यम व्यवसायलाई सञ्चालनका लागि पूँजी जुटाउन सहज भई लगानीकर्ताहरूलाई नयाँ लगानीको अवसर प्राप्त भई स्वदेशी लगानी परिचालन हुने र बैदेशिक लगानी भित्रिनका लागि समेत सहज तथा सरल हुने हुँदा देशको आर्थिक विकासमा समेत टेवा पुग्ने देखिन्छ । उक्त नियमावली बोर्डको वेबसाईट www.sebon.gov.np मा हेर्न सकिने छ ।

द. कानूनी सुधार

कानूनी सुधारका सम्बन्धमा धितोपत्रसम्बन्धी कैयौं नयाँ नियमावलीहरू तथा निर्देशिकाहरू तर्जुमा गर्नुको साथै विद्यमान नियम मावलीहरू, निर्देशिकाहरू संशोधन तथा नयाँ विनियमावलीहरू स्वीकृत गरिएको छ भने वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी नयाँ कानूनी संरचना तयार गरी लागू समेत गरिएको छ । यसरी कानूनी क्षमता सुदृढीकरण गर्ने सम्बन्धमा बोर्डबाट भएका प्रयासहरू देहाय बमोजिम रहेका छन् ।

- द.१ वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी कानूनी व्यवस्था: यस सम्बन्धमा बोर्डको समेत पहलमा नेपाल सरकारले वस्तु विनिमय बजार ऐन, २०७४ तर्जुमा गरेको छ भने बोर्डले नेपाल सरकारको स्वीकृतिमा वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी नियमावली, २०७४ जारी गरेको छ :

क) वस्तु विनिमय बजार ऐन, २०७४ लागू: वस्तु विनिमय बजारको विकास तथा सञ्चालन, लगानीकर्ताको संरक्षण, वस्तुको कारोबार, राफसाफ तथा फर्स्यौट र वेयर हाउस सञ्चालनसम्बन्धी व्यवसायलाई नियमन गर्न बनेको वस्तु विनिमय बजार ऐन, २०७४ मिति २०७४।०५।११ मा प्रमाणीकरण भए पश्चात यस बजारको नियमन जिम्मेवारी नेपाल धितोपत्र बोर्डले पाएको छ ।

ख) वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी नियमावली, २०७४ लागू: वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी ऐन, २०७४ नेपाल सरकारले मिति २०७४।०५।११ मा लागू गरेकाले उक्त ऐन कार्यान्वयनका लागि बोर्डले तीन महिनाभित्र यससम्बन्धी नियमावली बनाउनुपर्ने ऐनको व्यवस्था अनुरूप बोर्डले नेपाल सरकारको स्वीकृतिमा मिति २०७४ मंसिर ९ मा वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी नियमावली, २०७४ बनाई लागू गरेको छ ।

यस नियमावली सम्बन्धी थप चर्चा वस्तु विनिमय बजारको नियमन खण्डमा गरिएको छ ।

द.२ धितोपत्रसम्बन्धी कानूनी व्यवस्थामा सुधार: यस सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थालाई समसामयिक बनाउने क्रममा कतिपय नयाँ नियमावलीको साथै निर्देशिका ल्याउने र व्यापक संशोधन समेत गरिएको छ :

क) धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली २०७३ लागू : पूँजी बजारमा वास्तविक क्षेत्रका कम्पनीहरूलाई प्रवेश गराउने क्रममा पब्लिक कम्पनीको रूपमा स्थापना हुने उद्योग व्यवसायलाई आयकरमा १५ प्रतिशत छुट दिने व्यवस्था सरकारको आर्थिक वर्ष २०७३।७४ को बजेट वक्तव्य मार्फत गरिएकोमा सो कार्यलाई थप प्रोत्साहनमूलक बनाई वास्तविक क्षेत्रका कम्पनीहरूलाई पूँजी बजारमा भित्र्याउन तत्कालीन नियमावलीलाई परिमार्जन गरी धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ जारी गरी मंसिर १ देखि लागू गरिएको छ । यस नियमावलीले धितोपत्रको निष्काशन कार्य थप व्यवस्थित तथा पारदर्शी भई निश्चित मापदण्ड पूरा गरी प्रिमियम मूल्यमा शेयर जारी गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको र यसले स्वतन्त्र मूल्य निर्धारणमा जानको लागि पूर्वाधार तयार भएको छ । त्यस्तै धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ मार्फत International Finance Corporation (IFC), Asian Development Bank (ADB) जस्ता अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय संस्थाले स्थानीय मुद्रामा ऋणपत्र जारी गर्न पाउने ढोका खुलेसँगै पूँजी बजारको माध्यमबाट पूर्वाधार तथा अन्य विकास आयोजना मार्फत नेपालको अर्थतन्त्रमा ठूलो टेवा पुग्ने वातावरणको सिर्जना भएको

छ। साथै स्थानीय मुद्रामा ऋणपत्र जारी गर्दा विदेशी मुद्रा विनिमय दरको जोखिम न्यूनीकरण हुने तथा मुद्रास्फितिको चापमा समेत कमी हुने भएको छ।

ख) धितोपत्र सूचीकरण तथा कारोवार नियमावली, २०७५ लागू : धितोपत्रको सूचीकरण तथा कारोवार प्रक्रियालाई थप व्यवस्थित, प्रविधि तथा वजारमैत्री र समसामयिक बनाउन धितोपत्र सम्वन्धी ऐन, २०६३ को व्यवस्था वमोजिम वोर्डले “धितोपत्र सूचीकरण तथा कारोवार नियमावली, २०७५” तर्जुमा गरी नेपाल सरकारको स्वीकृतिमा २५ वर्ष पुरानो धितोपत्र कारोबार नियमावली, २०५० लाई विस्थापन गरी २०७५ श्रावण १ गतेदेखि लागू हुने गरी बोर्डले जारी गरेको छ। नेपालको धितोपत्र बजारमा व्यापक परिवर्तन आएसँगै सूचीकरण तथा कारोबार प्रणालीमा पनि सोही अनुरूपको बनाउनका लागि यो नियमावली लागू गरिएको हो।

ग) धितोपत्र व्यवसायी (मर्चेन्ट बैंकर) नियमावली, २०६४ मा पहिलो संशोधन : मर्चेन्ट बैंकरको वित्तीय अवस्था सुदृढ गराई मर्चेन्ट बैंकरको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमतामा बृद्धि गराउने उद्देश्य सहित धितोपत्र व्यवसायी (मर्चेन्ट बैंकर) नियमावली, २०६४ मा पहिलो संशोधन गरी २०७४ साउन ३ गतेदेखि लागू गरिएको छ। उक्त नियमावलीले मुख्य रूपमा मर्चेन्ट बैंकरको कार्य क्षेत्रमा संस्थागत परामर्शदाताको कार्य थप, चुक्ता पूँजी तीन गुणा भन्दा बढीले वृद्धि, प्रत्याभूति (अण्डरराइटिङ्ग) वा लगानी व्यवस्थापन गरिने रकमको सीमा, मुख्य कम्पनी मर्जर तथा एक्विजिसन भएमा एक मात्र सहायक कम्पनी कायम गरी मर्चेन्ट बैंकिङ्ग व्यवसाय, मर्चेन्ट बैंकरको शेयर बिक्री वा हस्तान्तरण प्रक्रियालाई व्यवस्थित, मर्चेन्ट बैंकरमा स्वामित्व वा कुनै लाभको पद ग्रहण गरेको व्यक्तिले अन्य धितोपत्र व्यवसायी संस्थामा स्वामित्व वा कुनै लाभको पद ग्रहण गर्न नपाईने लगायतका व्यवस्था गरेको छ।

घ) धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र दलाल, धितोपत्र व्यापारी तथा बजार निर्माता) नियमावली, २०६४ मा आवश्यक संशोधन: धितोपत्र व्यवसायको सेवा विस्तार सँगसँगै बढ्ने जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्ने उद्देश्यले धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र दलाल, धितोपत्र व्यापारी तथा बजार निर्माता) नियमावली, २०६४ मा नेपाल सरकारको स्वीकृति लिई आवश्यक संशोधन गरिएको छ। उक्त संशोधनमा भएका मुख्य व्यवस्थाहरूमा धितोपत्र दलाल कम्पनीको चुक्ता पूँजी वृद्धि, शाखा कार्यालयको पूर्वाधार, शाखा खोल्न बोर्डको स्वीकृति लिनु पर्ने लगायतका व्यवस्थाहरू रहेका छन्।

ड) धितोपत्रसम्बन्धी निर्देशिका र विनियमावलीहरू: यस सम्बन्धी देहाय अनुसार निर्देशिका र विनियमावली बनाई लागू गरिएको छ ।

अ) धितोपत्र निष्काशन तथा बाँडफाँड निर्देशिका, २०७४ लागू : नयाँ धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ ल्याइएको परिप्रेक्ष्यमा त्यसको आधारमा यो निर्देशिका बनाइएको छ । प्राथमिक निष्काशनमा प्रिमियम मूल्य निर्धारणको मापदण्ड, थप निष्काशनको मापदण्ड, प्राथमिक निष्काशनमा आवेदन दिने सम्पूर्ण आवेदनकर्तालाई सम्भव भएसम्म न्यूनतम १० कित्ता शेयर बाँडफाँड गर्नुपर्ने, प्राथमिक निष्काशनमा प्राकृतिक व्यक्तिले मात्र दरखास्त दिन सक्ने लगायतका विभिन्न व्यवस्था सहित धितोपत्र निष्काशन तथा बाँडफाँड निर्देशिका, २०७४ लागू गरिएको छ ।

आ) धितोपत्र खरिद (सार्वजनिक निष्काशन) सम्बन्धी निर्देशिका, २०७३ लागू : नयाँ धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ ल्याइएको हुँदा सोको आधारमा सार्वजनिक निष्काशन कार्यलाई थप सरल, व्यवस्थित, पारदर्शी तथा निष्काशन लागतमा कमी ल्याउने उद्देश्यले धितोपत्र खरिद (सार्वजनिक निष्काशन) सम्बन्धी निर्देशिका, २०७३ बोर्डले २०७३ माघदेखि लागू गरेको छ । धितोपत्र बाँडफाँटको लागि करिब ७० दिन लाने गरेकोमा उक्त कार्य बढीमा २० दिनमा सम्पन्न गर्ने उद्देश्य सहित Application Supported by Blocked Amount (ASBA) प्रणाली शुरुमा स्वैच्छिक रूपमा लागू गरिएको थियो भने हाल उक्त निर्देशिका बमोजिम सार्वजनिक निष्काशनमा आस्वा प्रणाली अनिवार्य गरिएको छ ।

इ) धितोपत्र सूचीकरण विनियमावली, २०७५ र धितोपत्र कारोबार सञ्चालन विनियमावली, २०७५ स्वीकृति : बोर्डको “धितोपत्र सूचीकरण तथा कारोवार नियमावली, २०७५” अन्तर्गत रही नेप्सेले तयार गरेको धितोपत्र सूचीकरण विनियमावली, २०७५ र धितोपत्र कारोबार सञ्चालन विनियमावली, २०७५ लाई बोर्डले मिति २०७५ असार २७ मा स्वीकृति प्रदान गरेको छ र यसलाई नेप्सेले २०७५ श्रावण २० देखि लागू गरेको छ ।

द.३ विशिष्टीकृत लगानी कोष नियमावली, २०७५ लागू : बोर्डले प्राइभेट इक्वीटी फण्ड, भेन्चर क्यापिटल फण्ड, हेज फण्ड जस्ता बैकल्पिक लगानी कोष प्रोत्साहन गर्न “विशिष्टीकृत लगानी कोष नियमावली, २०७५” बनाई नेपाल सरकारको स्वीकृतिमा मिति २०७५।११।२२ देखि लागू गर्ने निर्णय गरेको छ । यस नियमावलीले परम्परागत लगानीको सट्टा नवीनतम

ज्ञान, सीप/क्षमता भएका वा नयाँ वस्तु, सेवा, प्रविधि वा बौद्धिक सम्पत्तिसँग सम्बन्धित व्यवसाय वा नवीनतम उद्यम व्यवसायलाई सञ्चालन गर्न र यस्ता नयाँ व्यवसायहरू शुरुवात गर्न स्वदेशी तथा बैदेशिक लगानीलाई आकर्षण गर्न विशेष व्यवस्था गरी लगानीको नयाँ अवसरहरू प्रदान गर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

८.४ सूचीकृत संगठित संस्थाहरूको संस्थागत सुशासनसम्बन्धी निर्देशिका, २०७४ जारी तथा लागू : बोर्डले सूचीकृत संगठित संस्थाहरूको कामकारवाहीलाई नियमित तथा व्यवस्थित गरी शेयरधनी लगायत सम्पूर्ण सरोकारवालाहरू प्रति सम्बन्धित संस्थालाई उत्तरदायी बनाई धितोपत्र बजारलाई थप व्यवस्थित, पारदर्शी र जवाफदेही बनाउन मिति २०७५ श्रावण १ बाट लागू हुने गरी मिति २०७४ माघ २५ मा सूचीकृत संगठित संस्थाहरूको संस्थागत सुशासनसम्बन्धी निर्देशिका, २०७४ जारी गरेको थियो ।

उक्त निर्देशिका जारी भएको मितिले छ महिनाको समय दिई बोर्डले निर्देशिकामा भएका व्यवस्थाहरूको बारेमा सूचीकृत कम्पनीलाई अभिमुखीकरण गर्ने तथा निर्देशिकामा भएका व्यवस्थाहरूको परिपालना गर्दा हुन सक्ने व्यवहारिक कठिनाई बुझ्ने र अन्य सरोकारवाला पक्षहरूको राय र सुझाव लिने उद्देश्य लिई सूचीकृत कम्पनीका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत र प्रमुख वित्तीय अधिकृतहरू तथा अन्य सरोकारवाला पक्षहरूका प्रतिनिधिहरूसँग छलफल तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम समेत सञ्चालन गरेको थियो । उक्त कार्यक्रममा प्राप्त रचनात्मक सुझाव तथा प्रतिक्रियाहरूको आधारमा निर्देशिकामा आवश्यक संशोधन गरी लागू गरिएको छ ।

८.५ सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण निर्देशिका, २०७४ लागू: धितोपत्र व्यवसायमा संलग्न सवैलाई जिम्मेवार बनाई सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानीलाई निरुत्साहित तथा नियन्त्रण गर्ने उद्देश्यले साविकको सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण निर्देशिका, २०६९ खारेज गरी बोर्डबाट मिति २०७४ चैत २९ मा जारी भएको सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण निर्देशिका, २०७४ मिति २०७५ वैशाख १ गतेबाट लागू गरिएको छ ।

८.६ क्रेडिट रेटिङ्ग नियमावली, २०६८ मा पहिलो संशोधन : क्रेडिट रेटिङ्ग व्यवसायलाई नियमित र थप व्यवस्थित गर्ने उद्देश्यले २०६८ सालमा जारी गरिएको क्रेडिट रेटिङ्ग

नियमावली, २०६८ लाई समसामयिक बनाउन २०७४ बैशाख २२ मा उक्त नियमवालीमा दोस्रो संशोधन गरिएको छ । संशोधन पश्चात् नियमावलीले तोके बमोजिम योग्यता पुगेका विदेशमा स्थापित भई क्रेडिट रेटिङ्ग व्यवसाय गरिरहेका संस्था वा सहायक कम्पनी मार्फत् क्रेडिट रेटिङ्ग गरिरहेका संस्थाले कम्तीमा ५१ प्रतिशत र बढीमा ७५ प्रतिशत स्वामित्व ग्रहण गरी प्रचलित कानून बमोजिम नेपालमा संयुक्त लगानीमा कम्पनी स्थापना गरी क्रेडिट रेटिङ्ग व्यवसाय सञ्चालन गर्न पाउने व्यवस्था भएको छ ।

८.७ अन्य व्यवस्था

अ) धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र दलाल तथा मर्चेन्ट बैंकर) सुपरिवेक्षण दिग्दर्शन, २०७४

लागू: धितोपत्र बजारको सुपरिवेक्षण कार्यलाई थप प्रभावकारी, व्यवस्थित र अन्तर्राष्ट्रिय मूल्य मान्यता अनुरूप बनाउन बोर्डले मिति २०७४ भाद्र ४ बाट धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र दलाल तथा मर्चेन्ट बैंकर) सुपरिवेक्षण दिग्दर्शन, २०७४ लागू गरेको छ । उक्त दिग्दर्शनमा मुख्य रूपमा गैरस्थलगत र स्थलगत सुपरिवेक्षणको प्रकृया, सुपरिवेक्षणसम्बन्धी विषयवस्तुहरू, सुपरिवेक्षकको काम, कर्तव्य, अधिकार, जिम्मेवारी तथा उत्तरदायित्वका साथै सुपरिवेक्षकको आचारसंहिता समावेश गरिएको छ ।

९. सशक्त सुपरिवेक्षण र कानूनी कारवाही

बोर्डले नियमन तथा सुपरिवेक्षणलाई सशक्त बनाउदै नियम कानून उल्लंघन गर्ने बजार सहभागीहरूको सुपरिवेक्षण गरी विभिन्न किसिमको कानूनी कारवाही समेत यस अवधिमा गरेको छ ।

९.१ सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण ऐन तथा धितोपत्रसम्बन्धी ऐन अनुसार धितोपत्र दलाल व्यवसायीहरूलाई कारवाही: सूचीकृत जलविद्युत कम्पनीको नक्कली शेयर कारोबार भएको सम्बन्धमा बोर्डबाट भएको तहकिकातको प्रतिवेदन अनुसार दुई धितोपत्र दलाल व्यवसायीलाई सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण ऐन, २०६४ अनुसार क्रमशः रू. १०/१० लाख जरिवाना गर्नुका साथै ग्राहकको पूर्ण विवरण सहितको अभिलेख नराखेको पाइएकोले धितोपत्रसम्बन्धी ऐन बमोजिम माथि उल्लेखित दुवै दलाल व्यवसायीका सम्बन्धित कार्यकारी प्रमुखलाई रू. ५०/५० हजार जरिवाना गरिएको छ ।

साथै ग्राहकको पूर्ण विवरण सहितको अभिलेख नराखेकोमा अर्को धितोपत्र दलाल व्यवसायीलाई समेत रू. ५० हजार जरिवाना गरिएको छ भने सो संस्थाका सम्बन्धित

कार्यकारी प्रमुखलाई उक्त अभिलेख राख्न ध्यान नपुर्याएकोमा नेपाल धितोपत्र बोर्डसम्बन्धी नियमावली, २०६४ को व्यवस्था बमोजिम सचेत गराइएको छ । साथै, व्यावसायिक आचरण पालना नगरेको पाइएकोले थप एक धितोपत्र दलाल व्यवसायीलाई बोर्डबाट धितोपत्रसम्बन्धी ऐन, २०६३ अनुसार रु.७५ हजार जरिवाना गरिएको छ ।

९.२ **हितग्राही तथा ग्राहक परिचय विवरणमा त्रुटि गर्ने निक्षेप सदस्य-धितोपत्र दलाललाई आर्थिक जरिवाना** : धितोपत्र दलालले ग्राहकको लागि कारोबार गर्नु अघि व्यक्ति वा संस्थागत ग्राहकको क्रमशः पूर्ण विवरण सहितको अभिलेख राख्नुपर्ने, निक्षेप सदस्यले हितग्राहीसँग सम्भौता गरेपछि मात्र धितोपत्र खाता खोल्ने, हितग्राही खाता खोल्नुभन्दा अगाडि बोर्ड/केन्द्रीय निक्षेप कम्पनीले निर्धारण गरे बमोजिमको लगानीकर्ता पहिचान प्रकृया पूरा गर्नुपर्ने तथा ग्राहकको सही रूपमा पहिचान तथा सो को सम्पुष्टि भरपर्दो स्रोतबाट कागजात तथ्याङ्क वा जानकारीका आधारमा खाता खोल्ने वा व्यवसायिक सम्बन्ध स्थापना गर्नुपर्नेमा धितोपत्र दलाल/निक्षेप सदस्यले भुटा विवरणको आधारमा डीपी एकाउन्ट खोली शेयर कारोवार गरेको सम्बन्धमा बोर्डमा उजुरी परी बोर्डबाट सो सम्बन्धमा छानविन गरिएको थियो । छानविन पश्चात एक निक्षेप सदस्य-धितोपत्र दलाल कम्पनीले हितग्राही खाता खोल्दा प्राप्त विवरण तथा कागजातको आवश्यक जाँचवुझ गरेको नदेखिएको र ग्राहक परिचय विवरणमा त्रुटि देखिएकोले धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा १०१ को उपदफा (४) व्यवस्था पालना गरेको नदेखिएकोले सो कम्पनीलाई बोर्डबाट मिति २०७५ वैशाख ४ मा ५० हजार रुपैयाँ जरिवाना गरिएको छ ।

९.३ **नियमपालना नगर्ने सामूहिक लगानी कोषका योजना व्यवस्थापकहरूलाई जरिवाना** : बोर्डले पहिलोपटक सामूहिक लगानी योजनाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने चार योजना व्यवस्थापकलाई आर्थिक जरिवाना गरेको छ । बोर्डबाट योजना व्यवस्थापकहरूको स्थलगत तथा ग्रैहस्थलगत निरीक्षणको क्रममा सामूहिक लगानी कोष नियमावली, २०६७ को नियम ३६ को उपनियम (१) को खण्ड (ड) को व्यवस्था बमोजिम योजना व्यवस्थापकले प्रत्येक योजनाको रकम लगानी गर्दा बैंक निक्षेपमा योजनाको कुल सम्पत्तिको दश प्रतिशत भन्दा बढी नहुने गरी लगानी गर्नुपर्ने सीमा उल्लंघन गरेको देखिएकोले चार योजना व्यवस्थापकहरूलाई धितोपत्र सम्बन्धी ऐनको दफा १०१ को उपदफा (७) बमोजिम, कानूनी व्यवस्था उल्लंघनको अवस्थाको आधारमा बोर्डबाट पहिलो पटक दुई/दुई यस्ता व्यवस्थापकहरूलाई रु. २५ हजार र रु. ३५ हजारको आर्थिक जरिवाना गरिएको हो ।

९.४ अन्य कानूनी कारवाही

अन्य कानूनी कारवाही देहाय बमोजिम रहेको छ :

क) **मर्चेन्ट बैंकरको अनुमतिपत्र खारेज** : धितोपत्र व्यवसाय (मर्चेन्ट बैंकिङ्ग) अर्न्तगत लगानी व्यवस्थापकको कार्य गर्न इजाजत प्राप्त बीड इन्भेष्ट लि., कृष्ण गल्ली, ललितपुरलाई बोर्डबाट प्रदान गरिएको धितोपत्र व्यवसाय (मर्चेन्ट बैंकर) को अनुमतिपत्र उक्त लि. ले धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा ६१ व्यवस्था बमोजिम नवीकरण नगरेकोले खारेज गरिएको छ ।

ख) **सूचीकृत संगठित संस्थालाई कारवाही** : धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ को नियम २६ को उपनियम (५) बमोजिम धितोपत्रको बजार मूल्यमा असर पार्न सक्ने सूचना तीन दिन भित्र यस बोर्डमा पेश गर्नुपर्नेमा नेपाल टेलिकम (नेपाल दूरसञ्चार कम्पनी लि.) ले आ.व. २०७३।०७४ को लाभांश वितरणसम्बन्धी कम्पनीको संचालक समितिको निर्णय बोर्डमा ढिलो पेश गरी नियमावलीको व्यवस्था पालना नगरेकोले मूल्य संवेदनशील सूचना प्रवाह गर्दा धितोपत्रसम्बन्धी ऐन, नियम तथा निर्देशिकामा भएको व्यवस्थाहरूको पूर्ण पालना गर्न ध्यानाकर्षण गराउँदै प्रथम पटकका लागि नेपाल दूरसञ्चार कं. लि.लाई मिति २०७४ पुष १८ मा सजग गराइएको छ ।

साथै, नेपाल दूरसञ्चार कं. लि.को दशौं साधारण सभाका लागि दाखिल खारेज मितिमा संशोधन भएको विषयमा तथा संगठित संस्थाहरूको मूल्य संवेदनशील सूचना प्रवाहका सम्बन्धमा नियमको पालना गर्नु/गराउनु नेप्सेको समेत दायित्व रहेकोले सो सम्बन्धमा बोर्डले नेप्सेसँग आवश्यक जानकारी माग गरेको थियो । त्यस्तै, नेपाल इन्भेष्टमेन्ट बैंक लि. ले नगद लाभांश र बोनस शेयरको दर घोषणा गर्दा गरेको लापरवाही सम्बन्धमा बोर्डले उक्त लि. लाई सचेत गराएको छ ।

ग) **मर्चेन्ट बैंकर र धितोपत्र दलाल व्यवसायीलाई कारवाही**: मर्चेन्ट बैंकर तथा धितोपत्र दलाल व्यवसायी आवद्ध पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरूबाट समय समयमा विभिन्न छापा, अनलाइन एवं अन्य सञ्चार माध्यमार्फत् शेयर मूल्य घटबढ हुँदैछ भन्ने प्रकारका अभिव्यक्ति, अर्न्तवार्ता, लेख तथा समाचार सम्प्रेषण गर्ने गराउने तथा सो मार्फत् अस्वाभाविक रूपमा शेयर बजार घटबढ गराउन अनुचित सहयोग गरेको भन्ने बारे बोर्डमा प्राप्त गुनासाहरूको

सम्बोधन गर्दै यस प्रकारका कार्यहरू नगर्न र नगराउन बोर्डले मिति २०७४ कार्तिक २७ मा सचेत गराएको छ ।

१०. धितोपत्र बोर्डको संस्थागत सुधार

सुधारमा सबैभन्दा महत्वपूर्ण भूमिका बोर्डको संस्थागत सुधारले खेल्दछ । यसक्रममा संस्थालाई सशक्त बनाउन दक्ष एवं व्यवसायिक जनशक्तिको आवश्यकता पर्दछ । तसर्थ बोर्डले जनशक्ति व्यवस्थापनमा हालसालै विशेष प्राथमिकता दिइएको छ । यस सन्दर्भमा नयाँ दक्ष जनशक्ति भित्र्याउने, वृत्ति विकास गर्ने, जनशक्तिलाई तालिम/अध्ययनबाट सक्षम बनाउदै लैजाने तथा यस सम्बन्धमा कानूनी व्यवस्था समयानुकूल बनाउने, तलब भत्ता सुविधाहरू बृद्धि गर्ने लगायतका व्यवस्थाहरू गर्दै लगेको छ । यसका सम्बन्धमा देहायका व्यवस्थाहरू गरेको छ :

१०.१ थप जनशक्तिको व्यवस्था : सीमित मानव संशाधन रहेको पृष्ठभूमिमा दक्ष जनशक्ति बृद्धि गरी बोर्डले आफ्नो संस्थागत क्षमतामा समयानुकूल अभिवृद्धि गर्ने प्रयास गरेको छ । लोक सेवा आयोगको सामान्य सिद्धान्त अनुरूप २०७३ देखि हालसम्म तीन गुणा दक्ष जनशक्ति बृद्धि गरी अधिकृत प्रथम श्रेणी देखि सहायक द्वितियसम्मको तहमा कर्मचारी स्थायी नियुक्त गरी कुल जनशक्ति ७५ पुऱ्याई मानव स्रोत साधन सुदृढ बनाउदै लगेको छ ।

पूँजी बजारमा बढ्दै गएको देशव्यापी अभिरुची, आधुनिक सूचना प्रणालीमा आधारित पूर्ण स्वचालित धितोपत्र कारोवार, राफसाफ तथा फछ्यौट प्रणाली तथा चुस्त दुरुस्त व्यवसायिक सेवाको अपेक्षा र सरकार तथा सम्बद्ध पक्षको धितोपत्र बजारको सशक्त नियमनको सकारात्मक अपेक्षा आदिलाई सम्बोधन गर्न आवश्यक कर्मचारीहरूको नियुक्ति पश्चात सहज भएको छ ।

१०.२ तालिम/अध्ययनको व्यवस्था : बोर्डले आफ्नो जनशक्तिलाई पूर्वसेवा तालिम, सेवाकालीन (स्वदेशी तथा विदेशी तालिम/अध्ययन) समेतमा सहभागिता गराउदै आएको छ ।

१०.३ कर्मचारी सेवा शर्त नियमावलीमा समसामयिक संशोधन र सेवा सुविधामा बृद्धि : बोर्डमा कार्यरत कर्मचारीको सेवा, सुविधा र शर्त सेवा सुविधामा समयानुकूल परिमार्जन गर्न आवश्यक देखिएकोले नेपाल धितोपत्र बोर्डको कर्मचारी सेवा शर्त नियमावलीमा आवश्यक संशोधन गरी समसामयिक बनाइएको छ भने अर्कोतर्फ बोर्डले दिने विभिन्न

किसिमका सुविधाहरूको व्यवस्थाका साथै सुरक्षण कोष र कल्याणकारी कोषको पनि व्यवस्था गरिएको छ ।

१०.४ बोर्ड सदस्य तथा कर्मचारीमा आचारसंहिता लागू : बोर्डले बोर्ड सदस्यका तथा बोर्डका कर्मचारीहरूको लागि आचरण तथा व्यवहार, इमान्दारिता तथा गोपनीयता, वित्तीय अनुशासन, पदको दुरुपयोग, सञ्चार माध्यमसँगको सम्बन्ध जस्ता विषयमा स्पष्ट गर्दै कार्य जिम्मेवारी अनुसार कार्य सम्पादन गर्नुपर्ने, शेरमा लगानी गर्न नहुने, बोर्डको कामकाज वा समाचार प्रकाशन गर्न नहुने लगायतका व्यवस्थाहरू समावेश गरी मिति २०७३ चैत ४ देखि बोर्डले आफ्ना कर्मचारीहरूको लागि नेपाल धितोपत्र बोर्डका कर्मचारीहरूको आचारसंहिता, २०७३ लागू गरेको छ । त्यस्तै, बोर्ड संचालकको लागि २०७४ श्रावण २० मा लागू हुने गरी “नेपाल धितोपत्र बोर्डका बोर्ड सदस्यको आचारसंहिता, २०७४” समेत कार्यान्वयनमा ल्याएको छ ।

१०.५ बोर्डको सांगठनिक संरचनाको पुनःसंरचना सम्बन्धमा अध्ययन : वस्तु विनिमय बजारको नियमन तथा सुपरिवेक्षणको जिम्मेवारी वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी ऐन २०७४ बमोजिम बोर्डमा बढ्दो कार्यबोभका साथै कर्मचारीका वृत्ति विकाससमेत गर्नुपर्ने सन्दर्भमा बोर्डको संगठनात्मक पुनः संरचना आवश्यक देखिएको हुँदा सोको लागि O & M Survey सम्बन्धी अध्ययन भैरहेको छ । यस्तो सर्वेक्षण आगामी पाँच वर्षको लागि गरिने कार्यक्रम छ ।

१०.६ धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ लाई बोर्डको कार्यगत स्वायत्तता अभिवृद्धि, संस्थागत क्षमता सहित समसामयिक संशोधन प्रस्ताव विधायन प्रकृत्यामा : बोर्डको कार्यगत स्वायत्तता, संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि सहित समसामयिक संशोधन गर्न आ.व. २०७५।७६ को बजेटमा उल्लेखित कार्यक्रम अनुरूप धितोपत्रसम्बन्धी ऐन २०६३ को संशोधनका लागि कानून, न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालयबाट बोर्डमा प्रतिनिधित्व हुने सदस्यको संयोजकत्वमा मिति २०७५ श्रावण २७ मा समिति गठन भई सो समितिको सिफारिसमा बोर्डले उक्त ऐनको संशोधन प्रस्ताव गरी नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयमा विधायन प्रकृत्याको लागि पठाएको छ ।

११. अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धमा नयाँ आयाम

नेपालको धितोपत्र बजार अन्तर्राष्ट्रिय धितोपत्र बजारको मूल प्रवाहबाट टाढै रही

लामो समयसम्म अन्तराष्ट्रिय पहिचान विहिन रुपमा रहीरहेको अवस्थामा बोर्डको तेस्रो दशकमा आइपुग्दा धितोपत्र नियमन निकायहरूको अन्तर्राष्ट्रिय संस्था (International Organisation of Securities Commissions - IOSCO), र OECD अर्न्तगतको International Network of Financial Education-INFE जस्ता संस्थाहरूको सदस्यता लिन सफल भएको छ। उक्त संस्थाहरूको सदस्यताको पश्चात नेपालको धितोपत्र बजारले अन्तराष्ट्रिय पहिचान प्राप्त गर्नुका साथै नेपालको धितोपत्र बजारको अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धमा नयाँ आयाम समेत थपिएको छ।

११.१ IOSCO को सदस्य: अन्तर्राष्ट्रिय धितोपत्र बजारको मूल प्रवाहमा प्रवेश गर्ने क्रममा बोर्डले धितोपत्र बजारलाई पूर्ण स्वचालित बनाई विभिन्न सुधारात्मक कार्य गरेसँगै आर्थिक वर्षमा बोर्डले धितोपत्र नियमन निकायहरूको अन्तर्राष्ट्रिय संस्था (International Organisation of Securities Commissions - IOSCO) को एशोसियेट सदस्यता प्राप्त गरेको छ। यससँगै बोर्ड तथा नेपालको धितोपत्र बजारलाई अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त हुनुका साथै अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड बमोजिमको नियमन निकायको रुपमा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा बोर्ड तथा नेपालको धितोपत्र बजारको पहिचान स्वतः स्थापित भएको छ।

११.२ ANNA को सदस्य: धितोपत्र बजारको अन्तर्राष्ट्रियकरण गरी स्तर अभिवृद्धि गर्ने बोर्डको नीति अनुरूप बोर्डको समन्वय एवं सकृयतामा जुन २०१६ मा सिडिएस एण्ड क्लियरिङ लि.ले Association of National Numbering Agencies (ANNA) को ९२ औं सदस्यता प्राप्त गरेको छ। सन् २०१० देखि ANNA को Partner रही आएको बोर्डले वि.स. २०६९ जेष्ठ २ मा सिडिएस एण्ड क्लियरिङ लि. लाई International Securities Identification Number, ISIN प्रदान गर्ने अधिकार दिएको तथा वि.स. २०७२ पौष २६ मा ANNA को सदस्यता लिन तोकेको थियो। हाल सिडिएसले ANNA को सदस्यको रुपमा National Numbering Agency को कार्य गर्दै आएको छ। ANNA को सदस्यताबाट नेपालको धितोपत्र बजारको विश्वभरका लगानीकर्ताहरू माभ पहिचान, वित्तीय साधनको पहिचानसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय स्तर विकासको अवसर प्राप्त तथा अन्य सदस्यको ISIN लगायतका तथ्याङ्कहरूमा नेपालको सहज पहुँच भएको छ।

११.३ OECD INFE को पूर्ण सदस्यता : बोर्डको आर्थिक वर्ष २०७५।७६ को धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रम अनुसार वित्तीय साक्षरता प्रवर्द्धन तथा ज्ञान अभिवृद्धि गर्न अन्तर्राष्ट्रिय संस्था, OECD INFE (OECD को International Network of Financial Education) को सदस्यता लिने वार्षिक कार्यक्रम अनुसार जनवरी १, २०१९ बाट लागू हुने गरी बोर्डले नेपालको तर्फबाट उक्त संस्थाको पहिलो पूर्ण सदस्यता प्राप्त गरेको छ । यससँगै OECD INFE को पूर्ण सदस्यता प्राप्त गर्नेमा बोर्ड नेपालको तर्फबाट पहिलो निकाय बनेको छ । पूर्ण सदस्यता पाएको बोर्डले उक्त संस्थाको प्राविधिक समिति, सल्लाहकार समिति तथा विभिन्न कार्यगत समूहमा सहभागी भई OECD INFE र यस अन्तर्गत सञ्चालन हुने वित्तीय साक्षरतासम्बन्धी गतिविधिको सञ्चालन तथा स्तर अभिवृद्धिमा सक्रिय सहभागिता देखाउन सक्नेछ । यसबाट वित्तीय साक्षरतासम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय गतिविधि तथा वित्तीय साक्षरताको स्तर अभिवृद्धिमा बोर्डको समेत पहुँच विस्तार भएको छ । बोर्ड पूर्ण सदस्य भए पश्चात यही २०१९ जुलाई २-३ मा बोर्डले OECD INFE को संयुक्त आयोजनामा नेपाल मै पहिलो पटक वित्तीय साक्षरता सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन गर्ने भएको छ ।

१२. पूँजी बजार साक्षरता अभिवृद्धिमा बोर्डका पहलहरू

देशको आर्थिक वृद्धि तथा विकासका लागि महत्वपूर्ण संयन्त्रको रूपमा रहेको पूँजी बजार स्वच्छ, पारदर्शी र प्रभावकारी हुन आवश्यक छ । पूँजीको प्रभावकारी परिचालनलाई योगदान दिने पूँजी बजार कुशल हुनका लागि विभिन्न शर्तहरू पूरा भएको हुनुपर्दछ । ती विविध शर्तहरूमध्ये विवेकशील लगानीकर्ता एक महत्वपूर्ण शर्त हो । विवेकशील लगानीकर्ता पूँजी बजारको गहना हो । पूँजी बजारको यथोचित एवं समय सापेक्षित विकासका लागि यस बजारमा एकातिर लगानीकर्ताको व्यापक सहभागिता हुनुपर्दछ भने अर्कोतिर ती लगानीकर्ताहरू पूँजी बजारको सम्बन्धमा साक्षर हुन अति आवश्यक छ । सर्वसाधारणमा पूँजी बजार सम्बन्धी उपयुक्त ज्ञान भएको अवस्थामा मात्र उनीहरूले लगानी सम्बन्धी उपयुक्त निर्णय लिन सक्दछन् । यसबाट अनावश्यक चलखेल भई बजार बढी उत्तारचढाव देखिने क्रममा रोकावट आई एक हदसम्म जोखिम न्यूनीकरणमा मद्दत पुगेको हुन्छ ।

हालसम्म नेपालको पूँजी बजारमा करिब पन्ध्र लाख भन्दा बढीको संख्यामा लगानीकर्ताहरू रहेको अनुमान गरिएको छ । देशको ७७ जिल्लामा नै धितोपत्रको प्राथमिक बजारको पहुँच

पुगिसकेको र धितोपत्र दोस्रो बजारको सेवा समेत क्रमशः देशव्यापी हुने क्रममा रहेको तथा गैर आवासीय नेपाल र विदेशी संस्थागत लगानीकर्तालाई पूँजी बजारमा भित्र्याई यस बजारको क्षेत्र वृहत बनाउने प्रयास भैरहेको छ । यसरी विगतमा काठमाडौं उपत्यकाभित्र मात्र सिमित रहेको पूँजी बजार देशभर पहुँच हुने भएको रहेको हुँदा आगामी दिनमा लगानीकर्ताको संख्या उल्लेख्य रूपमा बढ्ने अनुमान गर्न सकिन्छ । पूँजी बजारमा लगानीकर्ताको सहभागितामा आएको वृद्धिसँगै उनीहरूमा यस क्षेत्र सम्बन्धी साक्षरताको स्तरमा पनि अभिवृद्धि गर्न उत्तिकै आवश्यक छ ।

धितोपत्र बजारमा लगानी गर्ने लगानीकर्ताको हक, हित र अधिकारको संरक्षण गर्नु बोर्डको प्रमुख उद्देश्य हो । यससँगै बोर्डले ती लगानीकर्तालाई साक्षर बनाउने उद्देश्यप्रति पनि उत्तिकै सजग रहँदै आएको छ । वित्तीय रूपमा साक्षर नभई धितोपत्र बजारमा गरिएको लगानीले जोखिमपूर्ण रहने भएकोले लगानीकर्तामा साक्षरताको स्तर अभिवृद्धि गर्न बोर्डले विभिन्न गतिविधिहरू नियमित एवं विशेष रूपमा सञ्चालन गर्दै आएको छ । यस अर्न्तगत बोर्डले लगानीकर्तासँग छलफल तथा अर्न्तक्रिया गर्ने, देशका विभिन्न भागहरूमा लगानीकर्ता प्रशिक्षण कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने, रेडियो कार्यक्रम संचालन गर्ने तथा धितोपत्र बजार सम्बन्धी हालसाल विभिन्न प्रकाशनहरू समेत गरेको छ ।

१२.१ **लगानीकर्ता प्रशिक्षण तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम** : वि.स. २०६८ सालदेखि बोर्डले उपत्यका बाहिरका लगानीकर्तालाई समेत धितोपत्रमा लगानी सम्बन्धमा जानकारीमुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने गरेको छ । यस क्रममा बोर्डले देशका विभिन्न स्थानहरू, विद्यालय तथा कलेजमा नियमित रूपमा लगानीकर्ता सचेतना अभिवृद्धि तथा प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ । लगानीकर्ता प्रशिक्षण तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रमलाई थप प्रभावकारी एवं व्यवस्थित बनाउनका लागि बोर्डले वि.स. २०७१ सालमा आफ्नो संगठन संरचनामा छुट्टै शिक्षा तथा तालिम शाखाको स्थापना गरेको थियो । विगतमा न्यून संख्यामा संचालन हुँदै आएको लगानीकर्ता प्रशिक्षण कार्यक्रम पछिल्लो दशकमा उल्लेख्य मात्रामा संचालन भएको छ । बोर्डले संचालन गरेको लगानीकर्ता प्रशिक्षण तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम तथा सोमा सहभागीहरूको संक्षिप्त तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

लगानीकर्ता प्रशिक्षण कार्यक्रम		
आर्थिक वर्ष	कार्यक्रम संख्या	सहभागी संख्या
२०६४.६५	१	४०५

२०६५.६६	२	१९८
२०६६.६७	३	४६३
२०६७.६८	५	८०१
२०६८.६९	२०	२१८३
२०६९.७०	१८	२५००
२०७०.७१	१४	१९००
२०७१.७२	१५	१९००
२०७२.७३	८	१५००
२०७३.७४	२१	२५००
२०७४.७५	३१	४५००
२०७४.७५	२८	४०००

१२.२ नियमित पाक्षिक लगानीकर्ता प्रशिक्षण कार्यक्रमको शुरुवात: बोर्डले आ.व. २०७५।७६ को स्वीकृत धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रम अनुसार नयां लगानीकर्ताहरुलाई दृष्टिगत गरी काठमाडौं उपत्यकामा धितोपत्र बजारसम्बन्धी निरन्तर प्रशिक्षण तथा जनचेतना अभिवृद्धि र लगानीकर्ताहरुको जिज्ञासाहरु सम्बोधन गर्न स्टक एक्सचेञ्जसंगको सहकार्यमा पाक्षिकरूपमा काठमाडौं उपत्यकाको उपयुक्त स्थानमा लगानीकर्ता प्रशिक्षण कार्यक्रम संचालन गर्ने कार्यक्रमको कार्यान्वयन कार्य गर्न मिति २०७५ श्रावण २५ शुक्रबारका दिन पहिलो पाक्षिक लगानीकर्ता प्रशिक्षण कार्यक्रमको शुरुवात गरी निरन्तर रूपमा लगानीकर्ता प्रशिक्षण कार्यक्रम संचालन भैरहेको छ । हालसम्म नौ पटक सञ्चालन भएको यो कार्यक्रममा करीब ३०० सर्वसाधारणहरु सहभागी भएका छन् ।

१२.३ नेपालमा प्रथम पूँजी बजार प्रदर्शन-२०७५ तथा प्रथम प्रादेशिक पूँजी बजार प्रदर्शनी-२०७५ सम्पन्न: पूँजी बजारको विकास तथा प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्य अनुरूप बोर्डले रजत जयन्ती वर्षको अवसरमा मिति २०७५ वैशाख २६ र २७ गते आयोजना गरेको नेपालमा प्रथम पूँजी बजार प्रदर्शनी, २०७५ सम्पन्न भएको छ । नेपालको धितोपत्र बजारको इतिहासमा पहिलोपटक आयोजना गरिएको उक्त प्रदर्शनीमा धितोपत्रको प्राथमिक तथा दोस्रो बजारसम्बन्धी विविध जानकारी, धितोपत्र व्यवसायी सेवा एवं अन्य सम्बन्धित सेवासम्बन्धी विस्तृत जानकारी, धितोपत्र तथा धितोपत्र बजारसम्बन्धी विविध अध्ययन

सामाग्रीहरूको निशुल्क वितरण, धितोपत्र बजार पूर्वाधार, बजार संचालन व्यवस्था, बजार सुधार तथा विकास र आगामी प्राथमिकता सम्बन्धमा छलफल, अन्तरक्रिया तथा लगानीकर्ता सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम संचालन गरिएका थिए । कार्यक्रममा पूँजी बजारसम्बन्धी अधिकांश विषय वस्तु समिटिने गरी धितोपत्र बजार तथा बजार पूर्वाधार, मार्चेण्ट बैकिङ्ग सेवा तथा शाख मूल्यांकन सेवा, धितोपत्र बजार सुधारका प्रयास एवं आगामी प्राथमिकता र धितोपत्र दलाल व्यवसाय सेवा विषय शीर्षकमा आयोजित चार प्राविधिक सत्रहरूमा समेत आयोजना भएका थिए ।

यस्तै प्रदेश नं.१ को राजधानी विराटनगरमा विश्व लगानीकर्ता सप्ताहको अवसरमा पहिलो प्रादेशिक पूँजी बजार प्रदर्शनीको भव्यतापूर्वक आयोजना गरी सम्पन्न भएको छ । २०७५ असोज १९ र २० गते तद्अनुरूप अक्टोबर ५ र ६, २०१८ मा नेपालको औद्योगिक नगरीमा आयोजना भएको उक्त प्रदर्शनीको समुद्घाटन कार्यक्रमका प्रमुख अतिथि तथा प्रदेश प्रदेश नं. १ का माननीय मुख्यमन्त्री श्री शेरधन राईले गर्नुभएको थियो । प्रदर्शनीमा बोर्ड तथा बजार सहभागीहरूका ११० स्टलमार्फत् करिब दश हजार सर्वसाधारणलाई धितोपत्र बजारसम्बन्धी जानकारी, अध्ययन सामग्रीहरूको निःशुल्क वितरण गर्नुका साथै केही इच्छुक सहभागीहरूलाई निशुल्क डिम्याट खाता खोल्ने सुविधा समेत दिइएको थियो ।

१२.४ **विश्व लगानीकर्ता सप्ताह सञ्चालन:** बोर्ड धितोपत्र नियमन निकायहरूको अन्तराष्ट्रिय संस्था IOSCO को एशोसियेट सदस्य भैसकेको परिप्रेक्ष्यमा IOSCO ले २०१७ अक्टोबरमा परीक्षण विश्व लगानीकर्ता सप्ताह (Pilot World Investors Week) मनाउन आह्वान गरे अनुरूप बोर्डले पहिलो पटक लगानीकर्ता सप्ताह मनाउने क्रममा लगानीकर्ताहरूका लागि विभिन्न पाँच राष्ट्रिय दैनिक पत्रपत्रिका तथा एक अनलाइन सञ्चार माध्यममार्फत् सन्देशमूलक सामग्रीहरूको प्रकाशन, सञ्चार माध्यममार्फत् धितोपत्र बजार सम्बन्धमा बोर्ड अध्यक्ष, धितोपत्र बजार विज्ञ तथा लगानीकर्ता बीच दुई पटक अन्तर सम्वाद कार्यक्रम र एक पटक लगानीकर्ता प्रशिक्षण तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम आयोजना गरी लगानीकर्ताहरूलाई सुसूचित गराई सशक्तिकरण गर्ने कार्य गरेको छ ।

यस्तै IOSCO ले आह्वान गरे अनुरूप बोर्डले विश्व लगानीकर्ता सप्ताह २०१८ को अवसरमा समृद्ध नेपालको आर्थिक आधार: गतिशील, विश्वसनीय तथा

देशव्यापी पूँजी बजार भन्ने मूल नारासहित असोज १५ देखि २१ सम्म (तदनुसार अक्टोबर १ देखि ७ सम्म) आयोजना गरेका कार्यक्रमहरू भव्यतापूर्वक सम्पन्न भएका छन् । सर्वसाधारणलाई धितोपत्र बजार तथा सेवाका सम्बन्धमा जानकारी दिई यस सम्बन्धमा भएका द्विविधाहरू हटाई लगानीकर्ताको सशक्तिकरण गर्ने उद्देश्यले आयोजना गरिएको विश्व लगानीकर्ता सप्ताह २०१८ मा बोर्ड, नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लि. (नेप्से), सिडिएस एण्ड क्लियरिङ लि. (सिडिएससी) बजार सहभागी तथा सर्वसाधारण लगानीकर्ताहरूको उल्लेख्य सहभागिता रहेको थियो । बोर्डको समन्वयमा प्रभातफेरी कार्यक्रम, लगानीकर्ताका लागि प्राविधिक प्रशिक्षण तथा त्रैमासिक सुनुवाई कार्यक्रम, टेलिभिजनमा अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न, धितोपत्र तथा वस्तु विनिमयसम्बन्धी पाक्षिक रेडियो कार्यक्रम शुरुवात र प्रदेश नं. १ मा पहिलो पूँजी बजार प्रदर्शनीको भव्यतापूर्वक आयोजना गरी उक्त सप्ताह सम्पन्न भएको छ ।

१२.५ धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय सम्बन्धी पाक्षिक रेडियो कार्यक्रम शुरु : बोर्डले विश्व लगानीकर्ता सप्ताहको अवसरमा धितोपत्र बजारसम्बन्धी जानकारी देशभर घरघरमा सहज एवं सरल रूपमा पुऱ्याई धितोपत्र बजारमा सर्वसाधारणको जागरुकता बढाउन धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय नामक पाक्षिक रेडियो कार्यक्रम २०७५ असोज २० देखि शुरु गरेको छ । कार्यक्रममा विशेष रूपमा लगानीकर्ताले जान्नुपर्ने कुराहरू र बजार तथा नियमनसम्बन्धी समसामयिक गतिविधिहरू तथा यस सम्बन्धमा नियमन निकाय, बजार सहभागी तथा विज्ञको विचार प्रसारण गर्ने गरिएको छ । उक्त रेडियो कार्यक्रम हरेक महिनाको पहिलो र तेस्रो शनिबार रेडियो नेपालबाट विहान ७:४० देखि ७:५५ सम्म प्रसारण हुँदै आएको छ ।

१२.६ लगानीकर्तासँग प्रत्यक्ष रेडियो संवाद कार्यक्रम आरम्भ: बोर्डले यही नयाँ वर्ष २०७६ को पहिलो बुधबार अर्थात बैशाख ४ गतेबाट लगानीकर्तासँग प्रत्यक्ष रेडियो संवाद कार्यक्रमको प्रसारण शुरुवात गरेको छ । धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी सर्वसाधारणको सचेतना अभिवृद्धि तथा गुनासा/जिज्ञासाहरू सम्बोधन गर्ने उद्देश्यले सञ्चालन गरिएको उक्त कार्यक्रम रेडियो कान्तिपुरबाट बिहान ७ :३० देखि ८:०० बजेसम्म लाइभ प्रसारण भएको हो । यो कार्यक्रम त्यसपश्चात प्रत्येक महिनाको पहिलो बुधबार बिहान ७:३० देखि ८:०० बजेसम्म नियमित रूपमा लाइभ प्रसारण हुन गरेको छ ।

१२.७ गैर कानूनी ढंगवाट धितोपत्र सार्वजनिक निष्काशन नगर्न तथा सोमा लगानी नगर्न लगानीकर्तालाई सचेतता: बोर्डबाट धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा २७ ले संगठित संस्थाले आफूले निष्काशन गर्ने धितोपत्र निष्काशन गर्नु अघि बोर्डमा दर्ता गराउनु पर्ने स्पष्ट व्यवस्था भएकोमा कतिपय जलविद्युत कम्पनीहरूले बोर्डमा दर्ता नगरी शेयरमा लगानी गर्न सार्वजनिक रूपमा सूचना प्रकाशित गरेको पाइएकोले धितोपत्र सम्बन्धी प्रचलित कानून बमोजिमको प्रक्रिया पूरा नगरी सर्वसाधारण समक्ष धितोपत्र विक्री गर्ने कार्य गैरकानूनी भएकोले बोर्डमा दर्ता गरी विवरणपत्र प्रकाशन गरेर मात्र धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन गर्न सम्बन्धित सम्पूर्ण संगठित संस्थाहरूलाई संचारमाध्यममार्फत मिति २०७४ चैत १९ मा सूचित गरिएको छ ।

साथै यसरी गैरकानूनी ढंगवाट सार्वजनिक निष्काशन गरिएका धितोपत्रहरूमा लगानी गर्दा लगानीकर्ताहरूको लगानी जोखिममा पर्न सक्ने हुनाले यस्ता धितोपत्रहरूमा लगानी नगर्न नगराउनको लागि लगानीकर्तालाई सतर्क गराउँदै विगतमा समेत गैर कानूनी ढंगवाट सार्वजनिक रूपमा धितोपत्र निष्काशन गर्न लागेका संगठित संस्थाहरूलाई धितोपत्र निष्काशन गर्न रोक लगाएको समेत जानकारी गराइएको छ ।

१२.८ पूँजी बजार साक्षरतासम्बन्धी पुस्तक प्रकाशन : बोर्डले सर्वसाधारणमा पूँजी बजारसम्बन्धी साक्षरता अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्य लिई पूँजी बजारसँग सम्बन्धित आधारभूत विषयवस्तु समावेश गरी पूँजी बजारसम्बन्धी साक्षरता प्रकाशन गरेको छ । विभिन्न १५ भागमा विभाजन गरिएको उक्त पुस्तकमा नेपालको वित्तीय प्रणाली, धितोपत्रको परिचय, धितोपत्रको प्राथमिक तथा दोस्रो बजार, डिम्याट तथा बैंक खाता, आस्वा प्रणाली, धितोपत्र बजार पूर्वाधार तथा धितोपत्र व्यवसायी, ओटिसी बजार, वस्तु विनिमय बजारका साथै धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजारमा हुन सक्ने कसूर तथा दण्ड सजायको बारेमा चर्चा गरिएको छ । प्रस्तुत पुस्तकलाई आगामी आर्थिक वर्षमा थप अद्यावधिक गर्दै लैजाने बोर्डको योजना रहेको छ । पूँजी बजारप्रति चासो राख्ने सर्वसाधारणका लागि बोर्डबाट पहिलोपटक प्रकाशन भएको यस पुस्तक सर्वसाधारणमा साक्षरता अभिवृद्धिका लागि निकै उपयोगी भएको छ ।

१२.९ धितोपत्रसम्बन्धी विषयवस्तु माध्यमिक तथा विश्वविद्यालयस्तरको पाठ्यक्रममा समावेश गर्न पहल : माध्यमिक तथा विश्वविद्यालय तहको पाठ्यक्रममा धितोपत्र तथा

वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी विषयवस्तु समावेश गर्नका लागि बोर्डले मिति २०७५ मांसिर १७ मा पाठ्यक्रम विकास केन्द्र लगायत देशभर रहेका विभिन्न विश्वविद्यालयमा पत्राचार गरी आवश्यक समन्वय तथा सहयोगका लागि पहल थालेको छ ।

- १२.१० नेपालमा नै पहिलोपटक वित्तीय साक्षरता बारे अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन आयोजना हुने : बोर्डले नेपालमा पहिलोपटक अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय साक्षरता सम्मेलनको आयोजना गर्ने भएको छ । बोर्ड र OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) INFE को संयुक्त आयोजनामा आगामी जुलाई २-३, २०१९ (तदनुसार असार १७-१८, २०७६) मा सम्पन्न गर्ने योजना रहेको दुई दिनको OECD-SEBON Conference on Financial Education and Financial Consumer Protection in Developing Countries विषयक प्रथम अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको वित्तीय साक्षरता सम्मेलनको आवश्यक तयारी बोर्डले गरिरहेको छ ।

विशेषतः दक्षिण एशियाली मुलुकसहित विश्वका अन्य विभिन्न मुलुकका करीब १०० भन्दा बढी प्रतिनिधि सहभागिता रहने उक्त कार्यक्रममा Financial education, inclusion and financial consumer protection in Nepal and across the region, Supporting and promoting financial inclusion for ageing populations, Reducing financial vulnerabilities from childhood, Understanding the different needs of rural, remote and urban populations and Access to finance and financial education for MSEs जस्ता वित्तीय साक्षरतासम्बन्धी महत्वपूर्ण सत्रहरू सञ्चालन हुने छन् ।

१३. अध्ययन, अनुसन्धान र प्रकाशन

बोर्डले धितोपत्र बजार सुधार तथा विकासका लागि समसामयिक विषयहरूमा निरन्तर अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्दै आएको छ । यस्तो अध्ययन अनुसन्धान कार्यका लागि बोर्डले आवश्यकतानुसार बाह्य विज्ञको समेत सहयोग तथा परामर्श समेत लिदै आएको छ । यसका अतिरिक्त सर्वसाधारणहरूमा बजार सुधार तथा विकासका लागि बोर्डले चालेका पहलहरू तथा अन्य गतिविधिको जानकारी प्रदान गर्न, बजारको अवस्थाबारे जानकारी दिन पछिल्लो समय विभिन्न पुस्तक तथा अध्ययन सामग्री प्रकाशन गर्ने कार्यलाई उच्च प्राथमिकता दिई देशमा पूँजी बजारसम्बन्धी साक्षरता अभिवृद्धिमा निरन्तर

योगदान दिदै आएको छ । धितोपत्र बजारको विकास तथा विस्तारको लागि अध्ययन तथा अनुसन्धानमा आधारित नीति निर्माण तथा निर्देशन जारी गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको सन्दर्भमा बोर्डको वार्षिक कार्यक्रम अनुसार देहाय बमोजिमका अध्ययन तथा अनुसन्धान कार्यहरू भएका छन् । हालसाल बोर्डले समसामयिक अध्ययनको अतिरिक्त विभिन्न प्रकाशनहरूमा जोड दिई लगानीकर्तालाई सूचना प्रवाह सुदृढ गर्दै लगेको छ । यस सन्दर्भमा हालका आर्थिक वर्षहरूमा यस सम्बन्धी भएका प्रगतिहरू तल प्रस्तुत गरिएको छ:

- १३.१ आ.व. २०७२/७३ मा भएका अध्ययन अनुसन्धान र प्रकाशन,
- १३.२ आ.व. २०७३/७४ मा भएका अध्ययन, अनुसन्धान र प्रकाशन,
- १३.३ आ.व. २०७४/७५ मा भएका अध्ययन अनुसन्धान र प्रकाशन,
- १३.४ आ.व. २०७५/७६ (जेठ २५, २०७६ सम्म) मा भएका अध्ययन अनुसन्धान र प्रकाशन ।

१३.१ आ.व. २०७२/७३ मा भएका अध्ययन अनुसन्धान र प्रकाशन

क) अध्ययन : पूँजी बजारको विकास तथा विस्तारको लागि अध्ययन तथा अनुसन्धानमा आधारित नीति निर्माण तथा निर्देशन जारी गरिनुपर्ने आवश्यकता रहेको सन्दर्भमा समीक्षा वर्षमा बोर्डको सकृयतामा देहाय बमोजिमका अध्ययन तथा अनुसन्धान कार्यहरू भएका थिए:

- धितोपत्र व्यवसायीको क्षमता विकास गर्ने सम्बन्धमा अध्ययन गरी सो अध्ययनको आधारमा व्यवसायिक क्षमता विकास कार्यक्रमसम्बन्धी निर्देशिकाको मस्यौदा तयार गरी यस सम्बन्धमा बोर्डबाट हुनुपर्ने नीतिगत निर्णयको लागि सिफारिस पेश गरिएको ।
- पूँजीबजार प्रशिक्षण प्रतिष्ठान (Capital Market Institute) को स्थापना तथा स्वतन्त्र मूल्य निर्धारण गर्ने सम्बन्धमा प्रारम्भिक अध्ययनको लागि आवश्यक सामाग्रीहरू संकलन तथा बाह्य निकाय National Institute of Securities Markets (NISM) सँग छलफल गरिएको ।
- अर्थ मन्त्रालय, राष्ट्रिय योजना आयोगबाट माग भए बमोजिम १४ औं योजनाको

अवधारणा र विस्तृत योजनाको सम्बन्धमा पूँजी बजारसम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रम पेश गरिएको ।

- आर्थिक वर्ष २०७३।७४ को बजेट वक्तव्य, आर्थिक वर्ष २०७२।७३ को आर्थिक सर्वेक्षण तथा अन्य प्रयोजनको लागि माग भए बमोजिम धितोपत्र बजारसम्बन्धी तथ्याङ्क तथा जानकारीहरू पेश गरिएको ।

ख) प्रकाशन : धितोपत्रमा लगानी गर्दा के के बिषयहरूमा ध्यान दिनु पर्छ भन्ने सम्बन्धमा लगानीकर्तालाई जानकारी दिनुका साथै लगानीकर्तालाई सचेत गराउने उद्देश्यले धितोपत्रमा लगानी गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू समेटी बोर्डले पर्चा, पम्पलेट प्रकाशन गरी वितरण गरेको छ । साथै, बोर्डको वेबसाइट, बिभिन्न राष्ट्रिय पत्रपत्रिका, टेलिभिजन लगायतका सञ्चार माध्यम मार्फत सचेतनामुलक सामाग्रीहरू प्रकाशन तथा प्रसारण गर्ने कार्यलाई बोर्डले निरन्तरता दिएको छ । त्यस्तै, बोर्डले सर्वसाधारण एवं लगानीकर्ताको धितोपत्र बजारसम्बन्धी जिज्ञासालाई समाधान गर्न धितोपत्र बजारमा बारम्बार सोधिने प्रश्नहरूको सँगालो तथा धितोपत्र बजारमा बारम्बार प्रयोग हुने शब्दहरूलाई समेटेर धितोपत्र बजार शब्दावली पुस्तिका प्रकाशन गरी वितरण गरिएको छ ।

१३.२ आ.व. २०७३/७४ मा भएका अध्ययन, अनुसन्धान र प्रकाशन

क) अध्ययन : धितोपत्र बजारको विकास तथा विस्तारको लागि अध्ययन तथा अनुसन्धानमा आधारित नीति निर्माण तथा निर्देशन जारी गरिनुपर्ने आवश्यकता रहेको सन्दर्भमा समीक्षा वर्षमा वार्षिक कार्यक्रम अनुसार देहाय बमोजिमका अध्ययन तथा अनुसन्धान कार्यहरू भएका थिए ।

- मर्चेन्ट बैंकरहरूको कार्य क्षेत्र विस्तार तथा थप मर्चेन्ट बैंकरको आवश्यकता,
- सूचीकृत संगठित संस्थाहरूको सूचना प्रवाहको व्यवस्था तथा अभ्यास,
- सामूहिक लगानी कोषको हालको स्थिति तथा सम्भावना,
- दोस्रो बजार कारोवार तथा मूल्यको उतार चढाव (Volatility),
- धितोपत्रको दोस्रो बजारमा लगानी कम्पनीहरूको अवस्था,
- नयाँ स्टक एक्सचेन्जको आवश्यकता,

- क्रेडिट रेटिङ्ग संस्थाको अवस्था,
- धितोपत्र बाँडफाँड प्रणालीको पुनरावलोकन,
- नबिल म्युचुअल फण्ड अर्न्तगत सञ्चालित योजनाहरूको लगानी गतिविधि ।

ख) प्रकाशन : बोर्डले रजत जयन्तीको अवसरमा देहायका विभिन्न प्रकाशन गरेको छ :

अ) नेपाल धितोपत्र बोर्ड, एक परिचय : बोर्ड स्थापनाका उद्देश्यहरू, बोर्डको काम, कर्तव्य र अधिकार, कार्यक्षेत्र तथा रणनीति, सञ्चालक बोर्ड तथा संगठनात्मक स्वरूपका साथै धितोपत्र बजारको जानकारीका साथै बोर्डले बजारको विकास तथा विस्तारका लागि चालेका कदमहरूको समेत जानकारी दिने उद्देश्यले नेपाल धितोपत्र बोर्ड, एक परिचय को प्रकाशन गरिएको थियो ।

आ) नेपाल धितोपत्र बोर्ड समाचार : बोर्डको गतिविधिहरूलाई सर्वसाधारणसमक्ष जानकारी प्रवाह गर्ने उद्देश्यले विगतमा नौ अङ्कसम्म प्रकाशन भई विविध कारणवश प्रकाशन हुन नसकेको सेबोन न्यूजलेटरलाई परिमार्जित गरी नेपाल धितोपत्र बोर्ड समाचारको रूपमा अङ्क १० प्रकाशन गरिएको छ । आ.व. २०७३।७४ को प्रथम ६ महिनाको धितोपत्र बजार अवस्था, बजार विकास तथा विस्तारका लागि बोर्डले चालेका कदमहरूका साथै बोर्डका अन्य गतिविधिहरूलाई समेत समावेश गरी प्रकाशन गरिएको उक्त समाचारलाई तत् पश्चातका दिनमा द्वैमासिक रूपमा प्रकाशन गर्दै हाल २१-२२ अंक प्रकाशन भैसकेको छ ।

इ) बोर्डको रजत जयन्ती प्रकाशन : बोर्ड २०७४ जेष्ठ २५ मा २५ वर्ष पुगेको अवसर पारी बोर्डले धितोपत्र बजारसम्बन्धी विभिन्न नयाँ सामग्रीहरू प्रकाशन गरेको छ ।

- बोर्डको विगत २५ वर्षको गौरवमय इतिहासलाई समेटिएको “नेपाल धितोपत्र बोर्डका २५ वर्ष”
- धितोपत्र बजारसम्बन्धी विभिन्न लेख रचना समावेश गरिएको पहिलो पटक “नेपाल धितोपत्र बोर्ड पूँजी बजार लेख विशेषाक्त”
- धितोपत्र बजारको तथ्याङ्क समावेश गरी पहिलोपटक “Quarterly Securities Market Indicators, Vol- I & II”

- नेपालको धितोपत्र बजार तथा बोर्डको जानकारी अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा उपलब्ध गराउन "**Securities Board of Nepal-An Introduction**"

१३.३ आ.व. २०७४/७५ मा भएका अध्ययन अनुसन्धान र प्रकाशन

क) अध्ययन :

- नेप्से सूचकांक, ब्याजदर र धितोपत्र आपूर्तिसम्बन्धी संक्षिप्त अध्ययन, २०७४
- धितोपत्र बजारको वर्तमान अवस्था, हालसालका सुधार तथा विकास र सुधारको प्राथमिकता, २०७४
- वस्तु विनिमय बजार अनुमति सम्बन्धमा संक्षिप्त अध्ययन, २०७४
- धितोपत्रको प्राथमिक बजारमा बुक विल्डिङ विधिको आवश्यकता तथा सम्भावनासम्बन्धी प्रारम्भिक अध्ययन प्रतिवेदन, २०७४

ख) प्रकाशन : बोर्ड २०७४ जेष्ठ २५ मा २५ वर्ष पुगेको अवसर पारी रजत जयन्ती वर्षमा बोर्डले धितोपत्र बजारसम्बन्धी विभिन्न नयाँ सामग्रीहरु प्रकाशन गरेको छ ।

- नेपाल धितोपत्र बोर्ड, रजत जयन्ती वर्ष स्मारिका २०७५
- पूँजी बजारसम्बन्धी साक्षरता २०७५
- धितोपत्र बजारसम्बन्धी विभिन्न लेख रचना समावेश गरिएको दोस्रो "नेपाल धितोपत्र बोर्ड पूँजी बजार लेख विशेषाङ्क" २०७५
- धितोपत्र तथा वस्तु बजारसम्बन्धी विशेष कानूनी संग्रह २०७५

१३.४ आ.व. २०७५/७६ (जेठ २५, २०७६ सम्म) मा भएका अध्ययन अनुसन्धान र प्रकाशन

क) अध्ययन

- धितोपत्र बजारमा स्थायी लेखा नम्बर (प्यान)को व्यवस्था सम्बन्धमा गरिएको अन्तरक्रिया/छलफल कार्यक्रमसम्बन्धी अध्ययन प्रतिवेदन, २०७५
- पाक्षिक लगानीकर्ता प्रशिक्षण कार्यक्रमको पृष्ठपोषण सर्वेक्षण अध्ययन प्रतिवेदन, २०७५
- धितोपत्र बजारको वर्तमान अवस्था, बजारसम्बन्धी नेपाल सरकारको नीति

कार्यक्रम र बजार सुधारका लागि बोर्डको तत्कालीन तथा मध्यकालीन सुभावा, २०७५

- धितोपत्र बजारको संरचनात्मक सुधार गर्न नेप्सेको कर्पोरेटाइजेसन र नयाँ स्टक एक्सचेन्जसम्बन्धी अवधारणा पत्र, २०७५
- वस्तु विनिमय बजार अनुमति सम्बन्धमा संक्षिप्त अध्ययन, २०७५

ख) प्रकाशन :

- आर्थिक, बैकिङ तथा धितोपत्र बजारसम्बन्धी प्रादेशिक परिसूचक, २०७५
- नेपाल धितोपत्र बोर्ड, २७औं वार्षिकोत्सव विशेषाङ्क २०७६
- धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजार सुधारका आयामहरू, २०७६
- नेपाल धितोपत्र बोर्ड समाचार प्रकाशन: बोर्डको गतिविधिहरूलाई सर्वसाधारणसमक्ष जानकारी प्रवाह गर्ने उद्देश्यले २०७३ पौषदेखि नेपाल धितोपत्र बोर्ड समाचारको प्रकाशनलाई निरन्तरता दिइएको छ। आर्थिक वर्ष २०७४।७५ देखि उक्त समाचारलाई त्रैमासिक रूपमा निरन्तर रूपमा प्रकाशन गर्दै आएको छ।
- Quarterly Securities Market Indicators: धितोपत्र बजारको अवस्था, धितोपत्र बजारको विकास तथा विस्तारका लागि बोर्डले चालेका पहलहरूको सन्दर्भमा त्रैमासिक रूपमा सर्वसाधारण लगानीकर्ता तथा सरोकारवालाहरूलाई जानकारी प्रदान गर्ने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०७३।७४ बाट निरन्तर रूपमा प्रकाशन गर्दै आएको छ।
- सेवोन जर्नल २०७६ : बोर्डले विगतमा प्रकाशन गरिराखेकोमा विगत केही वर्ष यता प्रकाशन हुन नसकिरहेको सबोन जर्नललाई यस वर्षदेखि बोर्डले वार्षिक रूपमा प्रकाशन गर्ने गरी **SEBON Journal, Issue VI** प्रकाशन गरी शुरुवात गरेको छ।

१४. वस्तु विनिमय बजारको नियमन

विगत करिब १० वर्षदेखि बिना नियमन सञ्चालन भैरहेको वस्तु विनिमय बजारको विकास तथा सञ्चालन, लगानीकर्ताको हित संरक्षण, वस्तुको कारोवार, राफसाफ तथा फछ्यौट र

वेयर हाउस सञ्चालन सम्बन्धी व्यवसायलाई नियमन गर्न नेपाल सरकारबाट वस्तु विनिमय बजार सम्बन्धी ऐन, २०७४ मिति २०७४ भाद्र ११ मा जारी भएको थियो । उक्त ऐनको कार्यान्वयनको लागि ऐन प्रमाणिकरण भएको ९१ औं दिन अर्थात मिति २०७४ मंसिर ९ देखि लागू हुने गरी नेपाल सरकारको स्वीकृतिमा बोर्डले वस्तु विनिमय बजार सम्बन्धी नियमावली, २०७४ जारी गरिएको छ । यस सँगै वस्तु विनिमय बजारको विकास र विस्तार गर्ने जिम्मेवारी समेत बोर्डमा आएको छ ।

बोर्डबाट वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी व्यवसाय सञ्चालन गर्न चाहने संगठित संस्थाले बोर्डको अनुमति लिएर मात्र उक्त व्यवसाय गर्न गराउन मिति २०७४ मंसिर १२ मा सूचना प्रकाशन गर्नुका साथै सञ्चालनमा रहेका बजारहरूलाई नयाँ करारको कारोबारमा रोक लगाइएको थियो । यस अनुसार पूर्व स्वीकृतिका लागि बोर्डमा पाँच कम्पनीहरूको निवेदन प्राप्त भएकोमा बोर्डबाट मिति २०७५ वैशाख ३ गते २१ दिने सूचना जारी गरी मुलुकको अर्थतन्त्रको आकार, औद्योगिक व्यवसायको विकास, वस्तु कारोबारको संभाव्यता तथा लगानीकर्ताको हित संरक्षण समेतलाई दृष्टिगत गरी वस्तु विनिमय बजार संचालन गर्ने अनुमतिपत्र प्रदान गर्नुपर्ने व्यवस्था समेतलाई मध्यनजर गरी वस्तु विनिमय बजार संचालन गर्न पूर्व स्वीकृतिका लागि निवेदन लिने कार्य स्थगित गरिएको छ । वस्तु विनिमय बजार सञ्चालन पूर्व स्वीकृतिका लागि पाँच संगठित संस्थाहरूले बोर्डमा निवेदन पेश गरेकोमा यस सम्बन्धमा बोर्डबाट प्राप्त निवेदनहरूमा अध्ययन गर्दा सम्पूर्ण कागजात तथा विवरणहरू पेश गरेको नदेखिएकाले उक्त पाँचवटै संस्थाहरूलाई पूर्व स्वीकृति दिन इन्कार गरी बोर्डले हाल पुनः वस्तु विनिमय बजारका लागि आवेदन माग गरेको छ ।

वस्तु विनिमय बजारको विकास र नियमनको सम्बन्धमा देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

१४.१ वस्तु विनिमय बजार ऐन, २०७४ लागू: वस्तु विनिमय बजारको विकास तथा सञ्चालन, लगानीकर्ताको संरक्षण, वस्तुको कारोबार, राफसाफ तथा फर्स्यौट र वेयर हाउस सञ्चालनसम्बन्धी व्यवसायलाई नियमन गर्न बनेको वस्तु विनिमय बजार ऐन, २०७४ मिति २०७४।०५।११ मा प्रमाणीकरण भए पश्चात यस बजारको नियमन जिम्मेवारी नेपाल धितोपत्र बोर्डले पाएको छ । बोर्डले विधेयकमा रहेका मुख्य व्यवस्थाहरू र वस्तु बजार सञ्चालनका आवश्यक कानुनी लगायतका पूर्वाधार सम्बन्धमा तत्कालिन अवस्थामा सञ्चालनमा रहेका वस्तुबजार व्यवसायीहरूसँग छलफल कार्यक्रमको आयोजना गरेको थियो ।

१४.२ वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी नियमावली, २०७४ लागू: नेपाल सरकारले मिति २०७४।०५।११ मा लागू गरेको वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी ऐन, २०७४ कार्यान्वयनका लागि बोर्डले तीन महिनाभित्र यससम्बन्धी नियमावली बनाउनुपर्ने व्यवस्था अनुरूप बोर्डले नेपाल सरकारको स्वीकृतिमा मिति २०७४ मंसिर ९ मा वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी नियमावली, २०७४ बनाई लागू गरेको छ। यस नियमावलीमा वस्तु बजार सञ्चालन गर्न चाहने संस्थाले बोर्डबाट अनुमति लिनुपर्ने, उक्त संस्थाको पूँजी, पूर्वाधार, शेयरधनीको योग्यता, कारोबार हुने वस्तुहरू, लगानीकर्ता संरक्षण कोष र सेटलमेन्ट ग्यारेन्टी फण्ड स्थापनाका साथै वस्तु विनिमय बजारको अनुमति पत्र निलम्बन, खारेजी, नगद वा कैद जरिवाना सम्मको विभिन्न व्यवस्थाहरू राखिएको छ।

यस नियमावलीका प्रमुख विशेषताहरू संलग्न वक्समा दिइएको छ।

वस्तु विनिमय बजार नियमावली, २०७४ का प्रमुख विशेषताहरू:

१. वस्तु विनिमय बजार सञ्चालन गर्न कम्पनी संस्थापना गर्नु अघि संभाव्यता अध्ययन प्रतिवेदन, लगानीको स्रोत, शेयर स्वामित्व सम्बन्धी विवरण तथा वस्तुको विद्युतीय कारोबार प्रणालीको सुरक्षाका लागि व्यवस्था लगायतका विवरण सहित बोर्डमा पूर्व स्वीकृतिको लागि निवेदन पेश गर्नुपर्ने,
२. बोर्डले निवेदन उपर अध्ययन गरी अनुमति प्रदान गर्ने र अनुमति प्राप्त गरेको १ सय ८० दिन भित्र निवेदक संस्थाले न्यूनतम पूर्वाधार तयार गर्नुपर्ने,
३. बोर्डबाट अनुमतिपत्र लिएर मात्र वस्तु विनिमय बजार सम्बन्धी कार्य गर्न पाइने,
४. न्यूनतम चुक्ता पूँजी सम्बन्धी व्यवस्था निम्नानुसारको हुनुपर्ने

व्यवसाय	चुक्ता पूँजी
वस्तु विनिमय बजार	रु. ५० करोड
वेयर हाउस	रु. १५ करोड
राफसाफ तथा फल्ल्यौट	रु. ७ करोड
लगानी व्यवस्थापक	रु. ५ करोड
लगानी परामर्शदाता	रु. १ करोड
वस्तु कारोवार दलाल	रु. ५० लाख

५. देशको समग्र आर्थिक अवस्था तथा आर्थिक क्रियाकलापको आधार, लगानीकर्ताको हित संरक्षण, वस्तु विनिमय बजार सञ्चालन गर्न आवश्यक स्रोत/साधन र प्रतिस्पर्धालाई दृष्टिगत गरी वस्तु विनिमय बजारलाई अनुमति दिने,
६. कसैले पनि वस्तु विनिमय बजारको कुल शेयरपूँजीको ५ प्रतिशत भन्दा बढी शेयर स्वामित्व ग्रहण गर्न नपाउने,
७. वस्तु विनिमय बजारको अनुमतिलिएको तीनवर्षसम्म शेयर बिक्री गर्न नपाइने र त्यसपश्चात् शेयर स्वामित्व लिएको व्यक्तिले शेयर हस्तान्तरण गर्न चाहेमा बोर्डको पूर्व स्वीकृति लिनुपर्ने,
८. ऐन तथा नियमावलीले तोकेको योग्यता पूरा गरेको व्यक्ति वा संस्थाले मात्र शेयर स्वामित्व लिन सक्ने,
९. विदेशी संस्थाले रणनीतिक साभेदारको रूपमा बजारको कुल शेयरपूँजीको बढीमा ५१ प्रतिशतसम्म शेयर स्वामित्व ग्रहण गर्न सक्ने । त्यस्तो स्वामित्व ग्रहण गर्ने विदेशी रणनीतिक साभेदारसँग वस्तु विनिमय बजार सम्बन्धी व्यवसाय सञ्चालन गरेको न्यूनतम तीन वर्षको अनुभव हुनुपर्ने,
१०. कारोवार गर्न सकिने वस्तुहरूको सूचि निम्न वमोजिम हुने र वोर्डले आवश्यकता अनुसार थप गर्न सक्ने,

क्र.स.	वस्तु	प्रकार
१	कृषिजन्य उत्पादन	कपास, अलैंची, जिरा, खुर्सानी, मरिच, काजु, सुपारी, दलहन, मकै, गहुँ, धान, आलु, मेथी, तोरी, भटमास, आलस, फापर, उखु, सूर्ति, जूट, अदुवा, बेसार, फलफुल तथा सोबाट निर्मित जुस
२	धातुजन्य वस्तु	आल्मुनियम, तामा, शिशा, निकल, टिन, पित्तल, फलाम, स्टिल, जिंक
३	बहुमूल्य धातु	सुन, चाँदी, प्लाटिनम
४	खनिज तैलजन्य वस्तु	कच्चा तेल, पेट्रोलियन पदार्थ, प्राकृतिक ग्यास, हिटिड्ड आयल
५	तेल	नरिवलको तेल, पाम तेल, तोरीको तेल, भटमासको तेल, सूर्यमुखी तेल, आलसको तेल
६	अन्य	चिनी, सख्खर, चिया, कफी, अण्डा, जडिबुटी

११. कारोवारपूर्व वस्तु करार तयार गरी बोर्डमा दर्ता गर्नुपर्ने,
१२. वस्तु विनिमय बजारले कारोबार शुरु गरेको वा स्थगन गरेको जानकारी लगानीकर्तालाई दिनुपर्ने,
१३. बजार, व्यवसायीले विद्युतीय रुपमा कारोबार गर्न सकिने गरी स्वचालित कारोवार प्रणाली स्थापना गर्नुपर्ने,
१४. व्यवसायीले ग्राहकको स्पष्ट पहिचान हुने विवरण (KYC) सहितको अभिलेख राख्नु पर्ने,
१५. अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले बार्षिक, अर्धवार्षिक तथा त्रैमासिक रुपमा विवरण पेश गर्नुपर्ने,
१६. बोर्डले नियमित रुपमा सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन गर्ने,
१७. वस्तु विनिमय बजारले लगानीकर्ता संरक्षण कोष र सेटलमेन्ट ग्यारेन्टी फण्ड स्थापना गर्नुपर्ने,
ऐन, नियमावली तथा बोर्डले दिएको निर्देशन पालना नगरेमा, कारोवार रोक, अनुमतिपत्र निलम्बन, खारेजी, विगो बमोजिम वा रु १० लाख सम्म जरिवाना वा ५ वर्ष सम्म कैद हुन सक्ने ।

१४.३ **दुई वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था** : मुलुकको अर्थतन्त्रको आकार, औद्योगिक व्यवसायको विकास, वस्तु कारोवारको सम्भाव्यता तथा लगानीकर्ताको हित संरक्षणलाई समेत दृष्टिगत गरी हाललाई बोर्डबाट दुईवटा मात्र वस्तु विनिमय बजार सञ्चालन गर्न स्वीकृति प्रदान गरिने नीतिगत निर्णय गरेको छ । यसरी वस्तु विनिमय बजार संचालनका लागि पूर्व स्वीकृति प्रदान गर्दा प्रस्तावित कम्पनीको पूँजी र रणनीतिक साभेदार, प्रस्तावित प्रविधि, व्यवसायिक योजना, संस्थागत स्वामित्व संलग्नता र व्यवस्थापनको योग्यताको आधारमा पारदर्शी ढंगबाट उत्कृष्ट दुईवटा आवेदकलाई छनौट गर्ने आन्तरिक कार्यविधि तय गरेको छ ।

१४.४ **वस्तु विनिमय बजार सञ्चालनको पूर्व स्वीकृतिका लागि नयाँ आवेदन माग** : वस्तु विनिमय बजार संचालन गर्न बोर्डमा पाँच वटा प्रस्तावित कम्पनीहरूले पूर्व स्वीकृतिका लागि निवेदन पेश गरेकोमा वस्तु बजार सम्बन्धी नियमावली, २०७४ को नियम ५ बमोजिम उक्त कम्पनीहरूले सम्पूर्ण कागजात तथा विवरणहरू पेश गरेको नदेखिएकाले वस्तु विनिमय बजार सञ्चालन गर्न पूर्व स्वीकृतिका लागि आएका पाँचै निवेदकहरूलाई बोर्डले पूर्व स्वीकृति प्रदान गर्न बोर्डबाट इन्कार गर्ने निर्णय गरिएको छ । माथि उल्लेख भए अनुसार दुई वस्तु विनिमय बजार संचालन गर्न दिने नीतिगत व्यवस्था बमोजिम नयाँ आवेदन दिन चाहने आवेदकका लागि बोर्डले दुई महिनाको समय दिई मिति २०७६ वैशाख १२ मा सूचना प्रकाशित गरी आव्हान समेत गरिसकेको छ ।

१५. सूचीकृत संगठित संस्थाहरूको सुशासनसम्बन्धी व्यवस्था :

बोर्डले सूचीकृत संगठित संस्थाहरूको कामकारवाहीलाई नियमित तथा व्यवस्थित गरी शेररधनी लगायत सम्पूर्ण सरोकारवालाहरू प्रति सम्बन्धित संस्थालाई उत्तरदायी बनाई धितोपत्र बजारलाई थप व्यवस्थित, पारदर्शी र जवाफदेही बनाउन विशेष व्यवस्था गरेको छ । सोको लागि यस सम्बन्धी एक निर्देशिका जारी गरी सूचना तथा जानकारी प्रवाह, सञ्चालक समिति सम्बन्धमा, सञ्चालकको अयोग्यता, संस्थाको हित विपरीत कार्य गर्न नहुने सम्बन्धमा, आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली, जोखिम व्यवस्थापन लगायतका बिषयमा स्पष्ट पारेको छ । सूचीकृत सङ्गठित संस्थाहरूको संस्थागत सुशासन सम्बन्धी निर्देशिका, २०७४” मा गरिएका प्रमुख व्यवस्थाहरू वकसमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचीकृत सङ्गठित संस्थाहरूको संस्थागत सुशासनसम्बन्धी निर्देशिका, २०७४ मा गरिएका प्रमुख व्यवस्थाहरू:

- सूचना तथा जानकारी प्रवाह सम्बन्धमा: संस्थाले सूचना तथा जानकारी प्रवाह गर्दा अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त ढाँचाको अनुसरण गर्न प्रोत्साहित गर्दै संस्थाको पूँजी तथा शेररको संरचना, वित्तीय अवस्था तथा प्रचलित कानून बमोजिम सार्वजनिक गर्नु पर्ने सूचना, विवरण इत्यादि नियमित रूपमा सार्वजनिक गर्नु पर्ने ।
- सञ्चालक समिति सम्बन्धमा: सञ्चालकहरूको नियुक्ति वा मनोनयन कम्पनी सम्बन्धी प्रचलित कानूनको अधीनमा रही संस्थाको साधारण सभाले गर्ने र सञ्चालकको कार्यकाल बढीमा चार वर्षको हुने, सञ्चालक समितिमा साधारण सभाबाट संस्थाको व्यवसायसँग सम्बन्धित विषयमा ज्ञान तथा अनुभव हासिल गरेको व्यक्तिलाई स्वतन्त्र सञ्चालक नियुक्त गर्नु पर्ने र सञ्चालक समितिमा एकाघर परिवारबाट एकभन्दा बढी सञ्चालक नियुक्त भएमा बार्षिक प्रतिवेदनमा उल्लेख गर्नु पर्ने ।
- सञ्चालकको अयोग्यता सम्बन्धमा: धितोपत्र व्यवसायी संस्थामा स्वामित्व वा कुनै लाभको पदमा रहे को, कुनै सञ्चालक, महाप्रबन्धक वा सो सरहको पद धारण गरेको कुनै व्यक्तिले ऐनको दफा १०१ बमोजिमको कुनै सजाय पाएमा त्यस्तो सजाय पाएको मितिले दश वर्षको अवधि पूरा नभएको, धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन गरी ऐन बमोजिम पेश गर्नु पर्ने विवरण वा जानकारी पेश नगरी सञ्चालनको अवस्था अज्ञात रहेको संस्थाको पदाधिकारी रहेको सञ्चालकको लागि अयोग्य हुने ।
- सञ्चालक समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार सम्बन्धमा: साना लगानीकर्ताको हित संरक्षण गर्न गराउन विशेष जोड दिइएको छ र असल संस्थागत सुशासन र नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्न सक्ने व्यक्तिलाई सञ्चालक समितिले अध्यक्षको रूपमा नियुक्त गर्नु पर्ने ।
- अध्यक्ष र कार्यकारी प्रमुख अलग अलग व्यक्ति हुनु पर्ने ।
- बैठक भत्ता तथा अन्य सुविधा संस्थाको साधारण सभाले निर्धारण गरे बमोजिम हुने ।

- **संचालकको आचरण सम्बन्धमा:** प्रत्येक सञ्चालक नियुक्त भएको पन्ध्र दिनभित्र संस्थासँग निज वा निजको एकाघरको परिवारको कुनै सदस्यले कुनै किसिमको करार गरेको वा गर्न लागेको भए सो को विवरण, निज वा निजको एकाघरको परिवारको कुनै सदस्यले संस्था वा सो संस्थाको मुख्य वा सहायक कम्पनीमा लिएको शेयर वा डिबेन्चरको विवरण, र अन्य कुनै सङ्गठित संस्थाको आधारभूत शेयरधनी वा सञ्चालक रहेको भए त्यसको विवरणको लिखित जानकारी संस्थालाई गराउनु पर्ने ।
- **संस्थाको हित विपरीत कार्य गर्न नहुने सम्बन्धमा:** सञ्चालक आफूसँग वित्तीय स्वार्थ रहेको कुनै पनि कारोबारमा संलग्न नहुने, सञ्चालकले कुनै पनि प्रयोजनको लागि संस्थाको वित्तीय स्वार्थ रहेका शेयर धनी वा निजको एकाघर परिवारको स्वामित्वमा रहेको वा निजहरूको फर्म तथा कम्पनीसँग घर भाडामा लिई कारोबार गर्न नपाउने र कुनै व्यक्ति सञ्चालकको पदमा बहाल रहुञ्जेल अन्य कुनै संस्थाको लेखा परीक्षक, सल्लाहकार, कार्यकारी प्रमुख, कर्मचारी, बीमा सर्भेयर, बीमा दलाल, बीमा अभिकर्ता वा तेस्रो पक्ष सहजकर्ता भई कार्य गर्न नपाउने व्यवस्था गरिएको छ ।
- **जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धमा:** सम्भावित सङ्गठनात्मक तथा आर्थिक जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्न जोखिम व्यवस्थापन समिति गठन गर्नु पर्ने र सो समितिमा संस्थाको जोखिम व्यवस्थापनको ढाँचा तथा नीतिहरूको पुनरावलोकन गर्ने काममा स्वतन्त्र सञ्चालकलाई समेत सहभागी गराउनु पर्ने ।
- **आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सम्बन्धमा:** प्रत्येक संस्थाले कम्पनीको पूँजीको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका विषयमा, कम्पनीका सञ्चालक, अध्यक्ष, प्रमुख कार्यकारी अधिकृत लगायतको निजी स्वार्थ वा सरोकार बाँधिने गरी काम कारबाही गर्न नहुने सम्बन्धमा, भ्रष्टाचार तथा आर्थिक अनियमिता नियन्त्रणको सम्बन्धमा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली तयार गरी लागू गर्नु पर्ने ।
- **परिपालन (कम्प्लाइन्स) अधिकृत सम्बन्धमा:** संस्थाले व्यवस्थापन, वाणिज्यशास्त्र, कानून विषयमा कम्तीमा स्नातक वा सो सरहको उपाधि प्राप्त गरी कम्तीमा तीन वर्षको कार्यानुभव भएका अधिकृत कर्मचारीलाई परिपालन अधिकृत तोक्नु पर्ने र सो अधिकृतले ऐन, नियम तथा नियमनबाट जारी भएको निर्देशनहरू संस्थाबाट अद्यावधिक रूपमा पालना भएको सुनिश्चित गर्नु पर्ने र पालना भएको वा नभएको बारे वार्षिक प्रतिवेदनमा उल्लेख गरी लेखा परीक्षकबाट प्रमाणित गराउनु पर्ने ।
- **लेखापरीक्षण सम्बन्धमा:** संस्थाले सम्पूर्ण आय व्ययको लेखा, लेखाका मान्य सिद्धान्त बमोजिम दुरूस्त रूपमा लेखा राख्नु पर्ने तथा सर्वसाधारण शेयरधनीको तर्फबाट प्रतिनिधित्व गर्ने सञ्चालक र स्वतन्त्र सञ्चालक सहित तीन जना सदस्य रहेको एक स्वतन्त्र लेखापरीक्षण समितिको गठन गर्नु पर्ने ।
- **सूचीकृत सङ्गठित संस्थाले गर्न नहुने कार्य सम्बन्धमा:** सूचीकृत सङ्गठित संस्थाले सञ्चालक तथा निजको एकाघरका परिवारको वित्तीय स्वार्थ भएको व्यक्ति, बैङ्क तथा बित्तीय संस्थाबाट ऋण वा सापटी वा अन्य कुनै रूपमा रकम लिन वा दिन नहुने, वित्तीय स्वार्थ भएको कुनै व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संस्था वा आफ्नो कर्मचारी, सल्लाहकार, परामर्शदातासँग साभेदारीमा कुनै सम्पत्ति जोड्न नहुने तथा सम्पत्तिको अनधिकृत रूपमा भोगचलन गर्न नपाउने जस्ता व्यवस्थाहरू गरिएको छ ।
- तलब, भत्ता इत्यादि सम्बन्धमा संस्थाले सम्बन्धित कर्मचारीलाई पूर्व जानकारी गराउनु पर्ने,
- खरिद प्रकृत्यालाई व्यवस्थित र पारदर्शी बनाउन प्रत्येक संस्थाले खरिद कार्यविधि बनाई लागू गर्नु पर्ने,
- प्रत्येक संस्थाले संस्था सम्बन्धी कानून र त्यसको राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासका विषयमा आफ्ना सञ्चालकहरूलाई जानकारी दिन वार्षिक रूपमा सिकाई तथा पुर्नताजगी कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्ने,
- सञ्चालक समितिले सञ्चालक तथा संस्थामा कार्यरत कर्मचारीको सम्बन्धमा आचरण सम्बन्धी साँहिता बनाई लागू गर्नु पर्ने ।

१६. अन्य सुधार:

- १६.१ **नागरिक लगानी कोषलाई संस्थागत लगानीकर्ताको रूपमा सहभागी गराउने:** धितोपत्र बजारमा स्थायित्व कायम हुने वातावरण तयार गर्ने उद्देश्यले नागरिक लगानी कोषलाई संस्थागत लगानीकर्ताको रूपमा दोश्रो बजारमा सहभागी गराउने सन्दर्भमा प्राविधिक पक्षको अध्ययन कार्य सम्पन्न भएको छ । यसअघि नागरिक लगानी कोषलाई बजार निर्माता/धितोपत्र व्यापारीको कार्य गर्न आवश्यक पूर्वाधार तथा अन्य व्यवस्थाका सम्बन्धमा अध्ययन गर्न आर्थिक वर्ष २०६९।७० मा उक्त कोषद्वारा गठित प्राविधिक समितिको बोर्डले समन्वय गरी समितिले अध्ययन प्रतिवेदन पेश गरेको थियो ।
- १६.२ **गैर आवासीय नेपालीलाई पूँजी बजारमा सहजीकरण:** धितोपत्रको दोस्रो वजारमा गैर आवासीय नेपाली (Non-Resident Nepalese - NRN) ले सहजरूपमा प्रवेशको लागि पटक पटक माग गर्दै आईरहेको एवं विगतको वजेटमा धितोपत्र वजारमा एनआरएनको लगानी आकर्षित गर्ने नीति लिएको परिप्रेक्ष्यमा धितोपत्रको दोस्रो वजारमा एनआरएनलाई सहभागी गराउन अध्ययन गरी कार्यविधि वनाउन आवश्यक देखिएकोले सो बमोजिम कार्यविधिको मस्यौदा तयार गरी सिफारिस गर्न बोर्डका नियमन तथा व्यवस्थापन विभागका कार्यकारी निर्देशकको संयोजकत्वमा बोर्ड, अर्थमन्त्रालय, नेपाल राष्ट्र बैंक र नेप्सेका पदाधिकारीहरू सदस्य रहने गरी एक समिति गठन गरिएको छ । साथै, आ.व. २०७६।७७ को बजेटमा पनि गैर आवासीय नेपालीहरूले दोस्रो बजारमार्फत् पनि लगानी गर्न सक्ने गरी पूँजी बजारलाई फराकिलो बनाइने नीति उल्लेख भएको छ ।
- १६.३ **सूचना प्रवाह व्यवस्थामा सुधार:** बोर्डले सूचीकृत संगठित संस्थाहरूले आफ्नो मूल्य संवेदनशील सूचनाहरू नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लि.लाई तत्काल उपलब्ध गराउनुपर्ने र उक्त लि.ले त्यसरी प्रवाह हुने सूचना प्रमाणित गरी एउटै Standard Format मा लगानीकर्ताहरूले सहज रूपमा हेर्न पाउने व्यवस्थाका लागि नेप्सेलाई निर्देशित गरेको छ ।
- १६.४ **नेपाल धितोपत्र बोर्ड र नेपाल राष्ट्र बैंक बीच सूचना आदान प्रदान सम्झौता:** बोर्डले २०७४ कार्तिक २० मा बैंकिङ सूचना आदान प्रदान तथा पारस्परिक सहयोगसम्बन्धी नेपाल राष्ट्र बैंकसँग द्विपक्षीय समझदारी तथा सहयोग सम्झौता गरेको छ । IOSCO को सिद्धान्त तथा अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास बमोजिम IOSCO को एशोसियेट सदस्य भैसकेको बोर्डले साधारण सदस्यता प्राप्त गर्न धितोपत्र बजारमा हुने कारोबार तथा

अन्य गतिविधिसम्बन्धी कसूरको खोज तथा अनुसन्धानका लागि बैकिङ्ग अभिलेखमा पहुँच हुनुपर्ने प्रावधान भएकोले बोर्ड र नेपाल राष्ट्र बैंक बीच उक्त समझदारी भएको हो । यसबाट धितोपत्रसम्बन्धी कसूरहरूको अनुसन्धान (Investigation) र कानूनी प्रवलीकरण कार्य सहज एवं तथ्ययुक्त भई धितोपत्र बजार थप स्वच्छ, पारदर्शी र विश्वसनीय हुने साथै यस सम्झौताबाट IOSCO को साधारण सदस्यता लिने कार्यमा केही सहजता हुने भएको छ ।

१७. प्रकृत्यामामा रहेका सुधारका कार्यक्रम

बोर्डले उच्च प्राथमिकतामा राखी निकट भविष्यमा सम्पन्न गर्ने उद्देश्य राखेका सुधारका कार्यक्रम निम्न अनुसार रहेका छन् ।

१७.१ **बोर्डको O and M Survey सम्पन्न गर्ने** : बोर्डको संरचनात्मक ढाँचालाई सुदृढीकरण गर्ने, वस्तु विनिमय बजारलाई नियमन गर्ने जिमेवारी समेत बोर्डमा आएको परिप्रेक्ष्यमा बढ्दो कार्यबोझका सशु कर्मचारीका वृत्ति विकाससमेत गर्नुपर्ने सन्दर्भमा बोर्डको संगठनात्मक पुनःसंरचना आवश्यक देखिएको हुँदा O & M Survey सम्बन्धी अध्ययन भैरहेको छ । यस्तो सर्वेक्षण आगामी पाँच वर्षको लागि गरिने कार्यक्रम छ ।

१७.२ **प्राथमिक निष्काशनमा स्वतन्त्र मूल्य निर्धारण (Free Pricing System) विधि लागू गर्ने** : प्राथमिक निष्काशनमा हाल रहिरहेको स्थिर मूल्याङ्कन विधिलाई अन्तराष्ट्रिय अभ्यासको आधारमा बजारको माग र आपूर्तीको आधारमा धितोपत्रको मूल्याङ्कन हुने स्वतन्त्र मूल्य निर्धारण (Free Pricing System) विधि जस्तो बुक बिल्डिड विधि लागू गरी सुधार गर्न बोर्डले बाह्य विज्ञलाई नियुक्त गरी अध्ययन समेत गर्न लगाएको छ ।

१७.३ **ओटीसी बजारको यन्त्रिकरण** : धितोपत्र सूचीकरण नभएका, हुन नसकेका र सूचीकरण खारेजी भएका संस्थाको धितोपत्र कारोबार गर्नको लागि तयार पारिएको ओटीसी बजार पछिल्लो समयमा चलायमान हुँदै गएको छ । बोर्डले ओटीसी बजारबाट हुने कारोबारमा लाग्ने दस्तुर उल्लेख्य रूपमा घटाएपश्चात ओटीसी बजारको कारोबार रकममा उल्लेख्य रूपमा बृद्धि भएको छ । उक्त बजारलाई थप चलायमान बनाउनको लागि यस्तो यन्त्रिकरण आवश्यक देखिएको छ ।

- १७.४ **बोर्डको प्रादेशिक कार्यालय** : पछिल्लो समय धितोपत्रको प्राथमिक बजारको पहुँच देशभर पुगिसकेको साथै धितोपत्रको दोस्रो बजारको सेवा समेत देशव्यापी हुने क्रममा रहेको छ। साथै देश समेत संघीय संरचनामा गइसकेका परिप्रेक्ष्य कारण धितोपत्र बजारको नियमन तथा सुपरिवेक्षण कार्यलाई समेत प्रादेशिक स्तरमा विस्तार गर्नका लागि बोर्डले आफ्नो शाखा कार्यालयको स्थापना प्रदेश स्तरमा गर्नु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ। यस अनुसार बोर्डले आ.व. २०७५।७६ को धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रममा बोर्डको साधन स्रोतको आधारमा प्रदेश नं. ३ बाहेक अन्य प्रदेशहरूमा क्रमशः बोर्डको प्रादेशिक कार्यालय स्थापना गर्दै जाने नीति लिएको छ। यसबाट प्रादेशिक स्तरमा धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी हुने गतिविधिहरूको सुपरिवेक्षणका साथै अध्ययन अनुसन्धान कार्य समेत प्रभावकारी हुने देखिन्छ।
- १७.५ **धितोपत्र तथा फ्यूचर्स बजार प्रतिष्ठानको स्थापना**: बोर्डले देशका विभिन्न भागहरूमा लगानीकर्ताको सचेतना स्तर अभिवृद्धि गर्न लगानीकर्ता प्रशिक्षण कार्यक्रम संचालन गरिरहेको र धितोपत्र बजार सहभागीहरूलाई पनि समय समयमा क्षमता अभिवृद्धि गर्न विभिन्न कार्यक्रम आयोजना गरिरहेको भएपनि यस्ता कार्यक्रमहरू सहभागीहरूको अपेक्षा अनुरूप व्यवस्थित तथा योजनाबद्ध रूपमा संचालन हुन सकिरहेको छैन भने अर्कोतर्फ यस बजारलाई केन्द्रमा राखी हुने अध्ययन तथा अनुसन्धान कार्य समेत न्यून रहेको सन्दर्भमा बोर्डले आर्थिक वर्ष २०७४।७५को नीति तथा कार्यक्रममा धितोपत्र तथा फ्यूचर्स बजार प्रतिष्ठान स्थापना गर्ने कार्यलाई अगाडि बढाएको छ। यससँगै बोर्डको तीन खम्बे उद्देश्य (देशको आर्थिक विकासको लागि आवश्यक पूँजी परिचालनमा सहयोग पुऱ्याउने, धितोपत्रमा लगानी गर्ने लगानीकर्ताको हित संरक्षण गर्ने र धितोपत्रको निष्काशन, विक्री तथा विनिमयलाई व्यवस्थित बनाई धितोपत्र बजार र धितोपत्र व्यवसायमा संलग्न व्यक्तिहरूको काम कारबाहीलाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्ने) हरु मध्येको महत्वपूर्ण उद्देश्य लगानीकर्ताको हित संरक्षण गर्न लगानीकर्तालाई प्रशिक्षित हुने र लगानीकर्ता प्रशिक्षण तथा सचेतना कार्यक्रमको निरन्तर संचालनबाट लगानीकर्ताको सचेतना स्तर बढ्न गई धितोपत्र बजारमा सकारात्मक प्रभाव पर्ने देखिन्छ।
- १७.६ **सूचना प्रविधि नीति (IT Policy)**: धितोपत्र बजार तथा वस्तु विनिमय बजार सम्बन्धी सूचना प्रविधि पूर्वाधारको विकास विस्तार गर्ने, बजार गतिविधि एवं नियमनमा सूचना प्रविधिको उपयोगलाई बढाउने, सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई स्तरीय र मितव्ययी बनाउने,

बजार गतिविधि एवं नियमन सम्बन्धी सूचना प्रविधिका साधन तथा पूर्वाधारको सुरक्षित रूपमा प्रयोग गर्ने, सूचना प्रविधिको व्यवस्थित एवं स्तरीय उपयोगमार्फत् धितोपत्र बजार तथा वस्तु विनिमय बजार नियमन, सञ्चालन तथा लगानीलाई गतिशिल एवं विश्वसनीय बनाउने, धितोपत्र बजार तथा वस्तु विनिमय बजारमा सूचना प्रविधिको नवीनतम तथा स्तरीय प्रयोगलाई सहजीकरण गर्ने उद्देश्यले तर्जुमा गरिएको नेपाल धितोपत्र बोर्ड सूचना प्रविधि नीति तैयार गरी केही अगाडि बोर्ड बैठकमा प्रस्तुत गरिएको छ । अब छिट्टै यस नीतिलाई स्वीकृत गरी आगामी आ.व. देखि लागू गर्ने योजना बोर्डको रहेको छ ।

- १७.७ **भित्री कारोवार नियमावली अन्तिम चरणमा :** बोर्डले भित्री कारोवार नियमावली तयार गरी बोर्ड बैठकमा प्रस्तुत भई कानून प्रवलीकरण समितिमा अन्तिम छलफलको क्रममा रहेको छ ।
- १७.८ **जोखिममा आधारित सुपरिवेक्षण :** धितोपत्र व्यवसायीको लागि हाल भैरहेको नियममा आधारित सुपरिवेक्षण (Rule Based Supervision) व्यवस्थामा परिवर्तन गरी अन्तराष्ट्रिय अभ्यासका आधारमा जोखिममा आधारित सुपरिवेक्षण मोडल (Risk Based Supervision Model) विकास गरी सोही अनुरूप धितोपत्र व्यवसायीको सुपरिवेक्षण कार्य गर्नुपर्ने छ ।
- १७.९ **धितोपत्र व्यवसायीलाई डिलर र परामर्श सेवाको कार्यक्षेत्र समेत प्रदान गर्ने:** यस सम्बन्धी नियमावलीमा आवश्यक संशोधन गरी नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयमा पठाइसकिएको छ ।
- १७.१० **हकप्रद निष्काशनमा थप व्यवस्था सम्बन्धमा:** हकप्रद निष्काशनमा आवेदन दिँदा आफ्नो हकभन्दा बढी कित्ताको लागि आवेदन दिने पाउने व्यवस्थाको प्रस्ताव बोर्ड बैठकमा पेश भई कानून प्रवलीकरण समितिमा पठाइएको छ ।
- १७.११ **लकइन पिरियड थप बढाउने सम्बन्धमा:** प्रमोटर शेयर र स्थानीय शेयरको लकइन अवधि थप गर्ने सम्बन्धमा बोर्डको अध्ययन कार्य अन्तिम चरणमा रहेको छ ।

अध्याय चार

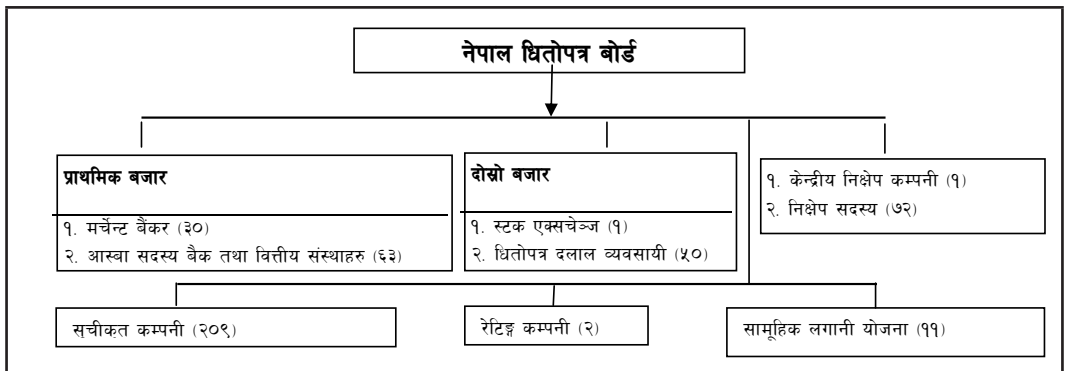
बजार सहभागीहरू र बढ्दो दायरा

धितोपत्र सम्बन्धी सेवा उपलब्ध गराउने बोर्डबाट अनुमतिपत्र प्राप्त धितोपत्र बजार सहभागीहरू, यिनीहरूको संख्या तथा शाखाका साथै दायरा समेत बढिरहेको छ । पछिल्लो समय बोर्डले नेपालको धितोपत्र बजारको संरचनालाई सुदृढीकरण गरी यसको दायरा/कार्यक्षेत्र व्यापक गराउने बोर्डको उद्देश्य अनुरूप बजार सहभागीको संख्या, कार्यक्षेत्र विस्तार हुँदै गएको छ भने यिनीहरूको सेवा प्रतिस्पर्धी, मितव्ययी एवं देशव्यापी समेत हुँदै गएको छ, । यस सम्बन्धी विश्लेषण यस अध्यायमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

१. पृष्ठभूमि

नेपालको वित्तीय प्रणालीमा धितोपत्र बजारको क्षेत्र व्यापक रहेको सन्दर्भमा हालसाल यसको दायरा पनि बढ्दै गएको छ । धितोपत्र बजार एक संवेदनशिल बजार भएको तथा धितोपत्रसम्बन्धी सेवा प्रदान गर्ने संस्थाहरूको प्रकृतिमा विविधता भएका कारण पनि यस बजारको क्षेत्र व्यापक बनेको हो । यस बजारमा खासगरी धितोपत्रको प्राथमिक बजारमा सेवा उपलब्ध गराउने मर्चेन्ट बैंकर, निक्षेप सदस्य, आस्वा सदस्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू रहेका छन् भने दोस्रो बजारमा स्टक एक्सचेञ्ज, केन्द्रीय निक्षेप कम्पनी, रेटिङ्ग कम्पनी, धितोपत्र दलाल व्यवसायी तथा विभिन्न क्षेत्रका सूचीकृत कम्पनीहरू रहेका छन् । साथै बन्दमुखी सामूहिक लगानी कोष धितोपत्र बजारमा सक्रिय रहेको छ भने खुलामुखी सामूहिक लगानी कोषको पनि हालै शुरुवात गरिएको छ । नेपालको धितोपत्र बजारको हालको बजार सहभागीहरूको बढ्दो दायरा र संरचनालाई तल चित्रमा देखाइएको छ ।

नेपालको धितोपत्र बजारको संरचना

२. बजार सहभागीहरू

धितोपत्रसम्बन्धी सेवा सञ्चालन गर्नका लागि बोर्डबाट अनुमतिपत्र प्राप्त बजार सहभागीहरूलाई देहाय बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.१ **नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लि:** धितोपत्र खरिदकर्ता तथा बिक्रेतालाई एकै ठाउँमा ल्याई निरन्तर रुपमा धितोपत्र खरिद, बिक्री वा विनिमय कार्य सम्पन्न गर्ने बजार, स्थान वा सुविधाको संरचना नै स्टक एक्सचेञ्ज हो । बोर्डबाट धितोपत्र बजार सञ्चालनका लागि नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लि. लाई अनुमतिपत्र प्रदान भई २०५० पुष २९ देखि सञ्चालनमा आएको छ । नेपालमा सरकारी स्वामित्वमा सञ्चालित उक्त लि. मा नेपाल सरकारको ५८.६७ प्रतिशत, नेपाल राष्ट्र बैंकको ३४.६० प्रतिशत, एनआइडिसी डेभलपमेन्ट बैंक लि.को ६.१२ प्रतिशत र केही धितोपत्र दलाल सदस्यहरूको ०.६१ प्रतिशत शेयर स्वामित्व रहेको छ । गैरमुनाफाकारी संस्थाको रुपमा स्थापित नेप्सेलाई २०६५ सालमा मुनाफाकारी संस्थाको रुपमा परिणत गरी डिम्युच्युलाइज फर्ममा लिएको छ । यसलाई क्रमशः कर्पोरेटाइजेसन मोडेल अनुसार निजीकरण गरी आधुनिकीकरण गर्ने चुनौती रहेको छ ।

२.२ **केन्द्रीय निक्षेप कम्पनी:** केन्द्रीय निक्षेप कम्पनीले भौतिक रुपमा रहेका धितोपत्रलाई भौतिक प्रमाणपत्र रहित (dematerialize) गरी धितोपत्रको विद्युतीय अभिलेखको व्यवस्था गर्दछ । केन्द्रीय निक्षेप कम्पनीमा सहभागी भएका कम्पनीको धितोपत्र सम्बन्धित धितोपत्र धनीबाट आफ्नो जिम्मामा लिई धितोपत्रको खाता राख्ने, धितोपत्र सुरक्षित राख्ने, धितोपत्र वा स्वामित्व अधिकार परिवर्तन सम्बन्धी सेवा प्रदान गर्ने धितोपत्र बजार सम्बन्धी उच्च स्तरीय प्रविधि हो । अन्तर्राष्ट्रिय मूल्यमान्यत एवं स्तर अनुरूपको केन्द्रीय निक्षेप प्रणालीले दक्ष एवं जोखिममुक्त धितोपत्र कारोवारको वातावरण सिर्जना गरी पूँजी बजारलाई बढी तरल बनाउन, वैदेशिक लगानीकर्ताहरूलाई आकर्षित गर्न तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरहरूको परिचालनमा सहयोग पुऱ्याउँदछ । बोर्डबाट केन्द्रीय निक्षेप सेवा सञ्चालनका लागि श्री सिडिएस एण्ड क्लियरिङ लिमिटेडलाई मिति २०६८ भाद्र ८ मा बोर्डबाट अनुमतिपत्र प्रदान गरिएको छ । यो नेप्सेको सहायक कम्पनीको रुपमा रहेको छ ।

२.३ **क्रेडिट रेटिङ कम्पनी:** धितोपत्र निष्काशन गर्ने कम्पनी, कुनै व्यक्ति वा संगठित संस्थाको साखको गुणस्तर सम्बन्धमा मूल्याङ्कन गर्ने तथा राय प्रकट गर्ने उद्देश्य लिई क्रेडिट रेटिङ व्यवसाय गर्न बोर्डबाट अनुमति प्राप्त संस्थालाई क्रेडिट रेटिङ कम्पनी भनिन्छ । आगामी दिनमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले रु. ५० करोड वा सो भन्दा बढीको कर्जा उपयोग गर्ने ऋणीलाई कर्जा प्रवाह गर्दा वा नवीकरण गर्दा सो संस्थाको क्रेडिट रेटिङ एजेन्सीबाट गरिएको रेटिङलाई कर्जा मूल्याङ्कनको आधारको रुपमा लिनुपर्ने व्यवस्था समेत भएका कारण रेटिङ व्यवसायको कार्यक्षेत्र विस्तार भएको छ । बोर्डबाट क्रेडिट रेटिङ व्यवसाय सञ्चालनका लागि श्री इक्रा नेपाल लि. लाई अनुमति प्रदान गरेकोमा यस व्यवसायलाई प्रतिस्पर्धी बनाई यस क्षेत्रको व्यवसायिकता अभिवृद्धि गर्ने क्रममा

बोर्डले मिति २०७४।०७।३० मा भारतको केयर रेटिङ्ग लि. का ५१ प्रतिशत स्वामित्व समेत रहेको रु. ५ करोड चुक्ता पूँजी भएको श्री केयर नेपाल लि. लाई क्रेडिट रेटिङ्ग व्यवसाय सञ्चालन गर्न अनुमति प्रदान गरेको छ। यसरी नेपालमा क्रेडिट रेटिङ्ग व्यवसाय संचालनका लागि अनुमति प्राप्त गर्ने संस्थाको संख्या दुई पुगेको छ।

२.४ सामूहिक लगानी कोष: सामूहिक लगानी कोष भन्नाले विभिन्न व्यक्ति वा संस्थाहरूको सहभागिता रहने गरी परिचालन गरिएको बचत लगानी रकमलाई आफ्नो जिम्मामा लिई सोको दक्ष लगानी सेवाद्वारा प्राप्त भएको प्रतिफल सम्बन्धित कार्यक्रमका सहभागीहरूलाई समानुपातिक रूपले वितरण गर्न धितोपत्र ऐन बमोजिम योजना व्यवस्थापकले संचालन गरेको लगानी कोष, एकांक कोष वा समय समयमा बोर्डले तोकिएको त्यस्तै प्रकारका अन्य सहभागितामूलक कोष व्यवस्थापन कार्यक्रम नै सामूहिक लगानी कोष हो।

नेपालमा ११ बन्दमुखी योजना सञ्चालन हुँदै आएको चालु आ.व. बाट आ.व. २०७५।७६ को नीति तथा कार्यक्रममा धितोपत्र बजारमा सामूहिक लगानी कोष अन्तर्गत खुलामुखी योजना (Open end Mutual Fund Scheme) लाई समेत प्रवेश गराउने कार्यक्रम रहे अनुरूप बोर्डले प्रयोगात्मक रूपमा प्रारम्भिक आकार रु.५० करोड रहने गरी एक कोष व्यवस्थापकलाई पहिलो खुलामुखी सामूहिक लगानी योजना संचालन गर्न अनुमति प्रदान गरेको हो। बोर्डबाट सामूहिक लगानी कोष सञ्चालनका गर्नका लागि अनुमतिपत्र प्राप्त कोषहरू देहाय बमोजिम रहेका छन्:

तालिका १ सामूहिक लगानी कोष			
क्र.स.	सामूहिक लगानी कोषको नाम	कोष प्रवर्द्धक	ठेगाना
१	सिद्धार्थ म्युचुयल फण्ड	सिद्धार्थ बैंक लि.	नक्साल, काठमाडौं।
२	नविल म्युचुयल फण्ड	नविल बैंक लि.	नक्साल, काठमाडौं।
३	एनएमबि म्युचुयल फण्ड	एनएमबि बैंक लि.	नक्साल, काठमाडौं।
४	ग्लोबल आइएमइ म्युचुयल फण्ड	ग्लोबल आइएमइ बैंक लि.	जमल, काठमाडौं।
५	एनआइविएल म्युचुयल फण्ड	नेपाल इन्भेष्टमेन्ट बैंक लि.	लाजिम्पाट, काठमाडौं।
६	लक्ष्मी म्युचुयल फण्ड	लक्ष्मी बैंक लि.	नयाँ बानेश्वर, काठमाडौं।
७	सानिमा म्युचुयल फण्ड	सानिमा बैंक लि.	नक्साल, काठमाडौं।
८	सिटिजन म्युचुयल फण्ड	सिटिजन ईन्टरनेशनल बैंक लि.	डिल्लीबजार, काठमाडौं।
९	एनआइसि एसिया बैंक म्युचुयल फण्ड	एनआइसि एसिया बैंक लि.	बबरमहल, काठमाडौं।
१०	सिभिल म्युचुअल फण्ड	सिभिल बैंक लि.	कमलादी, काठमाडौं।
११	सन्राइज म्युचुअल फण्ड	सन्राइज बैंक लि.	गैरीधारा, काठमाडौं।

२.५ मर्चेन्ट बैंकर: धितोपत्र निष्काशनका लागि विवरणपत्र, बिक्री सम्बन्धी प्रस्ताव तयार गर्ने लगायत धितोपत्रको निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध सम्बन्धी आवश्यक सबै कार्यहरू गर्ने निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्धक, संगठित संस्थासंग सम्झौता गरी संगठित संस्थाले निष्काशन गरेको धितोपत्रहरू बिक्री नभएको अबस्थामा आफूले खरिद गर्न प्रत्याभूति (अण्डरराइटिङ्ग) दिने कार्य गर्ने अण्डरराईटर, संगठित संस्थाको तर्फबाट धितोपत्रको अभिलेख राख्ने तथा धितोपत्रको नामसारी लगायत सेयर रजिष्ट्रेशन सम्बन्धी अन्य सेवा प्रदान गर्ने शेयर रजिष्ट्रार, ग्राहकसंग सम्झौता गरी ग्राहकका लागि लगानी व्यवस्थापन कार्य गर्ने फोर्टफोलियो म्यानेजर, सामूहिक लगानी सेवा, धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप सदस्य सेवा लगायत अन्य धितोपत्र व्यवसायी सेवा सम्बन्धी एक वा एक भन्दा बढी कार्य गर्ने अनुमतिपत्र प्राप्त धितोपत्र व्यवसायी नै मर्चेन्ट बैंकर हुन् ।

बोर्डले संस्थागत परामर्शदाताको कार्य थप गरी मर्चेन्ट बैंकरको कार्य क्षेत्र वृद्धि गरेको छ भने चुक्ता पूँजी चार गुणा सम्म बृद्धि गरेको छ । बोर्डबाट अनुमतिपत्र प्राप्त मर्चेन्ट बैंकरको कार्यक्षेत्र र संख्या क्रमशः बढ्दै गई हाल ३० पुगेको छ । यसमध्ये संस्थागत परामर्शदाताको भूमिकाका लागि बोर्डबाट १३ मर्चेन्ट बैंकरले अनुमति प्राप्त गरेका छन् ।

बोर्डबाट मर्चेन्ट बैंकिङ्ग व्यवसाय गर्नका लागि अनुमतिपत्र प्राप्त मर्चेन्ट बैंकरहरू देहाय बमोजिम रहेका छन्:

तालिका २ मर्चेन्ट बैंकर			
क्र.सं.	नाम	व्यवसाय	ठेगाना/सम्पर्क नं./फ्याक्स नं
१.	सनराईज क्यापिटल लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, शेयर रजिष्ट्रेशन, धितोपत्र प्रत्याभूति, लगानी व्यवस्थापन, संस्थागत परामर्श सेवा	कमलपोखरी, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ४४२८५५०, ४४२८६६० फ्याक्स नं. : ४४२८६८८
२.	एनएमबि क्यापिटल लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, शेयर रजिष्ट्रेशन, धितोपत्र प्रत्याभूति, लगानी व्यवस्थापन, संस्थागत परामर्श सेवा	नक्साल, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ४२५३०९६ फ्याक्स नं. : ४२५१५४४
३.	नागरिक लगानी कोष	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, धितोपत्र प्रत्याभूति, सेयर रजिष्ट्रेशन	नयाँ बानेश्वर, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ४७८५३२१, ४७८५३१९ फ्याक्स नं. : ४७८५३२०

४.	ग्लोबल आईएमई क्यापिटल लि. (रिलायबल क्यापिटल लि.लाई प्राप्त गरेको।)	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, शेयर रजिष्ट्रेशन, धितोपत्र प्रत्याभूति, लगानी व्यवस्थापन, संस्थागत परामर्श सेवा	जमल, काठमाडौं। सम्पर्क नं.: ४२२६४० फ्याक्स नं.: ४२२२५३४
५.	भिवोर क्यापिटल लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, शेयर रजिष्ट्रेशन, धितोपत्र प्रत्याभूति, लगानी व्यवस्थापन	कृष्णगल्ली, ललितपुर। सम्पर्क नं.: ५५५४७९३, ५५५४७९४
६.	सिभिल क्यापिटल मार्केट लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, धितोपत्र प्रत्याभूति, शेयर रजिष्ट्रेशन, लगानी व्यवस्थापन	कमलादी, काठमाडौं। सम्पर्क नं.: ४१६८६५४ फ्याक्स नं.: ४१६८७३४
७.	प्रभु क्यापिटल लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, धितोपत्र प्रत्याभूति, शेयर रजिष्ट्रेशन, लगानी व्यवस्थापन	कमलादी, काठमाडौं। सम्पर्क नं.: ४२२१९४६, ४२२१९५२, फ्याक्स नं.: ४२२२८०२
८.	नविल ईन्भेष्टमेन्ट बैकिङ लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, शेयर रजिष्ट्रेशन, धितोपत्र प्रत्याभूति, लगानी व्यवस्थापन, संस्थागत परामर्श सेवा	नक्साल, काठमाडौं। सम्पर्क नं.: ४४११६०४, ४४११७३३ फ्याक्स नं.: ४४१०५५४
९.	लक्ष्मी क्यापिटल मार्केट लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, शेयर रजिष्ट्रेशन, धितोपत्र प्रत्याभूति, लगानी व्यवस्थापन, संस्थागत परामर्श सेवा	नयाँ बानेश्वर। सम्पर्क नं.: ४७८०२२२, ४७८१५८२ फ्याक्स नं.: ४७०५८३
१०.	एनआईबिएल एस क्यापिटल लि. (एस क्यापिटल लि.लाई प्राप्त गरेको।)	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, शेयर रजिष्ट्रेशन, धितोपत्र प्रत्याभूति, लगानी व्यवस्थापन, संस्थागत परामर्श सेवा	लाजिम्पाट, काठमाडौं। सम्पर्क नं.: ४००५०८० फ्याक्स नं.: ४००५०८४
११.	कृति क्यापिटल एण्ड ईन्भेष्टमेन्टस् लि.	लगानी व्यवस्थापन	रविभवन, काठमाडौं। सम्पर्क नं.: ४२७६७८६, ४२८१७७६
१२.	इक्विटी एण्ड एसेट्स ईन्भेष्टमेन्टस् लि.	लगानी व्यवस्थापन	नयाँ बानेश्वर, काठमाडौं। सम्पर्क नं.: ४७८१५०१, ६२०१७८९
१३.	नेशनल मर्चेन्ट बैंकर लि.	लगानी व्यवस्थापन	कालिकास्थान, काठमाडौं। सम्पर्क नं.: ४४३०७४६
१४.	सिद्धार्थ क्यापिटल लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, शेयर रजिष्ट्रेशन, धितोपत्र प्रत्याभूति, लगानी व्यवस्थापन, संस्थागत परामर्श सेवा	नक्साल, काठमाडौं। सम्पर्क नं.: ४२५७७६७ फ्याक्स नं.: ४२५७७६४
१५.	प्रोभिडेन्ट मर्चेन्ट बैंकर लि.	शेयर रजिष्ट्रेशन, लगानी व्यवस्थापन	पेप्सीकोला, काठमाडौं। सम्पर्क नं.: ४९९३४५० फ्याक्स नं.: ४९९३४५०

धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजार विकास तथा सुधारका आयामहरू

१६.	सिबिआइएल क्यापिटल लि	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, धितोपत्र प्रत्याभूति, सेयर रजिष्ट्रेशन, लगानी व्यवस्थापन	डिल्लिबजार काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ४४१८६६७ फ्याक्स नं. : ४२३९३०६
१७.	सानिमा क्यापिटल लि	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, धितोपत्र प्रत्याभूति, सेयर रजिष्ट्रेशन, लगानी व्यवस्थापन	नक्साल, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ४४२८९५६ फ्याक्स नं. : ४२३९३०६
१८.	बि.ओ.के. क्यापिटल मार्केट लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, शेयर रजिष्ट्रेशन, धितोपत्र प्रत्याभूति, लगानी व्यवस्थापन, संस्थागत परामर्श सेवा	कमलादी, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ४१६८६३४ फ्याक्स नं. : ४१६८६३९
१९.	नेपाल एसबिआई मर्चेन्ट बैंकर लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, शेयर रजिष्ट्रेशन, धितोपत्र प्रत्याभूति, लगानी व्यवस्थापन, संस्थागत परामर्श सेवा	हात्तीसार, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ४४३५६७१ फ्याक्स नं. : ४४३५६१२
२०.	एनआइसि एशिया क्यापिटल लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, शेयर रजिष्ट्रेशन, धितोपत्र प्रत्याभूति, लगानी व्यवस्थापन, संस्थागत परामर्श सेवा	बबरमहल काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ४२२१९९ फ्याक्स नं. : ४२२४५८
२१.	आरविबि मर्चेन्ट बैंकिङ्ग लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, धितोपत्र प्रत्याभूति, सेयर रजिष्ट्रेशन, लगानी व्यवस्थापन	टेकु, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ४२५३५९५
२२.	आकाश क्यापिटल लि.	लगानी व्यवस्थापन	पुतलीसडक, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ४४३०१९६
२३.	आर्कस क्यापिटल एडभाइजर्स लि.	लगानी व्यवस्थापन	थापाथली, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ४१०१६७६
२४.	वेल्थ म्यानेजमेन्ट एण्ड मर्चेन्ट बैंकिङ्ग लि.	लगानी व्यवस्थापन	मैतिदेवी, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ४४१८६६४
२५.	के.सि.एल. अस्ट्र्यूट क्यापिटल लि.	लगानी व्यवस्थापन	हात्तीसार, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ०१-४४२९१४९,
२६.	कुमारी क्यापिटल लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, शेयर रजिष्ट्रेशन, धितोपत्र प्रत्याभूति, लगानी व्यवस्थापन, संस्थागत परामर्श सेवा	नक्साल, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ०१-४४१५१७३,
२७.	नेपाल बङ्गलादेश क्यापिटल लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, शेयर रजिष्ट्रेशन, धितोपत्र प्रत्याभूति, लगानी व्यवस्थापन, संस्थागत परामर्श सेवा	कमलादी, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ०१-४२३३७८०

२८	जनता क्यापिटल लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, शेयर रजिष्ट्रेशन, धितोपत्र प्रत्याभूति, लगानी व्यवस्थापन, संस्थागत परामर्श सेवा	थापाथली, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ०१-४२६५२७२
२९	सेञ्चुरी क्यापिटल मार्केट्स लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, शेयर रजिष्ट्रेशन, धितोपत्र प्रत्याभूति, लगानी व्यवस्थापन, संस्थागत परामर्श सेवा	कमलादी, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ०१-४१६८६९८
३०	मेगा क्यापिटल मार्केट्स लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, शेयर रजिष्ट्रेशन, धितोपत्र प्रत्याभूति, लगानी व्यवस्थापन, संस्थागत परामर्श सेवा	त्रिपुरेश्वर, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ०१-४२६२७७५

२.६ धितोपत्र दलाल व्यवसायी: ग्राहकको आदेश अनुसार ग्राहकको नामबाट मात्र धितोपत्र खरीद वा बिक्री गर्न सक्ने गरी बोर्डबाट अनुमतिपत्र प्राप्त धितोपत्र व्यवसायीलाई धितोपत्र दलाली व्यवसायी भनिन्छ । पछिल्लो समय धितोपत्र दलाल व्यवसायीले उपत्यका बाहिर पनि आफ्नो सेवा विस्तार गर्दै लगेका छन् भने यो व्यवसायको कार्यक्षेत्र विस्तार गर्ने क्रममा बोर्डले धितोपत्रको मार्जिन कारोबार सेवा उपलब्ध गराउन सक्ने व्यवस्था गरेको छ । यस अनुसार केही व्यवसायीहरूले सो कार्यको अनुमति समेत लिई सञ्चालन शुरु गर्ने क्रममा रहेका छन् । यी व्यवसायीहरूको कार्यक्षेत्र अझ विस्तार गर्न थप कानूनी व्यवस्था गरी डिलर र परामर्शदाताको सेवा दिने व्यवस्था समेत गर्न लागिएको छ ।

बोर्डबाट धितोपत्र दलाल व्यवसाय गर्नका लागि अनुमतिपत्र प्राप्त धितोपत्र दलाल व्यवसायीहरू देहाय बमोजिम रहेका छन्:

तालिका ३ धितोपत्र दलाल व्यवसायीहरूको विवरण					
क्र. सं.	नाम	ठेगाना	शाखा	टेलिफोन नं.	फ्याक्स नं.
१.	अग्रवाल सेक्युरिटीज प्रा. लि.	डिल्लीबजार, काठमाडौं	विराटनगर, जनकपुर	४४२४४०६	४४२४६५७
२.	प्रिमियर सेक्युरिटीज प्रा. लि.	रामशाहपथ, काठमाडौं	पोखरा	४२३१३३९	४२६६४२२
३.	सिप्ला सेक्युरिटीज प्रा. लि.	खिचापोखरी, काठमाडौं	-	४२५५७८२	४२५५०७८

४	स्वेता सेक्युरिटीज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	-	४४४४७९१	४४१६९३६
५.	श्राइभ ब्रोकरेज हाउस प्रा. लि.	नक्साल, काठमाडौं	पोखरा	४४१९०५१	४४१६०१८
६.	त्रिशुल सेक्युरिटीज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	नारायणघाट	४४४०७०९	४४३८१९७
७.	सिप्रवी सेक्युरिटीज प्रा. लि.	कुपण्डोल, ललितपुर	-	५५३०७०१	५०११२०६
८.	प्रज्ञान सेक्युरिटीज प्रा. लि.	कमलादी मोड, काठमाडौं	विराटनगर	४४१३३९२	४४१५९५८
९.	कुमारी सेक्युरिटीज प्रा. लि.	डिल्ली बजार, काठमाडौं	पोखरा	४४१८०३६	४४२३६८९
१०.	मल्ल एण्ड मल्ल स्टक ब्रोकिङ्ग कं प्रा. लि.	डिल्ली बजार, काठमाडौं	-	४४३२०८८	४४२५७५०
११.	आशूतोष ब्रोकरेज एण्ड सेक्युरिटीज प्रा. लि.	खिचापोखरी, काठमाडौं	इटहरी	४२२७५१०	४२४०१६२
१२.	सगरमाथा सेक्युरिटीज प्रा. लि.	अनामनगर, काठमाडौं	-	४४३९३१५	४४३९३१५
१३.	प्राइमो सेक्युरिटीज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	विरगञ्ज	४१६८१७५	४१६८२१४
१४.	मार्केट सेक्युरिटीज एक्सचेन्ज कम्पनी लि.	खिचापोखरी, काठमाडौं	-	४२४८९७३	४२४९५५८
१५.	नेपाल इन्भेस्टमेन्ट एण्ड सेक्युरिटीज ट्रेडिङ्ग प्रा.लि.	भिमसेनगोला, काठमाडौं	विराटनगर	४४९५४५०	४४९०७२७
१६.	स्टक ब्रोकर ओपेल सेक्युरिटीज ट्रेडिङ्ग प्रा. लि.	बालुवाटार, काठमाडौं	-	४४२३५०९	४४२३५०९
१७.	नेपाल स्टक हाउस प्रा. लि.	अनामनगर, काठमाडौं	पोखरा	४२६५८८८	४२५५७३२
१८.	अरुण सेक्युरिटीज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	-	४२३९५६७	४२३९५६५
१९.	श्रीकृष्ण सेक्युरिटीज लि.	डिल्लीबजार, काठमाडौं	विराटनगर	४४४१२२५	४४३१५९२
२०.	जे. एफ. सेक्युरिटीज प्रा. लि.	न्युरोड, काठमाडौं	-	४२५६०९९	४४३३६७३
२१.	एविसी सेक्युरिटीज प्रा. लि.	इन्द्रचोक, काठमाडौं	धरान	४२३०७८७	४२२६५०७
२२.	मिडास स्टक ब्रोकिङ्ग कम्पनी प्रा. लि.	कमलादी, काठमाडौं	बुटवल	४२४००८९	४२४०११५

धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजार विकास तथा सुधारका आयामहरू

२३.	एशियन सेक्यूरिटीज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	बुटवल	४४२४३५१	४४३१३९५
२४.	निभ सेक्यूरिटीज प्रा. लि.	कमलादी, काठमाडौं	इटहरी	४१६८६०१	४१६८५७३
२५.	सुमेरु सेक्यूरिटीज प्रा. लि.	कमलादी, काठमाडौं	वित्तमोड	४४४४७४०	४४२४२०९
२६.	इम्पेरियल सेक्यूरिटीज प्रा. लि.	अनामनगर, काठमाडौं	नेपालगञ्ज, विरेन्द्रनगर	४२३१००४	४२३२३४४
२७.	कालिका सेक्यूरिटीज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	नेपालगञ्ज	४०११०७४	४०१११४४
२८.	स्वर्णलक्ष्मी सेक्यूरिटीज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	हेटौंडा	४४१७१७८	४४१७१७७
२९.	दक्षिणकाली इन्भेष्टमेन्ट एण्ड सेक्यूरिटीज प्रा. लि.	कमलादी, काठमाडौं	बुटवल	४१६८७६४०	४१६८७४२
३०.	दिपशिखा धितोपत्र कारोबार कम्पनी प्रा. लि.	अनामनगर, काठमाडौं	धनगडी, महेन्द्रनगर	४१०२५३२	४२५४४९०
३१.	कोहिनुर इन्भेष्टमेन्ट एण्ड सेक्यूरिटीज प्रा. लि.	कमलपोखरी, काठमाडौं	पोखरा	४४४२८५८	४४४२८५७
३२.	डाइनामिक मनी मेनेजर्स सेक्यूरिटीज प्रा. लि.	कमलादी, काठमाडौं	बनेपा	४४१३४२१	४४१४५२२
३३.	भिजन सेक्यूरिटीज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	बनेपा, भैरहवा	४७७०४०८	४४३८१२४
३४.	सेक्युर्ड सेक्यूरिटीज लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	वित्तमोड	४२६२८६१	४२२४५२३
३५.	सनी सेक्यूरिटीज प्रा. लि.	जमल, काठमाडौं	नारायाणघाट	४१६६००५	४१६६००६
३६.	साउथ एशियन बुल्स प्रा. लि.	कुलेश्वर, काठमाडौं	वित्तमोड	४२८४७८५	४२८४७८५
३७.	लिनच स्टक मार्केट लि.	नयाँ बानेश्वर, काठमाडौं	बुटवल	४४६९३६७	४४६९०६८
३८.	क्रिएटिभ सेक्यूरिटीज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	बनेपा	४४१९५७२	४१६८२०३
३९.	त्रिशक्ति सेक्यूरिटीज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	पोखरा	४२३२१३२	४२३२१३३
४०.	क्रिष्टल कञ्चनजंगा सेक्यूरिटीज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	विराटनगर	४०१११७६	४०११०७२
४१.	अनलाईन सेक्यूरिटीज प्रा. लि.	बागबजार, काठमाडौं	धरान	४१६८२९८	४२४६३९२

४२.	आर्यतारा इन्भेष्टमेन्ट एण्ड सेक्युरिटीज प्रा.लि.	अनामनगर, काठमाडौं	बुटवल, घोराही	४२३३५९६	४२३३५९७
४३.	भृकुटी स्टक ब्रोकिङ्ग कम्पनी प्रा. लि.	न्यूरोड, काठमाडौं	इटहरी	४४२३४६६	४२२४६४८
४४.	इन्भेष्टमेन्ट म्यानेजमेन्ट नेपाल प्रा. लि.	त्रिपुरेश्वर, काठमाडौं	पोखरा	४२५६५८९	४२५६५९०
४५.	अक्सफोर्ड सेक्युरिटीज प्रा. लि.	कालीमाटी, काठमाडौं	नारायणघाट	४२७३८५०	४२७८११३
४६.	श्रीहरि सेक्युरिटीज प्रा. लि.	कमलादी, काठमाडौं	विर्तामोड	४४३७५६२	४४३७४६५
४७.	सेवा सेक्युरिटीज प्रा. लि.	त्रिपुरेश्वर, काठमाडौं	हेटौंडा	४२५६६४२	४२५६६४४
४८.	सुन्धारा सेक्युरिटीज प्रा. लि.	सुन्धारा, काठमाडौं	बेशीशहर	४२१२२१५	४२६३५८३
४९.	नासा सेक्युरिटीज कम्पनी लि.	नक्साल, काठमाडौं	विरगञ्ज, जनकपुर	४४४०३८४	४४४०३८५
५०	दिब्या सेक्युरिटीज एण्ड स्टक हाउस प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	बाग्लुङ्ग	४४२१४८८	४४२२३१३

२.७ निक्षेप सदस्य (DP-Depository Participant): केन्द्रीय निक्षेप कम्पनीसँग सदस्यता लिई निक्षेप सेवा प्रदान गर्ने संस्था निक्षेप सदस्य हुन् । निक्षेप सदस्यले डिम्याट खाता खोल्न तथा धितोपत्रलाई अभौतिकृत गर्ने कार्यमा लगानीकर्तालाई महत्वपूर्ण सेवा प्रदान गर्ने कार्य गर्दछ । धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप सेवा नियमावली, २०६७ बमोजिम स्थापित निक्षेप सदस्यहरूको संख्या क्रमशः बढ्दै गइरहेको छ ।

बोर्डबाट देहाय बमोजिमका संस्थाहरूलाई निक्षेप सदस्यको रूपमा दर्ता प्रमाणपत्र प्रदान गरिएको छ :

तालिका ४ निक्षेप सदस्य			
क्र.स.	निक्षेप सदस्यको नाम	ठेगाना	फोन नं.
१	सिभिल क्यापिटल मार्केट लि.	कमलादी, काठमाडौं	०१-४१६८६६४
२	लक्ष्मी क्यापिटल मार्केट लि.	पुल्चोक, काठमाडौं	०१-५५५१३६३
३	नविल इन्भेष्टमेन्ट बैकिङ्ग लि.	नक्साल, काठमाडौं	०१-४४११६०४
४	एनएमबि क्यापिटल लि.	नक्साल, काठमाडौं	०१-४४३७९९७
५	एनआइबिएल एस क्यापिटल लि. (एस क्यापिटल लि.लाई प्राप्ति गरेको ।)	लाजिम्पाट, काठमाडौं	०१-४००५०८०

६	त्रिशुल सेक्युरिटीज एण्ड इन्भेष्टमेन्ट लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४४४०७०९
७	एभरेष्ट बैंक लि.	लाजिम्पाट, काठमाडौं	०१-४४४३३७७
८	बैंक अफ काठमाण्डु	कमलपोखरी, काठमाडौं	०१-४४१४५४१
९	सनराईज क्यापिटल लि.	कमलपोखरी, काठमाडौं	०१-४४३९६७६
१०	ग्लोबल आईएमई क्यापिटल लि.	जमल, काठमाडौं	०१-४४२२४६०
११	सिद्धार्थ क्यापिटल लि.	बबरमहल, काठमाडौं	०१-४२५७७६७
१२	प्रभु क्यापिटल लि.	कमलादी, काठमाडौं	०१-४२२२९३९
१३	सेक्यूर्ड सेक्युरिटीज लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४१६८१९५
१४	जनता बैंक लि.	नयाँ बानेश्वर, काठमाडौं	०१-४७८६१००
१५	त्रिशक्ति सेक्युरिटीज प.लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४२३२९३२
१६	दिपशिखा धितोपत्र कारोवार कं.प्रा.लि.	अनामनगर, काठमाडौं	०१-४१०२५३४
१७	सिटिजन्स बैंक इन्टरनेशनल लि.	कमलादी, काठमाडौं	०१-४१६९०६७
१८	नेपाल स्टक हाउस प्रा.लि.	अनामनगर, काठमाडौं	०१-४२६५८८८
१९	भिवोर क्यापिटल लि.	कृष्ण गल्ली, ललितपुर	०१-५५५४७९३
२०	आर्थतारा इन्भेष्टमेन्ट एण्ड सेक्युरिटीज प्रा.लि.	अनामनगर, काठमाडौं	०१-४२३३५९६
२१	अनलाईन सेक्युरिटीज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४१६८३०२
२२	दक्षिणकाली इन्भेष्टमेन्ट एण्ड सेक्युरिटीज प्रा.लि.	कमलादी, काठमाडौं	०१-४१६८६४०
२३	एनआईसि एसिया बैंक लि.	थापाथली, काठमाडौं	०१-५११११७९
२४	साउथ एशियन बुल्स प्रा.लि.	कुलेश्वर, काठमाडौं	०१-४२७४०२०
२५	सेवा सेक्युरिटीज प्रा. लि.	त्रिपुरेश्वर, काठमाडौं	०१-४२५६६४२
२६	श्रीकृष्ण सेक्युरिटीज लि.	डिल्लीबजार, काठमाडौं	०१-४४४१२२५
२७	अग्रवाल सेक्युरिटीज प्रा.लि.	डिल्लीबजार, काठमाडौं	०१-४४२४४०६
२८	इम्पेरियल सेक्युरिटीज कं. प्रा.लि.	अनामनगर, काठमाडौं	०१-४२३१००४
२९	प्राइमो सेक्युरिटीज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४१६८०९२
३०	लिनच स्टक मार्केट लि.	नयाँ बानेश्वर, काठमाडौं	०१-४४६९३६७
३१	एशियन सेक्युरिटीज प्रा.लि.	बागबजार, काठमाडौं	०१-४२४०६०९
३२	मार्केट सेक्युरिटीज एण्ड एक्सचेञ्ज प्रा.लि.	खिचापोखरी, काठमाडौं	०१-४२४८९७३
३३	प्रभु बैंक लि.	बबरमहल, काठमाडौं	०१-४२३२५००
३४	क्रिष्टल कंचनजंघा सेक्युरिटीज प्रा.लि.	न्यूप्लाजा, काठमाडौं	०१-४०११०७२
३५	सुमेरु सेक्युरिटीज प्रा.लि.	हात्तीसार, काठमाडौं	०१-४४४४७४०

३६	कोहिनुर ईन्भेष्टमेन्ट एण्ड सेक्युरिटीज प्रा.लि.	हात्तीसार, काठमाडौं	०१-४४४२८५७
३७	भृकुटी स्टक ब्रोकिङ्ग कम्पनी प्रा.लि.	न्यूरोड, काठमाडौं	०१-४२२३४६६
३८	नेपाल बङ्गलादेश बैंक लि.	कमलादी, काठमाडौं	०१-४२३३७८०
३९	सिप्ला सेक्युरिटीज प्रा.लि.	खिचापोखरी, काठमाडौं	०१-४२५५७८२
४०	क्रियटिभ सेक्युरिटीज प्रा.लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४१६८२०३
४१	भिजन सेक्युरिटीज प्रा.लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४४३८६२१
४२	आशुतोष सेक्युरिटीज प्रा.लि.	खिचापोखरी, काठमाडौं	०१-४२२०२७६
४३	कृति क्यापिटल ईन्भेष्टमेन्टस लि.	सुन्धारा, काठमाडौं	०१-४२७६७८६
४४	सनी सेक्युरिटीज कं. लि.	जमल, काठमाडौं	०१-४१६६०००५
४५	एबिसि सेक्युरिटीज प्रा.लि.	इन्द्रचोक, काठमाडौं	०१-४२३०७८७
४६	श्रीहरि सेक्युरिटीज प्रा.लि.	कमलादी, काठमाडौं	०१-४४३७४६५
४७	अक्सफोर्ड सेक्युरिटीज प्रा.लि.	कालिमाटी, काठमाडौं	०१-४२७३८५०
४८	डाइनामिक मनी मेनेजर्स सेक्युरिटीज प्रा.लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४४१४५२२
४९	दिव्या सेक्युरिटीज एण्ड स्टक हाउस प्रा.लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४४२१४८८
५०	प्रिमियर सेक्युरिटीज कं.लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४२३१३३९
५१	सेञ्चुरी कमर्सियल बैंक लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४४४५०६२
५२	कुमारी बैंक लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४४१५१७३
५३	गुहेश्वरी मर्चेण्ट बैंकिङ्ग एण्ड फाइनान्स लि.	पुल्चोक, ललितपुर	०१-४४८४२२६
५४	महालक्ष्मी विकास बैंक लि.	रामशाहपथ, काठमाडौं	०१-४२२४१७९
५५	नेपाल क्रेडिट एण्ड कमर्स बैंक लि.	बागबजार, काठमाडौं	०१-४२४६९९१
५६	नेपाल बैंक लि.	धर्मपथ, काठमाडौं	०१-४२२११८५
५७	नासा सेक्युरिटीज कम्पनी लि.	नक्साल, काठमाडौं	०१-४४४०३८४
५८	कैलाश विकास बैंक लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४४४३०३४
५९	माछापुच्छे बैंक लि.	लाजिम्पाट, काठमाडौं	०१-४४२८५५६
६०	नेपाल एसबिआई बैंक लि.	हात्तीसार, काठमाडौं	०१-४४३५६७१
६१	नेपाल डिपि हाउस लि. (दश वटा धितो पत्र दलाल व्यवसायीद्वारा संयुक्त रुपमा स्थापित ।)	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४१०१५९
६२	सानिमा बैंक लि.	नक्साल, काठमाडौं	०१-४४२८९७९
६३	नेशनल मर्चेण्ट बैंकर लि.	पेप्सीकोला, काठमाडौं	०१-४४३०७४६

६४	प्रोभिडेन्ट मर्चेन्ट बैकिङ्ग लि.	ज्ञानेश्वर, काठमाडौं	०१-४२१५१०१
६५	आरबिबि मर्चेन्ट बैकिङ्ग लि.	टेकु, काठमाडौं	०१-४२४३२६५
६६	प्राईम कमर्शियल बैंक लि.	कमलपोखर, काठमाडौं	०१-४४२३४३२
६७	युनाइटेड फाईनान्स लि.	दरवारमार्ग, काठमाडौं	०१-४२४१६४८
६८	कृषि विकास बैंक लि.	रामशाहपथ, काठमाडौं	०१-४२५१५३७
६९	आइ.सि.एफ.सि. फाईनान्स लि.	भाटभटेनी, काठमाडौं	०१-४४२५२९२
७०	वेलथ म्यानेजमेन्ट एण्ड मर्चेन्ट बैकिङ्ग लि.	मैतिदेवी, काठमाडौं	०१-४४१८६६४
७१	के.सी.एल. अस्ट्र्यूट क्यापिटल लि.	हात्तिसार, काठमाडौं	०१-४४२९१४९
७२	मेगा क्यापिटल मार्केट्स लि.	त्रिपुरेश्वर, काठमाडौं	०१-४२६२७७५

२.८ आस्वा सदस्य (ASBA Member): धितोपत्रको प्राथमिक बजारमा बोर्डले आस्वा प्रणाली लागू गरेपश्चात आस्वा सदस्यको रूपमा कार्य गर्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई बोर्डबाट अनुमति दिइएको छ । यी आस्वा सदस्यहरूले मर्चेन्ट बैंकरसँग सहकार्य गरी धितोपत्रको प्राथमिक निष्काशन कार्यमा धितोपत्रको दरखास्त संकलनसम्बन्धी कार्यको व्यवस्थापन गर्दछन् ।

यस अनुसार बोर्डबाट अनुमतिपत्र प्राप्त आस्वा सदस्यीय बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू देहाय बमोजिम रहेका छन्:

तालिका ५ आस्वा सदस्य		
सि. नं.	निवेदकको नाम	अनुमति प्राप्त मिति
१	सेञ्चुरी कमर्शियल बैंक लि.	२०७३।०९।०८
२	सन्राइज बैंक लि	२०७३।०९।०८
३	कैलाश विकास बैंक लि.	२०७३।०९।०८
४	सिटिजन्स इन्टरनेशनल बैंक लि.	२०७३।०९।०८
५	लक्ष्मी बैंक लि.	२०७३।०९।०८
६	सानिमा बैंक लि.	२०७३।०९।०८
७	सिद्धार्थ बैंक लि.	२०७३।०९।०८
८	एनआईसी एसिया बैंक लि.	२०७३।०९।०८

९	नेपाल बर्गलादेश बैंक लि.	२०७३।०९।०८
१०	देव: विकास बैंक लि	२०७३।०९।२०
११	ओम डेभलपमेण्ट बैंक लि.	२०७३।०९।२०
१२	नेपाल इन्भेष्टमेण्ट बैंक लि.	२०७३।०९।२०
१३	एनएमबि बैंक लि.	२०७३।०९।२१
१४	मेगा बैंक नेपाल लि.	२०७३।०९।२१
१५	महालक्ष्मी विकास बैंक लि.	२०७३।०९।२५
१६	ग्लोवल आईएमई बैंक लि.	२०७३।०९।२५
१७	बैंक अफ काठमाण्डू लुम्बिनी लि.	२०७३।०९।२५
१८	प्राइम कर्मासियल बैंक लि	२०७३।०९।२५
१९	नेपाल क्रेडिट एण्ड कर्मास बैंक लि.	२०७३।०९।२६
२०	ज्योती विकास बैंक लि.	२०७३।०९।२६
२१	सिभिल बैंक लि.	२०७३।०९।२७
२२	नबिल बैंक लि.	२०७३।०९।२७
२३	माछापुच्छे बैंक लि.	२०७३।१०।०३
२४	प्रभु बैंक लि.	२०७३।१०।०५
२५	लुम्बिनी विकास बैंक लि.	२०७३।१०।०६
२६	कृषि विकास बैंक लि.	२०७३।१०।०६
२७	मुक्तिनाथ विकास बैंक लि.	२०७३।१०।०७
२८	नेपाल एसबिआई बैंक लि.	२०७३।१०।१४
२९	स्ट्याण्डर्ड चार्टर्ड बैंक नेपाल लि.	२०७३।१०।१४
३०	फेवा विकास बैंक लि.	२०७३।१०।१४
३१	सांग्रिला डेभलपमेण्ट बैंक लि.	२०७३।१०।१९
३२	एभरेष्ट बैंक लि.	२०७३।१०।१९
३३	हिमालयन बैंक लि.	२०७३।११।१७
३४	आइ.सि.एफ.सि. फाइनांस लि.	२०७३।११।१७
३५	गुहेश्वरी मर्चेण्ट बैंकिङ्ग एण्ड फाइनांस	२०७३।११।१७
३६	गुडविल फाइनांस लि.	२०७३।११।१७

३७	सगरमाथा फाइनान्स लि.	२०७३।११।१७
३८	सेन्ट्रल फर्डिनान्स लि.	२०७३।११।१७
३९	रिलायन्स फाइनान्स लि.	२०७३।११।२०
४०	मञ्जुश्री फर्डिनान्स लि.	२०७३।११।२७
४१	गरिमा विकास बैंक लि.	२०७३।११।२७
४२	यूनाईटेड फर्डिनान्स लि.	२०७४।०४।१२
४३	जनता बैंक नेपाल लि.	२०७४।०४।१२
४४	गोर्खाज फाइनान्स लि.	२०७४।०४।१२
४५	पोखरा फाइनान्स लि.	२०७४।०४।१२
४६	राष्ट्रिय बाणिज्य बैंक लि.	२०७४।०४।१५
४७	तिनाउ विकास बैंक लि.	२०७४।०४।१५
४८	पूर्णमा विकास बैंक लि.	२०७४।०४।१९
४९	नेपाल बैंक लि.	२०७४।०४।१९
५०	कुमारी बैंक लि.	२०७४।०४।१९
५१	कामना विकास बैंक लि.	२०७४।०४।२२
५२	सिन्धु विकास बैंक लि.	२०७४।०४।२२
५३	शाइन रेसुङ्गा डेभलपमेण्ट बैंक लि.	२०७४।०४।२२
५४	एक्सेल डेभलपमेण्ट बैंक लि.	२०७४।०४।२२
५५	टुरिजम् डेभलपमेण्ट बैंक लि.	२०७४।०४।२२
५६	जेबिल्स फर्डिनान्स लि.	२०७४।०५।२७
५७	नेपाल कम्प्युनिटी डेभलपमेण्ट बैंक लि.	२०७४।०६।०१
५८	सप्तकोशी डेभलपमेण्ट बैंक लि.	२०७४।०८।१०
५९	सिर्जना फाइनान्स लि.	२०७४।०८।१९
६०	कन्काई विकास बैंक लि.	२०७४।०९।२६
६१	कञ्चन डेभलपमेण्ट बैंक लि.	२०७४।१०।०९
६२	हाप्रो विकास बैंक लि.	२०७४।१०।२५
६३	मिसन डेभलपमेण्ट बैंक लि.	२०७४।११।१६

२.८.१ आस्वा सदस्य तथा सदस्यको प्रदेश र जिल्लागत विवरण: यस सम्बन्धी विवरण तालिकामा दिइएको छ :

तालिका ६				
आस्वा सदस्य तथा सदस्यको प्रदेश र जिल्लागत विवरण (२०७५ भाद्र)				
प्रदेश	जिल्ला	वाणिज्य बैंकको शाखाहरू	विकास बैंकको शाखाहरू	वित्त कम्पनीको शाखाहरू
प्रदेश १	भापा	८८	३१	८
	इलाम	२२	७	२
	भोजपुर	१५	१	१
	धनकुटा	१४	५	१
	मोरंग	९१	३७	१२
	ओखलढुंगा	९	५	०
	पाँचथर	१५	४	२
	संखुवासभा	१७	०	०
	सोलुखुम्बु	१०	०	०
	सुनसरी	७६	१६	११
	ताप्लेजुंग	१०	०	०
	तेह्रथुम	१०	३	०
	खोटांग	७	४	०
	उदयपुर	२१	१	१
	जम्मा	४०५	११४	३८
प्रदेश २	बारा	३६	४	२
	धनुषा	४२	५	१
	महोत्तरी	३२	७	१
	पर्सा	४७	१०	४
	रौतहट	२५	५	०
	सप्तरी	२२	२	८
	सर्लाही	२८	७	०
	सिराहा	४१	१	१

	जम्मा	२७३	४१	१७
प्रदेश ३	भक्तपुर	४६	९	४
	चितवन	९५	५९	९
	दोलखा	१५	६	०
	काठमाडौं	४७९	९२	३९
	काभ्रेपलान्चोक	५१	१२	५
	ललितपुर	१०५	१४	७
	मकवानपुर	३८	१३	३
	नुवाकोट	२०	११	१
	रामेछाप	१३	१	०
	सिन्धुली	१४	५	०
	सिन्धुपाल्चोक	२१	१२	१
	रसुवा	१४	१	१
	धादिङ्ग	२९	१६	०
	जम्मा	९४०	२५१	७०
गण्डकी	बाग्लुङ्ग	३०	११	०
	गोरखा	२०	१२	१
	कास्की	९७	८२	१३
	लम्जुङ्ग	२६	६	२
	मनाङ्ग	४	१	०
	मुस्ताङ्ग	५	३	०
	म्याग्दी	१३	६	१
	पर्वत	१७	१०	०
	स्यांगजा	२२	२३	२
	तनहुँ	४०	२७	१
	नवलपरासी पूर्व	२९	२४	५
	जम्मा	३०३	२०५	२५

प्रदेश ५	अर्घाखाची	१७	७	०
	बर्दिया	२१	१६	०
	दाङ्ग	४९	३७	५
	गुल्मी	१४	१३	०
	प्युठान	१०	११	०
	कपिलवस्तु	२६	१४	४
	नवलपरासी पश्चिम	२६	१८	१
	पाल्पा	३०	९	०
	रोल्पा	६	०	०
	रुकुम पूर्व	३	२	०
	रुपन्देही	१२६	८६	१२
	बाँके	५८	२८	४
जम्मा		३८६	२४१	२६
कर्णाली	दैलेख	११	०	०
	डोल्पा	३	०	०
	हुम्ला	४	०	०
	जाजरकोट	५	१	०
	जुम्ला	८	१	०
	कालीकोट	७	१	०
	मुगु	३	०	०
	सल्यान	१४	३	०
	रुकुम पश्चिम	२४	२	०
	सुर्खेत	३२	२	२
जम्मा		१११	१०	२

सुदुर पश्चिम	अछाम	७	२	०
	बैतडी	६	२	०
	बझाङ्ग	६	१	०
	बाजुरा	६	१	०
	डडेल्धुरा	१३	२	०
	दार्चुला	८	१	०
	डोटी	१३	२	०
	कैलाली	७४	२१	३
	कञ्चनपुर	३३	१४	०
	जम्मा	१६६	४६	३

२.८.२ बजार सहभागीहरुको प्रदेशगत स्थिति: यसमा बजार सहभागीहरुको प्रदेशगत स्थितिलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ७ प्रदेशगत रूपमा धितोपत्र बजार सहभागीहरुको उपस्थिति एक भूलक								
								भाद्र, २०७५
प्रदेश	आशवा सदस्यका शाखाहरु	निक्षेप सदस्यका शाखाहरु	मर्चेन्ट बैंक/ शाखाहरु	धितोपत्र दलाल सदस्य र शाखाहरु	क्रेडिट रेटिङ एजेन्सी	धितोपत्र बजार	केन्द्रीय निक्षेप केन्द्र	सूचीकृत संगठित संस्था*
प्रदेश १	५५७	३२४	१	१४	०	०	०	१४
प्रदेश २	३३१	२८०	१	३	०	०	०	८
प्रदेश ३	१२६१	७०५	२५	५७	२	१	१	१५१
गण्डकी	५३३	२९५	१	९	०	०	०	९
प्रदेश ५	६५३	३०७	२	७	०	०	०	१२
कर्णाली	१२३	८९	०	०	०	०	०	०
सुदुर पश्चिम	२१५	१३६	०	१	०	०	०	२
	जम्मा	३६७३	३०	९१	२	१	१	१९६

* सूचीकृत संगठित संस्थाको मुख्य कार्यालयको आधारमा

२.८.३ लगानीकर्ताको डिम्याट खातासम्बन्धी विवरण (प्रदेश र जिल्लागत)

यस सम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा दिइएको छः

तालिका ८ प्रदेशगत लगानीकर्ता डिम्याट खाता संख्या							
प्रदेश	पुरुष	महिला	१६ बर्ष भन्दा कम	१७ बर्ष देखि ३५ सम्म	३५ बर्ष देखि ६० बर्ष	६० बर्ष भन्दा माथी	प्रदेशगत हितग्राही खाताधनी संख्या
प्रदेश १	१०९,१५९	६३,४८१	१३,६६४	६३,८९८	८०,०५९	१५,०१९	१७२,६४०
प्रदेश २	५०,४९२	२१,४०८	५,१३५	२८,६९०	३२,६९१	५,३८४	७१,९००
प्रदेश ३	४८०,८१८	३४५,८०६	८४,३७८	३१३,९३०	३५४,२१५	७४,१०१	८२६,६२४
गण्डकी	७४,०१७	४१,५०५	८,२३७	४७,६७२	५०,९९८	८,६१५	११५,५२२
प्रदेश ५	६७,३०३	३२,१६९	५,७४०	४२,२८१	४४,५५२	६,८९९	९९,४७२
कर्णाली	१०,४४४	२,८८७	५९४	७,१६२	५,२०१	३७४	१३,३३१
प्रदेश ७	२०,२२१	६,६६३	१,६३८	१३,४७०	१०,६१४	१,१६२	२६,८८४
जम्मा	८१२,४५४	५१३,९१९	११९,३८६	५१७,१०३	५७८,३३०	१११,५५४	१,३२६,३७३

स्रोत: सिडिएस एण्ड क्लियरिङ लि./आर्थिक, बैकिङ तथा धितोपत्रसम्बन्धी प्रादेशिक परिसूचक (२०७५ आषाढ मसान्तसम्म)

तालिका ८.१ हितग्राही डिम्याट खाताको प्रदेश १ को जिल्लागत विवरण (प्रदेश १)						
जिल्ला	पुरुष	महिला	१६ बर्ष भन्दा कम	१७ बर्ष देखि ३५ सम्म	३५ बर्ष देखि ६० बर्ष	६० बर्ष भन्दा माथि
मोरंग	२७,४८५	१६,८७८	३,१४९	१४,६१०	२१,३८६	५,२१८
भापा	२१,९६३	१३,५७५	२,९३८	१२,५१२	१७,११७	२,९७१
सुनसरी	१८,७०२	११,७३०	२,३९०	१०,८५८	१४,२४७	२,९३७
ईलाम	१०,१८३	६,७२३	१,९२५	६,३०१	७,२६६	१,४१४
ओखलढुङ्गा	५,००६	२,२२६	५७२	३,२९५	३,०२६	३३९
उदयपुर	४,५१४	२,००३	४५२	३,०७०	२,७३१	२६४
पाँचथर	३,७५८	२,१४४	६५३	२,४८८	२,४४२	३१९
खोटाङ	३,२३३	१,५१८	२९९	२,११३	२,१०३	२३६

भोजपुर	२,९५५	१,३४६	२३९	१,८२४	१,९५८	२८०
धनकुटा	२,७९८	१,३३०	२३७	१,६२३	१,९९९	२६९
संखुवासभा	२,६८५	१,१६८	२१७	१,६१८	१,७८१	२३७
सोलुखुम्बु	२,२२७	१,०४८	२०१	१,५०९	१,४४९	११६
ताप्लेजुङ	२,०२६	१,०२६	२४८	१,२२६	१,३९१	१८७
त्रेहथुम	१,६२४	७६६	१४४	८५१	१,१६३	२३२
जम्मा	१०९,१५९	६३,४८१	१३,६६४	६३,८९८	८०,०५९	१५,०१९

स्रोत: सिडिएस एण्ड क्लियरिङ लि.

तालिका ट.२ हितग्राही डिम्याट खाताको प्रदेश २ को जिल्लागत विवरण (प्रदेश २)						
जिल्ला	पुरुष	महिला	१६ बर्ष भन्दा कम	१७ बर्ष देखि ३५ सम्म	३५ बर्ष देखि ६० बर्ष	६० बर्ष भन्दा माथि
पर्सा	१०,६६२	५,८५६	१,४२७	६,२०३	७,२८९	१,५९९
वारा	७,५३५	३,२३०	७२७	४,६२३	४,७५३	६६२
धनुषा	७,१५५	३,१०७	८२८	३,६७३	४,९२९	८३२
सर्लाही	७,०३५	२,८४७	६७४	४,२४६	४,३००	६६२
सप्तरी	५,५७०	१,८३२	३४६	२,८२१	३,६८३	५५२
महोत्तरी	४,३०५	१,६३८	४०७	२,३७५	२,७८२	३७९
रौतहट	४,०८६	१,५३६	४१७	२,४७५	२,४०७	३२३
सिराह	४,१४४	१,३६२	३०९	२,२७४	२,५४८	३७५
जम्मा	५०,४९२	२१,४०८	५,१३५	२८,६९०	३२,६९१	५,३८४

स्रोत: सिडिएस एण्ड क्लियरिङ लि.

तालिका ट.३ हितग्राही डिम्याट खाताको प्रदेश ३ को जिल्लागत विवरण प्रदेश ३						
जिल्ला	पुरुष	महिला	१६ बर्ष भन्दा कम	१७ बर्ष देखि ३५ सम्म	३५ बर्ष देखि ६० बर्ष	६० बर्ष भन्दा माथि
काठमाडौं	२४५,७९६	१८७,१७८	४१,०९४	१५८,३४७	१९०,२८७	४३,२४६

ललितपुर	५५,११५	४२,१३८	८,६२२	३३,५२४	४५,०७३	१०,०३४
भक्तपुर	४०,८२६	२९,०३९	६,८३७	२८,२२६	३०,०३१	४,७७१
दोलखा	२५,५७०	१९,८०४	८,८१८	१७,८८२	१५,००९	३,६६५
काभ्रेपलान्चोक	२१,३९६	१२,५२७	२,९४३	१४,२७३	१४,४४०	२,२६७
चितवन	१९,१५४	११,५२५	२,१७३	११,२४५	१४,५७१	२,६९०
रसुवा	१५,१००	१३,४६४	६,९९३	१०,६७८	८,५४३	२,३५०
नुवाकोट	१३,७१९	७,३९८	१,८१६	९,५३४	८,४३८	१,३२९
मकवानपुर	११,६४९	६,६९७	१,२२३	७,१८२	८,५१९	१,४२२
धादिङ्ग	१०,७४५	५,५६७	१,३४५	७,६७६	६,३९१	९००
सिन्धुपलान्चोक	८,८७०	४,६४२	१,०५९	६,३१७	५,४५४	६८२
रामेछाप	७,९०७	३,५१८	९१२	५,७४५	४,३६४	४०४
सिन्धुली	४,९७१	२,३०९	५४३	३,३०१	३,०९५	३४१
जम्मा	४८०,८१८	३४५,८०६	८४,३७८	३१३,९३०	३५४,२१५	७४,१०१

स्रोत: सिडिएस एण्ड क्लियरिङ्ग लि.

तालिका ट.४
हितग्राही डिम्याट खाताको प्रदेश ४ को जिल्लागत विवरण
प्रदेश ४ (गण्डकी प्रदेश)

जिल्ला	पुरुष	महिला	१६ बर्ष भन्दा कम	१७ बर्ष देखि ३५ सम्म	३५ बर्ष देखि ६० बर्ष	६० बर्ष भन्दा माथि
कास्की	२३,२७१	१५,३०३	२,६८४	१४,४८३	१७,८८२	३,५२५
गोरखा	१०,६३७	५,३७७	१,२३९	७,५१३	६,३९१	८७१
स्याङ्जा	१०,३६१	५,०८२	१,०४६	६,५०३	६,७७८	१,११६
तनहु	८,४३९	४,२५५	७१०	५,२५६	५,८६०	८६८
लम्जुङ्ग	७,४५०	४,६०९	१,०९३	४,७१९	५,३०२	९४५
पर्वत	५,९७९	२,९०९	७२७	३,८३०	३,७९१	५४०
वाग्लुङ्ग	५,७७८	२,८४१	५७३	३,९८८	३,५१८	५४०
म्याग्दी	१,७०९	९०६	१५२	१,१६२	१,१४५	१५६
मुस्ताङ्ग	१९५	१२१	८	१२२	१५२	३४
मनाङ्ग	१९८	१०२	५	९६	१७९	२०
जम्मा	७४,०१७	४१,५०५	८,२३७	४७,६७२	५०,९९८	८,६१५

स्रोत: सिडिएस एण्ड क्लियरिङ्ग लि.

तलिका ट.५ हितग्राही डिम्याट खाताको प्रदेश ५ को जिल्लागत विवरण प्रदेश ५						
जिल्ला	पुरुष	महिला	१६ बर्ष भन्दा कम	१७ बर्ष देखी ३५ सम्म	३५ बर्ष देखी ६० बर्ष	६० बर्ष भन्दा माथी
रुपन्देही	१६,६५२	९,९२१	१,४७१	१०,१२८	१२,६५४	२,३२०
नवलपरासी	८,१३१	४,०८८	६५६	५,७०८	५,११७	७३८
गुल्मी	७,४६३	३,२५६	७५१	४,९८७	४,३९७	५८४
दाङ्ग	७,१६७	२,९३५	५१४	३,९८४	४,८३२	७७२
पाल्पा	५,७६५	२,९३०	४८२	३,५८८	३,९२३	७०२
अर्घाखाची	५,८७९	२,६७५	६८६	३,६४०	३,७५३	४७५
बाके	५,८२०	२,५९८	४५५	३,४८९	३,९०८	५६६
कपिलवस्तु	३,३०३	१,३३१	२६३	२,०४५	२,०६२	२६४
वर्दिया	३,३१२	१,२०२	२६२	२,२७५	१,७६६	२११
प्यूठान	२,८५७	१,०००	१५५	१,७१२	१,७४४	२४६
रोल्पा	९५४	२३३	४५	७२५	३९६	२१
जम्मा	६७,३०३	३२,१६९	५,७४०	४२,२८१	४४,५५२	६,८९९

स्रोत: सिडिएस एण्ड क्लियरिङ्ग लि.

तलिका ट.६ हितग्राही डिम्याट खाता प्रदेश ६ को जिल्लागत विवरण प्रदेश ६ (कर्णाली प्रदेश)						
जिल्ला	पुरुष	महिला	१६ बर्ष भन्दा कम	१७ बर्ष देखी ३५ सम्म	३५ बर्ष देखी ६० बर्ष	६० बर्ष भन्दा माथी
सुर्खेत	३,६९६	१,१५१	१९२	२,४२६	२,०६४	१६५
दैलेख	१,८९३	३९०	१०३	१,३३८	७८९	५३
सल्यान	१,३०६	३३६	५७	७९९	७३५	५१
रुकुम	१,१३४	३९०	११३	८४८	५३४	२९
जुम्ला	७३०	१६२	३३	५५१	२९५	१३
जाजरकोट	६०७	१६२	३०	४३१	२७९	२९

कालीकोट	४३५	८५	२०	३४९	१४८	३
हुम्ला	३१०	१०४	२०	२१६	१६९	९
मुगु	१९४	५४	१४	१२२	१०१	११
डोल्पा	१३९	५३	१२	८२	८७	११
जम्मा	१०,४४४	२,८८७	५९४	७,१६२	५,२०१	३७४

स्रोत: सिडिएस एण्ड क्लियरिङ्ग लि.

तालिका ट.७ हितग्राही डिम्याट खाताको प्रदेश ७ को जिल्लागत विवरण प्रदेश ७ (सूदुर पश्चिम प्रदेश)						
जिल्ला	पुरुष	महिला	१६ बर्ष भन्दा कम	१७ बर्ष देखि ३५ सम्म	३५ बर्ष देखि ६० बर्ष	६० बर्ष भन्दा माथि
कैलाली	६,२३३	२,७४०	५८१	४,२५५	३,६५२	४८५
कञ्चनपुर	४,९८६	१,८४६	४३०	३,२९५	२,७५१	३५६
वैतडी	२,१९४	४८७	१७१	१,३७८	१,०५५	७७
दार्चुला	१,५३५	४०४	८९	९९७	८११	४२
अछाम	१,४४८	३२९	१११	९२१	६७९	६६
डडेलधुरा	१,२५५	२६४	८५	८०९	५८५	४०
बझाङ	९७१	२४३	८६	७२६	३७६	२६
डोटी	९४९	२३३	३४	६४३	४५०	५५
बाजुरा	६५०	११७	५१	४४६	२५५	१५
जम्मा	२०,२२१	६,६६३	१,६३८	१३,४७०	१०,६१४	१,१६२

स्रोत: सिडिएस एण्ड क्लियरिङ्ग लि.

अध्याय-पाँच

धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजारको सम्भावना तथा चुनौती र प्राथमिकताहरू

यस अध्यायमा नेपालको धितोपत्र बजारको सम्भावना, सुधार तथा विकासका क्रममा देखिएका समस्या तथा चुनौतीका साथै सोको समाधानका लागि बोर्डले तय गरेका प्राथमिकताहरूलाई समावेश गरिएको छ । पछिल्लो समय बोर्डले गरेका विभिन्न विकासात्मक तथा सुधारात्मक पहलहरूबाट नेपालको धितोपत्र बजार आधुनिक, प्रतिस्पर्धी, मितव्ययी एवं समावेशी हुँदै देशव्यापी हुने क्रममा रहेको देखिन्छ ।

१. धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजारका संभावना तथा चुनौतीहरू

धितोपत्र बजारको सुधार तथा विकास सम्बन्धमा देखिएका समस्या तथा चुनौतीहरूलाई बोर्डले क्रमशः समाधान गर्दै लगेको छ । यस क्रममा धितोपत्रमा लगानी गर्ने लगानीकर्ताहरूको हक हितको संरक्षण गर्न, धितोपत्रको निष्काशन, खरिद तथा विक्रीलाई व्यवस्थित बनाई धितोपत्र बजार र धितोपत्र व्यवसायमा संलग्न व्यक्तिहरूको काम कारवाहीलाई नियमित र व्यवस्थित गर्नुका साथै वस्तु विनिमय बजारको विकास तथा विस्तारको लागि आवश्यक कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्थाहरूको तर्जुमा तथा प्रचलित व्यवस्थाहरूमा समय सापेक्ष परिवर्तन गरिएको छ ।

प्राथमिक बजारमा आस्वा प्रणालीको सफल कार्यान्वयन, धितोपत्रको बाँडफाँटमा समावेशी नीति, एक नेपाली एक डिम्याट खाता, आयोजना प्रभावित क्षेत्र स्थानीयलाई डिम्याट खाता खोल्नका लागि भएको प्रोत्साहनमूलक व्यवस्था तथा बोर्डले देशव्यापी रूपमा सञ्चालन गरेको लगानीकर्ता प्रशिक्षण कार्यक्रम लगायतका कारणबाट लगानीकर्ताको संख्यामा व्यापक वृद्धि भएको देखिन्छ । हाल सिडिएएससिको तथ्याङ्क अनुसार डिम्याट खाताको संख्या १५ लाख २२ हजार ३ सय ९८ पुगेको छ जुन आर्थिक वर्ष २०७४।७५ को तुलनामा १२ लाख ८६ हजार ४ सय ९३ को तुलनामा १८ प्रतिशतको वृद्धि हो । कुल जनसंख्याको आधारमा डिम्याट खाताको संख्या करिब पाँच प्रतिशत रहेको छ । एशियाली विकास बैंकको Capital Market Development Project II प्रतिवेदन अनुसार २०५० मा ब्रोकर कम्पनीमा खोलिएको लगानीकर्ताको खाता जनसंख्याको आधारमा ०.२८ प्रतिशतमात्र रहेको थियो ।

पछिल्लो समय धितोपत्र बजारको सेवासमेत उपत्यकाबाहिर विस्तार हुने क्रम बढेको, लगानीका वैकल्पिक साधनहरू भित्रिने कानूनी वातावरण तयार भएको, स्वचालित अनलाइन कारोबार प्रणाली लागू भएको, नेपालमा स्थापित पब्लिक कम्पनीहरूले विदेशी बजारमा धितोपत्र जारी गर्ने तथा एनआरएनले प्राइभेट इक्विटी, भेञ्चर क्यापिटलजस्ता उपकरणबाट पूँजी बजारमा लगानी गर्न सक्ने व्यवस्था लगायतका कारणहरूबाट नेपालको धितोपत्र बजार पनि क्रमशः देशव्यापी, प्रविधिमैत्री एवं लगानीकर्तामैत्री भई आधुनिकीकरणतर्फ उन्मुख हुँदै गइरहेको छ । बजारलाई अभि स्वस्थ, पारदर्शी, भरपर्दो, प्रतिस्पर्धी एवं लगानीकर्तामैत्री बनाई स्तरोन्नति गर्दै लैजाने चुनौती भने कायमै रहेको छ । यसै क्रममा धितोपत्र बजारको विकास र सुधार सम्बन्धमा नीतिगत, प्रविधि, संस्थागत, कानूनी संरचना इत्यादिको सम्बन्धमा मुख्यतः देहाय अनुसारका समस्या तथा चुनौतीहरू रहेका देखिन्छन् ।

१. बजारमा नीतिगत स्थिरता र दीर्घकालीन विकासको स्पष्ट अवधारणामार्फत् बजारको दिगो र स्थिर

- विकास गर्ने चुनौती समेत रहेको छ ।
२. धितोपत्र बजार सञ्चालन नियमावली, २०६४ बमोजिम पूर्ण सरकारी स्वामित्वमा रहेको नेपालको धितोपत्रको दोस्रो बजार संचालक नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लि.लाई निजीकरणमार्फत संरचनात्मक सुधार गरी प्रतिस्पर्धी एवं व्यवसायिक बनाउने र नेप्सेकै सहायक कम्पनीको रूपमा स्थापित सिडिएस एण्ड क्लियरिङ लि.को स्वामित्वमा संरचनात्मक परिवर्तन गरी सुधार गर्ने अर्को चुनौती कायमै रहेको छ ।
 ३. नियमन तथा सुपरिवेक्षण जिम्मेवारीमा भएको वृद्धिलाई दृष्टिगत गरी यसको प्रभावकारी सुपरिवेक्षण गर्न बोर्डको नियमन र सुपरिवेक्षण क्षमता अभिवृद्धि गरी संचालन स्वायत्तता प्राप्त गर्दै जाने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।
 ४. जलविद्युत सम्बन्धी विद्यमान कानूनमा विद्युत आयोजना संचालन अनुमतिको समयवाधि ३५ वर्षमा सकिएपछि हुने स्वामित्व हस्तान्तरणले शेयरधनीहरूमा पर्ने प्रभावका सम्बन्धमा स्पष्ट व्यवस्था नहुँदा जलविद्युत् क्षेत्रको लगानीको स्वामित्व अनिश्चिततासम्बन्धी जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्ने र सो को स्पष्ट नीतिगत व्यवस्था गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण छ ।
 ५. २०७५ असारसम्म धितोपत्रको प्राथमिक बजार नेपालको ७७ जिल्लाका साथै ६७७ स्थानीय निकायहरूसँग पुगिसकेको परिप्रेक्ष्यमा संवेदनशील रूपमा रहेको धितोपत्रको दोस्रो बजारलाई आर्थिक तथा व्यापारिक रूपमा सक्रिय र वित्तीयरूपमा सक्षम हुने जिल्लाहरूमा क्रमशः विस्तार गर्दै देशव्यापी रूपमा विस्तार गर्ने चुनौती थपिएको छ ।
 ६. गैर आवासीय नेपाली तथा विदेशी संस्थागत लगानीकर्ताहरूलाई धितोपत्रको दोस्रो बजारमा प्रवेश गराउन आवश्यक भएको, स्टक एक्सचेन्ज र दलाल व्यवसायी क्षेत्रमा पनि विदेशी प्रविधि र लगानी भित्र्याई प्रतिस्पर्धी तथा व्यवसायिक क्षमता अभिवृद्धि गर्न आवश्यक देखिएको सन्दर्भमा धितोपत्र बजारमा विदेशी प्रविधि र पूँजी भित्र्याई दोस्रो बजारको संरचनात्मक तथा प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अभिवृद्धि गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण छ ।
 ७. धितोपत्र बजारमा स्थायित्व ल्याई व्यवस्थित गर्न महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने संस्थागत लगानीकर्ताहरूको हाल सहभागिता हुन नसकिरहेको सन्दर्भमा सञ्चयकर्ताको मुख्य दायित्व बोकेको नागरिक लगानी कोष जस्ता संस्थाका सहायक कम्पनीमार्फत् तथा विदेशी लगानीलाई संस्थागत लगानीकर्ताको रूपमा भित्र्याउने चुनौती कायमै रहेको छ ।
 ८. हालसम्म धितोपत्र बजारमा छिटो प्रतिफल पाउने तथा तरलता बढी भएको कारण लगानीकर्तामार्फत लगानीयोग्य साधनको रूपमा दोस्रो बजार खरिद विक्रीमा शेयरको प्रभुत्व रहेकोमा अब खुलामुखी सामूहिक लगानी कोष, ऋणपत्र बजार (सरकारी तथा कर्पोरेट) को विकास एवं इक्विटी डेरिभेटिभ्सको दोस्रो बजार विकास गरी प्रभावकारी बनाउने चुनौती छ ।
 ९. सार्क क्षेत्रमा एकीकृत पूँजी बजारको अवधारणा विकास भइरहेको सन्दर्भमा नेपालको धितोपत्र बजारलाई क्रसबोर्डर लिष्टिङ र ट्रेडिङमा सहभागी गराउन नियमन निकायहरू सहित सबै बजार सहभागीहरू, सूचीकृत कम्पनीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने, नियमनमा समता(Harmonization) सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई स्तरीय एवं व्यापक बनाउने साथै कानूनी व्यवस्थालाई सुदृढीकरण गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

१०. बजारको स्थायित्व एवं दीर्घकालीन विकासका लागि सिडिएस र सामूहिक लगानी कोषलाई सुदृढ रूपमा व्यवस्थित गर्न ट्रष्ट ऐन तथा अन्य सम्बन्धित ऐनहरू तर्जुमा गरी कानूनी हिसाबले संरचनात्मक सुधार गर्ने चुनौती रहेको छ ।
११. धितोपत्र बजार सहभागीहरूको कामकारवाहीलाई अभि स्तरीय, व्यवसायिक र प्रतिस्पर्धी बनाउने चुनौती छ । साथै बोर्डको संगठनात्मक संरचनालाई समयसपेक्ष बनाउँदै धितोपत्र बजारमा योग्य, दक्ष एवं प्रतिस्पर्धी जनशक्तिलाई आर्कषित गर्न तथा विद्यमान जनशक्तिलाई निरन्तरता दिने कार्यका साथै धितोपत्र व्यवसायीहरूमा कर्मचारी वृत्ति विकास योजना तथा उत्तराधिकारी योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्दै जाने समेत चुनौती रहेको छ ।
१२. वस्तु विनिमय बजारको नियमन जिम्मेवारी बोर्डलाई प्राप्त भएको सन्दर्भमा उक्त बजारको प्रभावकारी नियमन, व्यवस्थापन तथा सञ्चालन गर्ने, वेयर हाउस निर्माण लगायत बजार पूर्वाधारको विकास गर्ने, यस बजारसम्बन्धी सर्वसाधारणमा चेतनास्तर अभिवृद्धि गर्ने एवं उक्त बजारलाई स्थानीय वस्तुसँग आवद्ध गराई देशको कृषि क्षेत्रको समेत स्तरोन्नति हुने गरी यस बजारलाई महत्वपूर्ण संयन्त्रको रूपमा विकास गर्दै लैजानुपर्ने चुनौती छ ।
१३. सर्वसाधारण लगानीकर्ता र धितोपत्र व्यवसायीहरूका लागि व्यापक रूपमा प्रभावकारी वित्तीय शिक्षा तथा तालिम कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी धितोपत्र बजारको दिगो, भरपर्दो एवं प्रतिस्पर्धीरूपमा विकास गर्न आवश्यक धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी प्रतिष्ठान स्थापना गरी प्रशिक्षणलाई परिमाणात्मक तथा गुणात्मकरूपमा विस्तार गर्ने चुनौती रहेको छ ।
१४. बोर्ड IOSCO को एशोसिएट सदस्य भैसकेकोमा IOSCO को स्तर अनुरूपको कानूनी तथा अन्य पूर्वाधारहरूको विकास गरी नियमन र बजारलाई अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा स्तरोन्नति गराउन ठूलो चुनौती देखिन्छ ।
१५. देशमा विकसित नयाँ संरचना अनुसार संघीय, प्रदेश तथा स्थानीय तहसम्म धितोपत्र बजारका सुविधा र कानूनी एवं अन्य नियमन पूर्वाधारको विकास तथा विस्तार गर्ने कार्य उपलब्ध सीमित स्रोत र वित्तीय साक्षरताको न्यून स्तरका कारण कठिन एवं चुनौतीपूर्ण छ ।

२. धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजार विकासका प्राथमिकताहरू:

बोर्डले आफ्नो स्थापनाकालदेखि नै धितोपत्र बजारको विकास तथा विस्तारलाई प्राथमिकता दिदै विभिन्न प्रयासहरू निरन्तर रूपमा गर्दै आएको छ । धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजारको सुधार तथा विकासका लागि बोर्डका प्राथमिकताहरू देहाय बमोजिम रहेका छन्:

२.१ बोर्डको संस्थागत क्षमता

- बोर्डको संस्थागत क्षमता अन्तर्राष्ट्रिय स्तर अनुरूप सुदृढ बनाउने,
- सुपरिवेक्षण तथा प्रवलीकरण क्षमतामा सुदृढीकरण,
- संघीय संरचना अनुरूप बोर्डको प्रादेशिक कार्यालय स्थापना गर्दै जाने,
- जोखिममा आधारित सुपरिवेक्षण (Risk Based Supervision) प्रणालीको शुरुवात,
- धितोपत्र व्यवसायीको सुपरिवेक्षणको लागि अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको सफ्टवेयर तथा प्रविधि भित्र्याउने,

२.३ कानूनी व्यवस्थामा सुदृढीकरण

- वस्तु विनिमय बजारको दक्ष एवं प्रभावकारी सञ्चालनका लागि आवश्यक कानूनी पूर्वाधार तथा अन्य आधारभूत संरचनाको विकास,
- धितोपत्र बजारमा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्थागत लगानी आकर्षणका लागि कानूनी व्यवस्था,
- सामूहिक लगानी कोष, केन्द्रीय निक्षेप सेवा, ऋणपत्रको निष्काशन आदिमा धितोपत्र बजार प्रति थप विश्वसनिय वातावरणको श्रृजना गर्न आवश्यक ट्रष्ट ऐनको तर्जुमा ,

२.४ बजार संरचना एवं क्षेत्रगत विविधता प्रवर्द्धन

- धितोपत्रको प्राथमिक निष्काशनमा विश्वको उत्कृष्ट मूल्य निर्धारण विधिको रुपमा रहेको बुक बिल्डिङ विधि लागू गर्ने,
- ऋणपत्रको दोस्रो बजारलाई आधुनिक एवं प्रभावकारी बनाउने,
- धितोपत्र बजारमा वास्तविक क्षेत्रलाई भित्र्याउने,
- स्टक एक्सचेञ्ज, धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र दलाल व्यवसायी र मर्चेन्ट बैंकर), वस्तु विनिमय बजारको स्वच्छ, प्रतिस्पर्धी एवं व्यवसायिकता प्रवर्द्धन,
- धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजार सहभागीहरूको अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको विकासका लागि विदेशी पूँजी र प्रविधिको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्ने,
- धितोपत्र बजारमा लगानी तथा जोखिम न्यूनीकरणका लागि विभिन्न वित्तीय उपकरणहरू जस्तै म्युनिसिपल ऋणपत्र, इक्विटी डेरिभेटिभ्स, एक्सचेञ्ज ट्रेडेड फण्ड (इटिएफ) आदिको विकास,
- क्रेडिट रेटिङ सेवाको कार्यक्षेत्र र उपयोगिता अभिवृद्धि,
- ओटीसी बजारको यन्त्रिकरण गरी यसलाई स्वचालित बनाउने,
- बोर्ड र बजार सहभागीहरूको क्षमता अभिवृद्धि र नियमन समता (Harmonization) सहित Cross Border Listing र Trading शुरुवात गर्ने,

२.५ साक्षरता अभिवृद्धि

- पूँजी बजारसम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान कार्यका लागि धितोपत्र तथा कमोडिटी फ्युचर्स प्रशिक्षण प्रतिष्ठानको स्थापना
- लगानीकर्ता प्रशिक्षण कार्यक्रम सघन र व्यापक रुपमा अगाडि बढाउने ।

२.६ वस्तु विनिमय बजारको स्थापना र प्रभावकारी संचालन ।

- वस्तु विनिमय बजारको स्थापना र प्रभावकारी संचालन,
- वस्तु विनिमय बजारसंग सम्बन्धित अन्य बजार सहभागीहरूको प्रवेश गराउने,
- वस्तु विनिमय बजारसंग सम्बन्धित वेयर हाउससहित अन्य कानूनहरू तर्जुमा गर्ने ।

२.७ धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजार विकास सम्बन्धी अन्य पक्षहरूको सुदृढीकरण तथा विकास ।

नेपाल धितोपत्र बोर्ड

सुपरिवेक्षण तथा अनुसन्धान विभाग

नीति, अनुसन्धान तथा योजना महाशाखा

पो.ब. नं.: ९०३१, जावलाखेल, ललितपुर, नेपाल ।

फोन नं. ०१-५५४१०५७, ५५५०५११, ५५४४०७६ फ्याक्स नं.: ०१-५५४१०५८

टोल फ्री हटलाईन नं: १६६०-०१-४४४३३ (पैसा नलाग्ने)

वेबसाइट: <http://www.sebon.gov.np>

इ-मेल: support@sebon.gov.np